

TNO-rapport**TNO/LS 2012 R10258****Monitor en Evaluatie Beleidskader Sport,
Bewegen en Onderwijs: Eindrapportage****Behavioural and Societal
Sciences**Wassenaarseweg 56
2333 AL Leiden
Postbus 2215
2301 CE Leidenwww.tno.nlT +31 88 866 90 00
F +31 88 866 06 10
infodesk@tno.nl

Datum	Juli 2012
Onder redactie van:	J.D. Slinger J.H. Stubbe H. van der Werff
Met bijdragen van:	J. Faber J. Radstake T. Baur R. Bisseling D. Dijk
Aantal pagina's	94
Opdrachtgever	Platform Sport, Bewegen en Onderwijs
Projectnummer	031.20717

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, foto-kopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor opdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen de partijen gesloten overeenkomst.

Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belang-hebbenden is toegestaan.

© 2012 TNO

Samenvatting

Het Platform Sport, Bewegen en Onderwijs SBO heeft de afgelopen drie jaar gewerkt aan een vitalere Nederlandse jeugd door meer sportdeelname en bewegen door de schoolgaande jeugd. In het Platform SBO hebben uiteenlopende partijen op het gebied van onderwijs, sport en kennis samengewerkt. De hoofddoelstelling van het platform luidde: 'In 2012 is het percentage jeugdigen (4-23 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet minimaal 50% ten opzichte van 40% in 2005.' Hiermee beoogde het Platform een bijdrage te leveren aan het ombuigen van de gestage toename van overgewicht bij de jeugd, het verminderen van het aantal nieuwe gevallen van schooluitval en het stimuleren van meer sporttalenten die doorstromen naar de top.

Binnen het Platform SBO zijn vijf deelprojecten opgezet. Twee daarvan waren gericht op de leerlingen (de eindgebruiker) te weten: "Masterplan mbo" (MBO Raad), en 'Vmbo in Beweging' (NISB). De drie andere projecten richtten zich meer op de randvoorwaarden; 'Sportaanbod voor het Onderwijs' (NOC*NSF), 'Sport Lokaal Samen' (Vereniging Sport en Gemeenten), 'Effectiviteit Interventies' (NISB, TNO en het Mulier Instituut). Dit eindrapport beschrijft in hoeverre met de genoemde projecten de hoofddoelstelling van het Platform SBO zijn behaald en in hoeverre de vijf deelprojecten hun eigen geformuleerde doelstellingen hebben bereikt. Daarbij wordt ingegaan op het bereik van de projecten, het gerealiseerde aanbod, opgezette samenwerkingsverbanden, gerealiseerde deskundigheidsbevordering en verankering van de projecten.

De resultaten laten zien dat er in korte tijd enorm veel activiteiten zijn ontplooid ten aanzien van het stimuleren van het beweeggedrag van kinderen en jongeren. Zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek laat zien dat de projecten positieve resultaten hebben behaald op de thema's bereik, aanbod, opgezette samenwerkingsverbanden, gerealiseerde deskundigheidsbevordering en verankering van de projecten. In de tabel worden de resultaten op deze gebieden per project gepresenteerd.

Geconcludeerd kan worden dat de deelprojecten grotendeels hun doelstellingen hebben behaald. Dit bleek echter niet voldoende om te voldoen aan de hoofddoelstelling van het platform. Gegevens van de monitor Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBiN) laten zien dat vanaf 2006 het percentage jongeren dat voldoet aan de beweegnorm varieerde tussen de 40,5% en 45,7%. De deelprojecten zijn er niet in geslaagd om het beoogde percentage normactieve kinderen en jongeren te laten stijgen naar 50%. Er zijn een aantal redenen te benoemen voor het niet behalen van de hoofddoelstelling:

1. Twee projecten hebben zich op het niveau van leerlingen gericht. De andere projecten zijn ingezet op de randvoorwaarden. Het duurt langer voordat de effecten van de randvoorwaardelijke projecten zichtbaar zijn op het niveau van de eindgebruiker;
2. De doorlooptijd van het Beleidskader was relatief kort. Het is niet realistisch gebleken om binnen de doorlooptijd van het platform (december 2009 tot en met juni 2012) een stijging te bewerkstelligen van 10% binnen het complexe gedrag van sport en bewegen;

3. De twee projecten die zich richtten op leerlingniveau hadden als focus het mbo en het vmbo. De doelstelling van het platform was echter gericht op de gehele groep 4-23 jarigen. Hoewel het beweeggedrag onder de twee groepen leerlingen wel is verbeterd (bol-studenten voldeden vaker aan 5% norm en vmbo-studenten voldeden vaker aan de beweegnorm), bleek dit niet voldoende te zijn om een verbetering voor de gehele leeftijdsgroep te bewerkstelligen.

Het delen van kennis in een platform is succesvol gebleken. De deelnemende partijen hebben elkaar daadwerkelijk kunnen versterken, waardoor het eenvoudiger is de gezamenlijk aangenomen doelstellingen te bereiken. Juist dit blijft ook in de toekomst noodzakelijk, omdat enerzijds de geringe beschikbare financiële middelen dat vragen, maar ook omdat het daadwerkelijk versterkend werkt. Dat betekent dat best practices landelijk uitgerold dienen te worden en dat aandacht besteed moet worden aan continueren van de activiteiten die succesvol zijn gebleken. Wanneer vooruit wordt gekeken naar de periode na de looptijd van het Beleidskader kunnen de volgende aandachtspunten worden benoemd.

- Bij vervolgtrajecten moet aandacht worden besteed aan het formuleren van haalbare doelstellingen;
- De doelgroep van het Beleidskader wordt gevormd door 4-23 jarigen. Wanneer bij een vervolgtraject deze doelgroep wordt gehandhaafd, is het van belang dat deelprojecten zich rechtstreeks gaan richten op HAVO/WVO leerlingen of po-leerlingen. Een andere optie is om meer in te zetten op de randvoorwaardelijke projecten. Door het verbeteren van sport- en beweegrandvoorwaarden kan in een vervolg op het huidige Beleidskader op een sterke manier worden ingezet op de doelgroep PO.
- Er zijn uiteenlopende factoren die bepalend zijn voor de mate waarin een project succesvol is. Belangrijke factoren die genoemd zijn binnen de diverse projecten zijn: creëren van draagvlak, voldoende financiering, goede samenwerking met partners, aanstellen van een coördinator en het actief betrekken van jongeren bij de vormgeving van het aanbod. Het is aan te bevelen om in vervolgtrajecten aandacht te besteden aan deze factoren.
- Er zijn ook diverse faalfactoren genoemd, waaronder het wegvallen van financiering en het wegvallen van de contactpersoon. Het verdient aanbeveling deze factoren in een vervolgtraject mee te nemen.
- Uit gesprekken met de betrokkenen blijkt dat de rol die het platform bewegen en sport van de MBO Raad heeft vervuld als kennisbron en ondersteuner van de scholen zeer gewaardeerd wordt. Een dergelijke ondersteunende functie zal voortgezet moeten worden om de scholen van kennis te voorzien en de schoolbesturen en directies te overtuigen van de waarde van bewegen en sport binnen de school.
- Het project 'Sportaanbod voor het Onderwijs' heeft geresulteerd in 1.615 schoolactieve verenigingen. Hiermee is de doelstelling van 1.500 schoolactieve verenigingen ruimschoots gehaald. Tevens heeft het project 1.469 potentiële schoolactieve verenigingen geïdentificeerd zijn. Deze verenigingen zijn opgenomen in de database van NOC*NSF. Het is wenselijk om dit project in een vervolgtraject grootschaliger op te zetten en de 1.469 potentiële schoolactieve verenigingen te benaderen om te participeren.
- Bij Sport Lokaal Samen zijn veel ervaringen opgedaan met het bouwen en versterken van netwerken. Ook zijn er diverse instrumenten ontwikkeld om de partijen die werken aan het netwerk daarbij te ondersteunen. Het project Sport Lokaal Samen loopt op zijn einde, maar de redenen waarom het project is

gestart blijven actueel en voortzetting is dus gewenst. Het programma Sport en Bewegen in de Buurt kan profiteren van een goed ontwikkeld netwerk op het gebied van sport, bewegen en onderwijs. Het verdient daarom aanbeveling de ontwikkelde kennis, ervaring en instrumenten beschikbaar te houden voor vervolgactiviteiten.

- Binnen het project Effectiviteit Interventies hebben interventies een kwalitatieve vooruitgang geboekt op aspecten als mate van effectiviteit (o.a. theoretische onderbouwing), het vergroten van de bewijskracht, implementatiekracht en strategie voor landelijke uitrol. De ondersteuning van interventies vindt een vervolg binnen het erkenningstraject Effectief Actief. Er zijn/worden meerdere vindplaatsen gecreëerd in afstemming met landelijke partijen, waarbij de Gezonde School als een van de centrale portals wordt gezien om te communiceren richting onderwijs.

Er is een tendens om met name te investeren in de kwaliteit en aangetoonde effectiviteit van interventies. Trajecten als Effectief Actief, erkenningstraject interventies van CGL en NASB en Effectiviteit Interventies zijn hier voorbeelden van. Of een interventie op lokaal niveau ook daadwerkelijk effect sorteert is echter voor een groot deel afhankelijk van de professional/vrijwilliger die de interventie op lokaal niveau uitvoert. Getracht wordt dit op te vangen door in de erkenningstrajecten criteria over uitvoerbaarheid en randvoorwaarden nadrukkelijker mee te nemen in de beoordeling van de effectiviteit van een interventie. Anderzijds zal er meer moeten worden geïnvesteerd in professionals en uitvoerders om hen in staat te stellen op maat pakketten van interventies zo te implementeren dat op lokaal niveau in de lokale context maximaal rendement kan worden behaald.

- Het project 'Vmbo in Beweging' is een succesvol project wat jongeren in beweging heeft gekregen en scholen heeft gestimuleerd tot actie. Het project heeft ook middelen ingezet om kennis te verspreiden breder dan de deelnemende scholen. Uit een evaluatie met de regiocoaches bleek namelijk dat opgedane kennis en ervaring ook nuttig is voor andere scholen die niet hebben meegedaan aan het project. Denk aan het stappenplan, de netwerkanalyse, hoe je van theorie naar praktijk gaat, de kennis over motivational interviewing, het artikel van de VO-Raad 'hoe kom ik in het schoolplan', de leerlingenscan en de schoolscan, de vragenlijst voor certificering Sportactieve school en het overzicht van interventies die in te zetten zijn in het VO. Het strekt tot de aanbevelingen om deze verspreiding van kennis verder uit te breiden na afloop van het platform om zo het maximale rendement te halen uit dit succesvolle project. Het is belangrijk om de netwerken van de scholen te continueren volgende jaren. Tijdens de netwerkbijeenkomsten kan er kennis worden uitgewisseld, ervaring worden gedeeld en deskundigheid worden bevorderd. De onderwijsraden willen dit ondersteunen en opnemen in de vervolgplannen.

Het is van groot belang de in de afgelopen jaren opgebouwde kennis en ervaring niet te laten wegvloeien, maar deze actief in te zetten als basis voor vervolgtrajecten, opdat verdere stappen gemaakt kunnen worden die de geformuleerde (te) ambitieuze doelstellingen voor het huidige traject alsnog kunnen gaan waarmaken.

Tabel 1. Samenvatting resultaten deelprojecten

Thema's	Masterplan Bewegen en Sport mbo	Sportaanbod voor het onderwijs	Sport Lokaal Samen	Effectiviteit interventies	Vmbo in Beweging
Bereik	<p><i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.</p> <p><i>Resultaat:</i> In totaal hebben 44 mbo-scholen meegedaan aan het project. Dat is 67% van alle mbo-scholen in Nederland. Zeker 33 scholen gaan met eigen middelen het project voortzetten. Samen hebben ze een aanbod van 1 uur per week voor ongeveer 60.000 mbo-studenten.</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Realisatie van 1.500 schoolactieve verenigingen.</p> <p><i>Resultaat:</i> 19 bonden hebben in dit project geparticipeerd. In totaal zijn er 1.615 schoolactieve verenigingen gerealiseerd. Met dit aantal is de kwantitatieve doelstelling van het project behaald.</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Versterking van 43 bestuurlijke en uitvoerende lokale netwerken van Sport en Onderwijs.</p> <p><i>Resultaat:</i> In totaal participeerden 43 gemeenten (19 uit de 1^e tranche en 24 uit de 2^e tranche). De lokale partners bestaan met name uit de gemeente, scholen in het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs en sportverenigingen. Met dit aantal is de kwantitatieve doelstelling behaald.</p>	<p><i>Doelstelling:</i> In kaart brengen van 100 interventies, doorontwikkelen van minimaal 30 interventies, evalueren van 3 tot 5 interventies op kosteneffectiviteit en ondersteunen van 15 interventies op het gebied van implementatie.</p> <p><i>Resultaat:</i> In totaal hebben 149 interventies zich aangemeld. Ondersteuning is gegeven aan 21 interventies in de 1^e tranche en 16 interventies in de 2^e tranche. De eerste twee doelstellingen zijn daarmee behaald. Een punt van aandacht is dat ten tijde van de beoordeling van interventiebeschrijvingen en ondersteuningsplannen al door de projectgroep vastgesteld was dat de kwaliteit van de interventies lager was dan verwacht. Hierdoor was het niet haalbaar om interventies al te ondersteunen op het gebied van implementatie. Ook zijn daardoor minder interventies dan gepland geëvalueerd op effectiviteit.</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Op 80 scholen integraal sport- en beweegaanbod creëren voor inactieve leerling op en rondom de school.</p> <p><i>Resultaat:</i> Er zijn 79 scholen gestart met het project 'Vmbo in Beweging', 67 in de 1ste tranche (start januari 2010) en 12 in de 2^e tranche (start september 2010). Hiermee is de doelstelling van het project bijna behaald.</p>
Aanbod	<p><i>Doelstelling:</i> Streven was dat 5% van</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Gedurende de gehele</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Geselecteerde</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Door het vergroten van</p>

Thema's	Masterplan Bewegen en Sport mbo	Sportaanbod voor het onderwijs	Sport Lokaal Samen	Effectiviteit interventies	Vmbo in Beweging
	<p>de minimale contacttijd per leerjaar (850 uur) die de student binnenschools aanwezig is, bestaat uit sportactieve uren.</p> <p><i>Resultaat:</i> In alle leerjaren is het percentage bol-studenten dat de 5%-norm haalt gestegen. Voor het eerste leerjaar gaat het om een toename van 29% in 2010 naar 45% in 2012. Dit betekent echter dat in een meerderheid van de gevallen nog niet is voldaan aan de 5% doelstelling.</p>	<p>projectduur verzorgen de schoolactieve verenigingen gezamenlijk in totaal 87.500 contacturen aan sportaanbod voor de schoolgaande jeugd.</p> <p><i>Resultaat:</i> In totaal zijn ruim 139.000 contacturen gerealiseerd. Hierdoor is de doelstelling ten aanzien van het aanbod ruimschoots behaald.</p>	<p><i>Resultaat:</i> Project heeft zich niet specifiek gericht op aanbod, waardoor er geen resultaten op dit thema benoemd kunnen worden.</p>	<p>interventies moeten zich richten op verbeteren van beweeggedrag, terugdringen van overgewicht en schooluitval of het bevorderen van talentontwikkeling.</p> <p><i>Resultaat:</i> 22 interventies hadden als doelstelling dat meer leden van hun doelgroep aan de beweegnorm gingen voldoen. Acht interventies richtten zich op het voorkómen of verminderen van overgewicht. Schooluitval voorkómen of verminderen was de doelstelling van vier interventies en het stimuleren van talentontwikkeling in de sport van twee interventies. Doelstelling is daarmee wel bereikt, maar geconcludeerd is dat meer interventies op het gebied van schooluitval en talentontwikkeling noodzakelijk zijn.</p>	<p>het sport- en beweegaanbod wordt op de deelnemende scholen gestreefd naar een stijging van het aantal inactieve leerlingen dat aan de beweegnorm voldoet met 10%.</p> <p><i>Resultaat:</i> Het percentage scholen met een sport- en beweegaanbod voor inactieve leerlingen is gedurende het project met 55,8% is toegenomen. Ook het percentage scholen met een structureel sport- en beweegaanbod (niet specifiek voor inactieve leerlingen) nam toe van 49,1% naar 92,1%.</p> <p>Het percentage leerlingen dat voldoet aan de beweegnorm (combinorm) is met 12,8% toegenomen gedurende het project. Dit betekent tegelijkertijd dat het percentage leerlingen dat niet voldoet aan de norm is afgenomen van 58,4% naar 45,6%. Hiermee is voldaan aan de hoofddoelstelling van het project.</p>
Samenwerking	<i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.	<i>Doelstelling:</i> Schoolactieve verenigingen functioneren als volwaardige samenwerkingspartner van scholen en overige partners in de BOS driehoek.	<i>Doelstelling:</i> Versterking van de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal niveau.	<i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.	<i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.

Thema's	Masterplan Bewegen en Sport mbo	Sportaanbod voor het onderwijs	Sport Lokaal Samen	Effectiviteit interventies	Vmbo in Beweging
	<p><i>Resultaat:</i> De samenwerking vanuit het landelijke platform heeft geresulteerd in goede en snelle contacten tussen de sector onderwijs (via de MBO Raad) en de sector sport (via NOC*NSF en NISB). Alle scholen zijn 12 keer bij elkaar geweest en er zijn 6 netwerken ontstaan op de verschillende thema's. Binnen elke school zijn samenwerkingsverbanden ontstaan met omliggende betrokken partijen.</p>	<p><i>Resultaat:</i> Sportverenigingen onderhouden structurele samenwerkingsverbanden met scholen, ook tijdens en rondom schooltijden, en andere partners in de BOS-omgeving. Bij het vergelijken van de resultaten afkomstig uit de periodieke metingen blijken er nauwelijks verenigingen te zijn, die gedurende de projectperiode niet (meer) schoolactief zijn. Als ze eenmaal (structureel) sportaanbod voor het onderwijs verzorgen, dan blijven ze dat vaak meerdere jaren doen.</p>	<p><i>Resultaat:</i> Ongeveer de helft van de kernpartners vindt dat er een sterk netwerk tot stand is gekomen of zegt dat het grotendeels is gelukt een netwerk op te zetten. Drie kwart van de kernpartners vindt dat de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal gebied (sterk) is verbeterd en bijna twee derde ervaart dat lokale partners op bestuurlijk niveau meer contact met elkaar hebben. De kwalitatieve doelstelling van het versterken van de samenwerking is daarmee behaald.</p>	<p><i>Resultaat:</i> Er wordt samengewerkt met CGL voor de certificering van interventies en opnemen ervan in i-database. Alle interventies geven minimaal één samenwerkingspartners aan.</p>	<p><i>Resultaat:</i> Ruim 97% van de scholen gaf aan het eind van het project aan dat het samenwerkt met andere organisaties.</p>
Deskundigheidsbevordering	<p><i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.</p> <p><i>Resultaat:</i> Binnen het project is aandacht besteed aan het organiseren van platform-bijeenkomsten, masterclasses, netwerk-bijeenkomsten, opleidingen en versturing van nieuwsbrieven. Voor de sportcoördinatoren is er drie keer een 8-daagse opleiding aangeboden. Voor de docenten is er een digitale lessendata-base ontwikkeld. Er is een lichte</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.</p> <p><i>Resultaat:</i> Voor deskundigheidsbevordering hebben de deelnemende bonden intern een nauwe relatie gezocht met de bondskader-opleidingen. Tevens komt de deskundigheidsbevordering bij de verenigingen ook concreet terug in de ondersteuningsconcepten van de bonden. Voorbeelden hiervan zijn: clinics voor LO-docenten en verenigingen door de KNHB, 'coaching on</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Verbetering van de informatie en communicatie over netwerken sport, bewegen en onderwijs.</p> <p><i>Resultaat:</i> Fase 1 heeft geresulteerd in een geschreven handreiking. De helft van de lokale partners kent deze handreiking. Verder zijn er informatiebijeenkomsten, terugkom-bijeenkomsten en workshops georganiseerd. Bijna twee derde van de lokale partners geeft aan door Sport Lokaal Samen (beter) geïnformeerd te zijn over de mogelijk-</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.</p> <p><i>Resultaat:</i> Bijeenkomsten zijn georganiseerd over de kwaliteit van interventies (in samenwerking met het CGL). Tien interventie-eigenaren namen deel aan een 2 daagse cursus over het vormen van lokale netwerken. Daarnaast zijn er twee kennisbijeenkomsten georganiseerd.</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.</p> <p><i>Resultaat:</i> Netwerkbijeenkomsten zijn gehouden. Daarnaast is een projectsite gemaakt, waarin de toolbox een prominente plek heeft. Verder zijn de scholen geïnformeerd via een digitale nieuwsbrief en diverse artikelen. Er is een landelijke bijeenkomst georganiseerd en de cursus Alle Leerlingen Actief (ALA) is aangeboden. Tot slot</p>

Thema's	Masterplan Bewegen en Sport mbo	Sportaanbod voor het onderwijs	Sport Lokaal Samen	Effectiviteit interventies	Vmbo in Beweging
	afname van het aantal docenten op niveau 5. Dat wordt gecompenseerd door een toename van instructeurs en extern ingehuurde deskundigen. Voor alle gegeven lessen geldt dat als de lessen mee moeten tellen als onderwijstijd, dit minimaal onder begeleiding van een bevoegde (vak)leerkracht plaats moet vinden.	the job' door de KNVB en KNSB, gratis of tegen gereduceerd tarief kunnen volgen van een reguliere bondskaderopleiding door de Nevobo, NHV, NKBV en KNSB. Het sportaanbod wordt in het merendeel van de gevallen verzorgd door een vrijwilliger of een betaalde trainer van de vereniging.	heden en strategieën om verbindingen en netwerken van sport en onderwijs te versterken. De kwalitatieve doelstelling van het versterken van de samenwerking is daarmee behaald.		werden scholen ondersteund door regiocoaches.
Verankering	<p><i>Doelstelling:</i> In drie jaar tijd sport, bewegen en vitaliteit binnen het mbo een structurele plek geven binnen het onderwijsprogramma.</p> <p><i>Resultaat:</i> Bij sommige scholen is bewegen al zo verankerd en onderdeel van het reguliere aanbod dat er geen projectorganisatie meer nodig is. Bij anderen staat de wijze waarop de coördinatie vorm zal krijgen in de toekomst nog ter discussie. In totaal gaan 33 scholen zeker door met hun aanbod, met eigen middelen. Dit is 75% van de deelnemende scholen en 50% van de mbo-scholen in Nederland.</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.</p> <p><i>Resultaat:</i> Verankering vindt plaats binnen NOC*NSF middels het benoemen van het expertgebied School & Sport. Het thema wordt prominent benoemd in de Sportagenda 2013-2016 van NOC*NSF. Beschreven staat dat onderwijs en sport intensiever moeten samenwerken om alle kinderen met sport te bereiken. Hiermee is de continuïteit tot ten minste 2016 gewaarborgd. Verder hebben de bonden gedurende de projectperiode voor minimaal 50% eigen financiële middelen</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Waarborging van de continuïteit van sportaanbod, sportactiviteiten en sportdeelname door verankering in lokaal beleid</p> <p><i>Resultaat:</i> Bijna de helft van de lokale kernpartners geeft aan dat Sport Lokaal Samen er aan heeft bijgedragen dat het sportaanbod verankerd is in lokaal beleid. Op basis van dit resultaat kan niet bepaald worden of de doelstelling behaald is, maar er is wel een eerste stap in de goede richting gezet.</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Landelijke uitrol van de effectieve interventies bevorderen door het onderbrengen van deze interventies in digitale databases.</p> <p><i>Resultaat:</i> Interventies zijn ondergebracht in de interventie-database van het CGL en vanaf de zomer van 2012 ook in de database van sport en beweeginterventies Effectief Actief. De doelstelling is hiermee bereikt. Van de 33 interventies die een inschatting deden van de kans dat hun interventie over 5 jaar nog bestaat, waren er 18 die deze kans op minimaal 90% schatten.</p>	<p><i>Doelstelling:</i> Niet gedefinieerd.</p> <p><i>Resultaat:</i> In totaal gaf 47,9% van de sport- en beweegcoördinatoren aan dat de activiteiten die in het kader van 'Vmbo in Beweging' zijn opgezet volgend jaar voortgezet worden. 38% gaf zelfs aan dat ze naast het nu bestaande extra aanbod volgend jaar nog meer sport- en beweegactiviteiten zullen aanbieden. Geen van de scholen geeft aan dat ze het extra aanbod zullen verminderen.</p>

Thema's	Masterplan Bewegen en Sport mbo	Sportaanbod voor het onderwijs	Sport Lokaal Samen	Effectiviteit interventies	Vmbo in Beweging
		ingebracht. Deze inzet zal niet stoppen na 2012. Een aantal bonden heeft langdurige contractuele afspraken gemaakt voor het ontvangen van ondersteuning met hun verenigingen.			

Inhoudsopgave

	Samenvatting	2
1	Inleiding	12
1.1	Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs	12
1.2	Kader opdracht	13
1.3	Leeswijzer	14
2	Landelijke cijfers.....	15
2.1	Inleiding	15
2.2	Resultaten beweeggedrag.....	15
3	Masterplan bewegen en sport mbo	17
3.1	Doel en beschrijving project	17
3.2	Methoden van monitoring en evaluatie.....	18
3.2.1	Testjeleefstijl.nu	18
3.2.2	DSP-monitor	19
3.3	Resultaten leerlingen	19
3.3.1	Beweeggedrag	20
3.3.2	Overgewicht en obesitas	22
3.4	Resultaten scholen	23
3.4.1	Bereik	23
3.4.2	Aanbod	23
3.4.3	Samenwerking	24
3.4.4	Deskundigheidsbevordering	25
3.4.5	Verankering	26
3.5	Deliverables	27
3.6	Discussie en conclusies	28
4	Sportaanbod voor het Onderwijs.....	30
4.1	Inleiding	30
4.2	Doelstelling	31
4.3	Methode monitoring en evaluatie	32
4.4	Bereik en aanbod.....	33
4.5	Deskundigheidsbevordering	39
4.6	Samenwerking.....	41
4.7	Verankering	41
4.8	Deliverables	43
4.9	Conclusies	43
5	Bevordering Lokale Netwerkvorming: Sport Lokaal Samen.....	45
5.1	Inleiding	45
5.2	Doelstellingen	45
5.3	Methoden van Monitoring en Evaluatie	46
5.4	Resultaten bereik.....	48
5.5	Resultaten aanbod.....	49
5.6	Resultaten samenwerking	50
5.7	Succesfactoren	51
5.8	Resultaten deskundigheidsbevordering	55
5.9	Resultaten verankering.....	56
5.10	Deliverables	57

5.11	Conclusies	58
6	Effectiviteit interventies	60
6.1	Inleiding	60
6.2	Doel en beschrijving	61
6.3	Methoden van monitoring en evaluatie.....	62
6.4	Resultaten.....	62
6.4.1	Aanvullende resultaten Effectiviteit Interventies	63
6.4.2	Bereik	64
6.4.3	Aanbod	64
6.4.4	Samenwerking	67
6.4.5	Deskundigheidsbevordering	67
6.4.6	Verankering	68
6.5	Conclusies	69
7	Vmbo in Beweging.....	71
7.1	Inleiding	71
7.2	Doel en beschrijving project	71
7.3	Methode van monitoring en evaluatie.....	72
7.4	Eindresultaten project 'Vmbo in Beweging'	73
7.4.1	Bereik scholen en leerlingen	73
7.4.2	Beweeggedrag	74
7.4.3	Aanbod	74
7.4.4	Relatie verandering sport- en beweegaanbod en veranderingen beweeggedrag .	75
7.4.5	Samenwerking	77
7.4.4	Deskundigheidsbevordering	78
7.4.5	Verankering	80
7.5	Deliverables	81
7.6	Discussie en conclusie	82
8	Discussie, conclusies en aanbevelingen	83
8.1	Inleiding	83
8.2	Resultaten deelprojecten	83
8.2.1	Masterplan Bewegen en Sport in het mbo	83
8.2.2	Sportaanbod voor het onderwijs	84
8.2.3	Sport Lokaal Samen	85
8.2.4	Effectiviteit Interventies	86
8.2.5	Vmbo in Beweging	87
8.3	Hoofddoelstelling Platform.....	88
8.4	Subdoelstellingen Platform.....	89
8.5	Slotwoord en aanbevelingen	90
9	Referenties	93

1 Inleiding

1.1 Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs

Nederland vitaal is een doelstelling van de overheid voor de toekomst, dat onder meer in het kader van de Olympische Spelen 2028 een van de ambities van kabinet Balkenende IV vormde (Ministerie van VWS & Ministerie van OCW, 2009). Nederland vitaal in 2028 vergt een forse bijstelling van gedrag en leefstijl van de bevolking en hun omgeving en niets is beter dan daarmee op jeugdige leeftijd in de schoolomgeving te beginnen, immers Jong geleerd is oud gedaan. In lijn hiermee brachten de ministeries van VWS en OCW eind 2008 een gezamenlijke notitie uit getiteld: Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs (SBO) (Ministerie van VWS & Ministerie van OCW, 2008). Samen met partners uit de onderwijs- en sportsector, de naschoolse opvang en de gemeenten wilde het kabinet in drie jaar tijd een grote stap voorwaarts maken in de structurele samenwerking tussen sport en onderwijs en een meer samenhangend en dekkend sport- en beweegaanbod voor de jeugd. Hiervoor stelde het kabinet in de periode 2009-2011 in totaal €28 miljoen beschikbaar (Platform Sport, Bewegen en Onderwijs, 2009).

In het Beleidskader werd gestreefd naar een vitalere Nederlandse jeugd door meer sportdeelname en bewegen door de schoolgaande jeugd. Hiermee sloot het Beleidskader aan bij het doel dat het kabinet zich had gesteld in de beleidsbrief 'De kracht van sport' (Bussemaker, 2009): *"In 2012 is het percentage jeugdigen (4-17 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet minimaal 50% ten opzichte van 40% in 2005"*.

Door sport- en beweeginterventies gericht in te zetten, streefde het kabinet tevens naar bijdragen aan (Ministerie van VWS & Ministerie van OCW, 2008):

- de preventie en vermindering van overgewicht, waarbij het doel was de gestage toename van overgewicht bij de jeugd om te buigen;
- de aanpak van schooluitval, waarbij het doel was het aantal nieuwe gevallen van schooluitval te halveren;
- de ontwikkeling van talent in de sport, waarbij het uiteindelijke doel was om het aantal talenten dat doorstoot naar de top te laten toenemen met 20% in 2011 ten opzichte van 2007.

Om deze doelstellingen te bereiken, gaf het kabinet prioriteit aan (Ministerie van VWS & Ministerie van OCW, 2008):

- het positioneren en toerusten van vakmensen, de professionals en vrijwilligers;
- het ontwikkelen van effectieve interventies en aangepast aanbod in de onderwijs- en sportsector;
- het activeren van risicogroepen – zowel in termen van bewegingsarmoede als schooluitval – op het vmbo en het mbo;
- het innoveren op het gebied van accommodaties: niet alleen voor de bouw, maar vooral ook voor renovatie, inrichting, beheer en gebruik van accommodaties;
- het optimaliseren van de kansen van talenten om zich te ontwikkelen tot toptalenten.

Deze prioriteiten werden binnen het Platform SBO uitgewerkt in vijf deelprojecten, te weten (Platform Sport, Bewegen en Onderwijs, 2009):

1 Masterplan Bewegen en Sport in het mbo 'Van sprint naar duurloop'

Dit plan is geschreven door de mbo Raad en beoogde bewegen en sport duurzaam te implementeren binnen het mbo. Het streven was dat 5% van het in de instelling verzorgde onderwijs bestaat uit sportactieve uren.

2 Sportaanbod voor het Onderwijs

Dit plan is opgesteld door NOC*NSF. De hoofddoelstelling van dit project was om in 2012 in totaal 1.500 schoolactieve sportverenigingen te hebben gerealiseerd die als volwaardige samenwerkingspartner van scholen en de overige partners van de BOS-driehoek (Buurt, Onderwijs en Sport) kunnen functioneren.

3 Sport Lokaal Samen

In dit plan richtte de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) zich op het bevorderen van het opzetten of versterken van een lokaal netwerk sport, bewegen en onderwijs en de bestuurlijke verankering ervan met behulp van een digitale handreiking met een stappenplan.

4 Effectiviteit Interventies

Dit project is uitgevoerd door NISB, TNO en het Mulier Instituut. Het uiteindelijke doel van dit project was het vergroten van het gebruik van kwalitatief goede en bewezen effectieve sport- en beweeginterventies in de settings onderwijs en sport. Deze interventies hadden als doel om het sport- en beweeggedrag te stimuleren onder jeugdigen of om door middel van sport en bewegen overgewicht te verminderen, onderwijs(leer)achterstanden en uitval te verminderen of talentontwikkeling te bevorderen. Het streven was 100 interventies op te sporen, 30 beloftevolle interventies door te ontwikkelen, 3-5 theoretisch goed onderbouwde of waarschijnlijke effectieve interventies te evalueren en 15 bewezen effectieve interventies te implementeren.

5 Vmbo in Beweging

Dit project is uitgevoerd door NISB, de VO-Raad en de KVLO. De hoofddoelstelling van het project was dat 80 vmbo-scholen meer integraal sport- en beweegaanbod zouden creëren voor inactieve leerlingen en dit aanbod op een duurzame manier in hun school inbedden door een schoolspecifiek beleidsplan op te stellen.

1.2 Kader opdracht

De ministeries van VWS en OCW hebben TNO en het Mulier Instituut gevraagd om de inhoud en de resultaten van de vijf bovengenoemde deelprojecten te monitoren en te evalueren. Het project was bij aanvang gericht op jongeren van 4 tot 17 jaar oud (Platform Sport, Bewegen en Onderwijs, 2009). De doelgroep van het Beleidskader is verbreed met de groep mbo-studenten, waarmee de doelgroep qua leeftijd is uitgebreid naar 4-23 jarigen. Tijdens de beleidskaderperiode is gebruik gemaakt van drie evaluatiemomenten. Eerst is de beginsituatie in beeld gebracht (Slinger et al., 2010) en vervolgens is een tussentijdse analyse uitgevoerd (Slinger et al., 2011). Het huidige rapport is de eindrapportage en geeft weer of het platform SBO en de bijbehorende deelprojecten de gestelde doelen hebben behaald. De resultaten worden per project gepresenteerd aan de hand van de volgende

indeling: bereik, aanbod, samenwerking, deskundigheidsbevordering en verankering. Meer informatie over de werkwijze in het platform, de werkgroepen en de communicatie rondom de vijf projecten is te vinden in de diverse tussenrapportage (<http://www.sportbewegenenonderwijs.nl/content/publicaties>).

Twee deelprojecten richtten zich op eindgebruikers, namelijk het 'Masterplan mbo' en het project 'Vmbo in Beweging'. De andere drie deelprojecten waren niet rechtstreeks gericht op de eindgebruiker, maar op het scheppen van randvoorwaarden voor het succesvol uitrollen van sport- en beweegaanbod voor de eindgebruikers.

1.3 Leeswijzer

Het voorliggende rapport bestaat uit acht hoofdstukken. Hoofdstuk 2 richt zich op uitkomsten op het niveau van de leerlingen. Landelijke cijfers worden besproken, waarmee inzicht wordt verkregen in het percentage leerlingen dat voldoet aan de beweegnorm. In hoofdstuk 3 tot en met 7 wordt door de deelprojectleiders steeds 1 deelproject beschreven, waarbij de doelstelling, resultaten en conclusies van het project worden weergegeven. Hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van het deelproject 'Masterplan Bewegen en Sport in het mbo 'Van sprint naar duurloop'', hoofdstuk 4 van het deelproject 'Sportaanbod voor het Onderwijs', hoofdstuk 5 van het deelproject 'Sport Lokaal Samen', hoofdstuk 6 van het deelproject 'Effectiviteit Interventies' en hoofdstuk 7 van het deelproject 'Vmbo in Beweging'. In hoofdstuk 8 worden de belangrijkste resultaten besproken, conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan voor vervolgtrajecten.

2 Landelijke cijfers

2.1 Inleiding

Zoals in hoofdstuk 1 weergegeven streefde het Beleidskader naar een vitalere Nederlandse jeugd door meer sportdeelname en bewegen door de schoolgaande jeugd. Het project was bij aanvang gericht op jongeren van 4 tot 17 jaar oud (Platform Sport, Bewegen en Onderwijs, 2009). De doelgroep van het Beleidskader is nadien verbreed met de groep mbo-studenten, waarmee de doelgroep qua leeftijd werd uitgebreid naar 4-23 jarigen. De overall doelstelling van het Beleidskader was als volgt gedefinieerd: *“In 2012 is het percentage jeugdigen dat aan de beweegnorm voldoet minimaal 50% ten opzichte van 40% in 2005”*.

In dit hoofdstuk worden landelijke cijfers ten aanzien van deze beweegnorm gepresenteerd.

2.2 Resultaten beweeggedrag

Landelijke gegevens over beweeggedrag zijn verkregen via de Monitor Bewegen en Gezondheid, onderdeel van de jaarlijkse registratie van Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBiN). OBiN is een continu onderzoek waarbij elke dag mensen worden ondervraagd. In de jaren 2000-2005 werden jaarlijks ongeveer 8.000 respondenten van 12 jaar en ouder ondervraagd; vanaf 2006 is de leeftijdsrange uitgebreid en zijn jaarlijks circa 10.000 respondenten van 0 jaar en ouder ondervraagd. Jongeren van 0-11 jaar worden via ouders (als Proxy) ondervraagd en jongeren van 12-14 jaar worden benaderd via de ouders om toestemming te verkrijgen, waarna de kinderen zelf ondervraagd worden. De vragenmodule Bewegen en Gezondheid is bedoeld voor de leeftijdsgroep van 4 jaar en ouder. Jongeren tot 14 jaar en 65-plussers worden telefonisch ondervraagd. In de groep 15-64 jaar is de verhouding telefonisch:online ongeveer 1:4 (Chorus en Hildebrandt, 2010).

Zowel de telefonische als online gegevens zijn gebruikt om inzicht te krijgen in het beweeggedrag van jeugdigen. Hierbij zijn specifieke beweegnormen gehanteerd, waarbij onderscheid is gemaakt tussen jeugdigen en volwassenen (Kemper et al., 2000). In totaal zijn drie beweegnormen gebruikt:

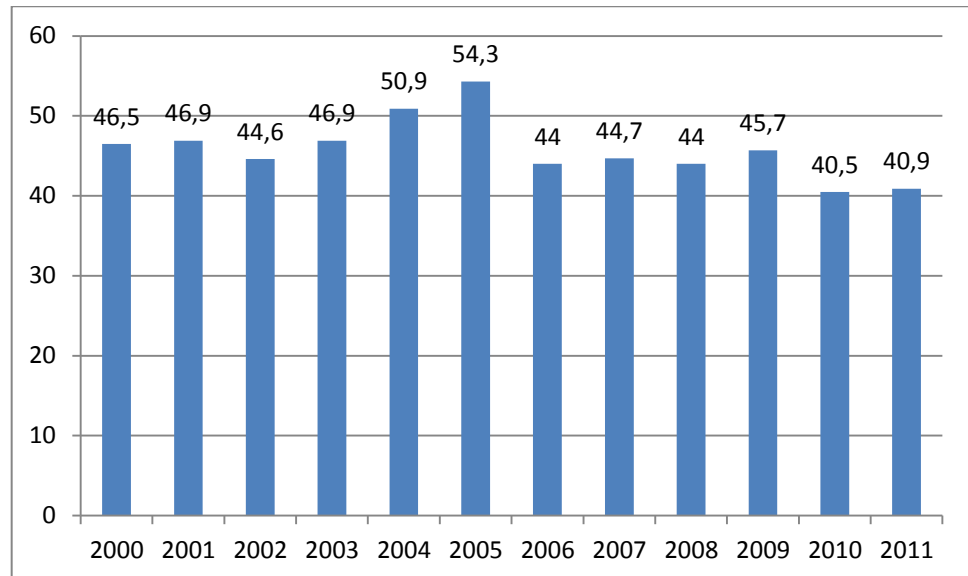
1. De Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB):
  - voor jongeren (jonger dan 18 jaar) (NNGB jongeren): Dagelijks minimaal één uur tenminste matig intensieve lichamelijke activiteit (5 MET¹ of meer, bijvoorbeeld aerobics, skateboarden of hardlopen), waarbij de activiteiten minimaal twee maal per week gericht zijn op het verbeteren of handhaven van lichamelijke fitheid (kracht, lenigheid en coördinatie)².
  - voor volwassenen (ouder dan 18 jaar): idem, maar minimaal 30 minuten per dag ten minste matig intensieve lichamelijke activiteit.

¹ 1 MET staat voor metabole equivalent. 1 MET = 1 kcal per kg lichaamsgewicht per uur. 1 MET komt overeen met het energieverbruik van rustig zitten. 3 MET komt dus overeen met een energieverbruik van 3 maal dit rustmetabolisme. (Ainsworth, 2006)

² In dit rapport wordt de jeugdnormering ook gebruikt voor de groep 18-23 jarigen. Dit heeft als voordeel dat het mogelijk is om gegevens tussen de verschillende leeftijdsgroepen met elkaar te vergelijken.

2. Fitnorm: Tenminste drie keer per week gedurende minimaal 20 minuten zwaar intensieve activiteit (bijvoorbeeld voetballen of basketballen). Deze norm is voor jongeren en volwassenen hetzelfde.
3. Combinorm: Is een combinatie van de bovenstaande normen. Voor jeugdigen geldt dat iemand aan de combinorm voldoet als hij/zij tenminste aan de NNGB jongeren of aan de fitnorm voldoet (combinorm jongeren). Voor volwassenen geldt dat hij/zij aan de NNGB volwassenen of aan de fitnorm voldoet (combinorm volwassenen).

In figuur 2.1 staan de resultaten weergegeven. Aangezien de hoofddoelstelling van het Beleidskader gericht is op de combinorm, concentreren we ons op deze norm en niet op de andere beweegnormen. Wanneer we kijken naar het beweggedrag van de totale groep kinderen en jongeren (4-23 jaar) is te zien dat tussen 2000 en 2011 gemiddeld ongeveer 45% voldoet aan de combinorm. In deze periodes zijn fluctuaties te zien tussen 41% en 54%.

Figuur 2.1 Percentage jongeren (4-23 jaar) dat voldoet aan de combinorm. Voor 4-11 jarigen zijn vanaf 2006 data bekend. Van 2000 tot 2006 zijn daardoor de data gepresenteerd voor 12-23 jarigen

3 Masterplan bewegen en sport mbo

Hoofdstuk 3 is geschreven door deelprojectleider Jan Faber (MBO Raad), Claire Bernaards (TNO) en Stef van Buuren (TNO).

3.1 Doel en beschrijving project

In het 'Masterplan bewegen en sport mbo' dat eind 2008 is opgesteld (www.platformbewegenensport.nl), hierna te noemen 'Masterplan mbo', wordt aangegeven hoe bewegen en sport binnen het mbo verder kunnen worden versterkt en op welke wijze de samenwerking tussen de diverse partijen kan leiden tot een meer samenhangend en dekkend aanbod voor de doelgroepen binnen het mbo.

De doelstelling van het 'Masterplan mbo' is: *"Het duurzaam implementeren van bewegen en sport binnen het mbo, om de deelnemers voor te bereiden op een plek in de maatschappij als vitale werknemer en vitale burger"*. Het streven is dat 5% van de minimale contacttijd per leerjaar (850 uur) die de student binnenschools aanwezig is, bestaat uit sportactieve uren. Het 'Masterplan mbo' heeft als hoofddoelstelling het herinvoeren van lessen bewegingsonderwijs en gezondheid/leefstijl, om hiermee de 5%-doelstelling na te streven. Inhoudelijk, meer kwalitatief wordt er gewerkt aan diverse thema's die de scholen kunnen kiezen als uitgangspunten en ondersteuning voor het verwezenlijken van de hoofddoelstelling.

De thema's sluiten aan bij de subdoelstellingen van het Beleidskader:

1. Vergroten sportdeelname door:

- Het streven naar het behalen van de 5% norm, het herinvoeren van bewegingsonderwijs binnen het reguliere lesprogramma en verankering in het curriculum (via Vitaal Burgerschap in het opleidings- en examenreglement);
- Schoolsport (het stimuleren van de samenwerking met lokale sportaanbieders, waaronder ook de verenigingen, bij het verzorgen van passend sportaanbod en het samen met de sportbonden organiseren van NK's voor mbo-studenten);
- sportkader (het vergroten van het aanbod van sporttrainers- en scheidsrechters opleidingen);
- BRAVO-ondersteuning (Bewegen, Roken, Alcohol, Voeding, Ontspanning) voor medewerkers (via de HRM afdeling bewegen en gezonde leefstijl voor medewerkers stimuleren);
- Draagvlak vergroten door aan te sluiten bij het Olympisch Plan en het Convenant Gezond Gewicht.

2. Preventie van overgewicht door:

- Leefstijl en testen (www.testjeleefstijl.nu) promoten en uitbouwen;
- Gezonde School-beleid (digitale handleiding voor het mbo schrijven en implementeren);
- Ontwikkelen van de handleiding gezonde school in opdracht van het RIVM/CGL en invoeren van deze handleiding bij 12 scholen met hulp van het NIGZ;
- Ontwikkeling van het Vignet Gezonde school, deelvignet bewegen;

- Beschrijven en ontsluiten van de lessendatabase voor het mbo voor de lesthema's 'bewegen en sport', 'bewegen en leefstijl' en 'bewegen en werk'.
3. Aanpak van schooluitval door:
    - Voorkomen van voortijdig schoolverlaten (good practices opzoeken en communiceren);
    - Ondersteunen, opzetten of geschikt maken van 5 projecten voor het mbo.
  4. Ontwikkeling van talent:
    - Topsport (handleiding topsport binnen het mbo schrijven);
    - Aanpassen van de uitzonderingsregel van de verplichte 850 contacturen, voor de topsporters in het mbo die geïndiceerd zijn en in de NOC*NSF database staan.

Aan alle (deel)doelen van het Beleidskader is gewerkt. Voor de hierboven genoemde thema's zijn themaleiders aangesteld die in hun thema een nationaal netwerk hebben en deskundig zijn. Zij zijn de intermediair tussen de landelijke organisaties en de scholen en organiseren (delen van) conferenties en lerende netwerken rond hun thema.

3.2 Methoden van monitoring en evaluatie

De monitoring van het 'Masterplan mbo' is georganiseerd via de mbo-scholen en is gericht op de eindgebruikers (mbo-studenten) en de intermediairs (mbo-scholen). De monitoring van de eindgebruiker vindt plaats via Testjeleefstijl.nu en de monitoring op intermediair niveau via de DSP-monitor.

De planning voor de verschillende onderdelen van de monitor was als volgt:

1. Testjeleefstijl.nu: Deze leefstijlscan is jaarlijks afgenomen bij de betrokken studenten. De afname bij de student varieerde binnen het studiejaar, maar is voor 80% van de deelnemers binnen de eerste maand van het nieuwe schooljaar afgenomen.
2. DSP-monitor: De DSP-groep heeft in 2008, 2010, 2011 en 2012 een vergelijkbare (internet)vragenlijst afgenomen bij alle mbo-scholen (ook als zij geen gebruik maakten van de subsidie). Hierin is specifiek naar het behalen van de 5%-norm gevraagd. De afname van deze test vond in maart van elk jaar plaats en de resultaten waren steeds medio mei beschikbaar.

Naast de hiervoor genoemde monitorinstrumenten is de inhoudelijke voortgang van de subprojecten binnen de scholen ook gevolgd via accountgesprekken die zes maal per drie jaar plaatsvonden (in de maanden december/januari en juni/juli). Alle deelnemende scholen waren verplicht om deel te nemen aan alle drie de vormen van monitoring.

3.2.1 Testjeleefstijl.nu

De webbased leefstijlscan is gebaseerd op de TNO-leefstijlscan die oorspronkelijk ontwikkeld is voor gebruik bij werknemers. Testjeleefstijl.nu levert op gebruikersniveau gegevens op over bijvoorbeeld overgewicht en sportdeelname. Deze testresultaten kunnen studenten gebruiken bij het maken van een persoonlijk actieplan waarin staat welke acties hij of zij gaat ondernemen en wordt er verwezen naar ondersteuning bij deze mogelijke gedragsverandering.

Om te kunnen bepalen in hoeverre het beweeggedrag van mbo-studenten is veranderd gedurende de periode dat het Masterplan mbo liep, is gebruik gemaakt van de data die verzameld zijn met Testjeleefstijl.nu. De verzamelde data van studiejaar 2009/2010 fungeren als voormeting en de data uit 2011-2012 (tot en met februari 2012) als nameting.

Beweeggedrag en beweegnormen

Zowel op de voor- als nameting is bepaald of studenten voldeden aan een drietal beweegnormen: de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB), de Fitnorm en de Combinorm (zie hoofdstuk 2 voor definities). De Combinorm wordt binnen het Platform Sport, Bewegen en Onderwijs gebruikt als uitgangspunt. Voor de evaluatie van het Masterplan mbo is onderzocht in hoeverre het percentage studenten dat voldoet aan de NNGB, Fitnorm en Combinorm is veranderd tussen 2009-2010 en 2011-2012. Daarnaast is onderzocht in hoeverre het percentage mbo-studenten met ondergewicht, normaal gewicht, overgewicht en obesitas is veranderd in dezelfde periode. De vragen waarmee het beweeggedrag is gemeten binnen Testjeleefstijl.nu is tussen 2009-2010 en 2011-2012 gewijzigd. Om een vergelijking tussen deze data toch mogelijk te maken is gebruik gemaakt van een schatting met behulp van multiële imputatie (Van Buuren, 2012).

Overgewicht en obesitas

Studenten werden ingedeeld in de leeftijds- en geslachtsafhankelijke BMI-klassen 'ondergewicht', 'normaal gewicht', 'overgewicht', en 'obesitas' op basis van hun body mass index (BMI) (Van Buuren, 2004; Cole et al., 2000; Van Buuren en Hira Sing, 2006).

Statistische analyses

Om te bepalen of het percentage mbo studenten dat voldoet aan de Combinorm verschilt tussen 2009-2010 en 2011-2012 is gebruik gemaakt van een toets voor proporties. Deze toets is ook gebruikt om te bepalen of het percentage mbo-studenten met ondergewicht normaal gewicht, overgewicht en obesitas verschilt tussen 2009-2010 en 2011-2012.

3.2.2 *DSP-monitor*

De DSP-monitor is gebruikt voor de monitoring van het behalen van de hoofddoelstelling van de 5%-norm. In 2006 en 2008 heeft DSP onderzoek gedaan naar de mate van binnenschools bewegen en daarmee voor de sector een benchmark opgesteld. De benchmark van 2008 leverde gegevens voor de 0-meting op. De nametingen zijn verricht in 2010, 2011 en 2012. Diverse sportbetrokkenen per mbo-school vulden de vragenlijst in. De vraagstelling was in 2008 niet hetzelfde als in de jaren 2010, 2011 en 2012. In 2008 was er nog geen sprake van de vijfprocentnorm, maar werd er gevraagd naar de jaarlijkse urenomvang van het verplichte beweeg- en sportaanbod van de mbo-instelling.

3.3 **Resultaten leerlingen**

In deze paragraaf staan de resultaten op het niveau van de leerling centraal. In tabel 3.1 staat weergegeven hoeveel studenten in 2009-2010 (voormeting) en 2011-2012 (nameting) deelnamen per leeftijdsgroep en per geslacht.

Tabel 3.1. Deelname naar leeftijdsgroep en geslacht in het studiejaar 2009/2010

Leeftijdsgroep	Man (%)	Vrouw (%)	Totaal (%)
<i>2009-2010</i>			
15 en 16 jaar	1.114 (43,8)	1.430 (56,2)	2.544 (31,9)
17 jaar	1.301 (48,9)	1.358 (51,1)	2.659 (33,3)
18 t/m 28 jaar	1.318 (47,5)	1.456 (52,5)	2.774 (34,8)
Totaal	3.733 (46,8)	4.244 (53,2)	7.977 (100,0)
<i>2011-2012</i>			
15 en 16 jaar	2175 (42,6)	2896 (56,7)	5104 (33,3)
17 jaar	2327 (46,7)	2649 (53,1)	4985 (32,5)
18 t/m 28 jaar	2428 (45,3)	2826 (52,7)	5260 (34,3)
Totaal	6930 (45,1)	8371 (54,5)	15349 (100,0)

3.3.1 Beweeggedrag

In tabel 3.2 staat weergegeven hoeveel procent van de deelnemers aan Testjeleefstijl.nu voldeed aan de beweegnormen op beide meetmomenten. Bij de nameting was het percentage respondenten (totale groep) dat voldeed aan de NNGB significant lager dan bij de voormeting. Dit verschil was drie procent lager. Het percentage respondenten (totale groep) dat voldeed aan de Fitnorm en de Combinorm verschilde niet significant tussen de voor- en nameting. Het percentage studenten dat voldoet aan de NNGB en de combinorm is relatief hoog in de groep studenten van 18 jaar en ouder. Dit komt niet doordat deze studenten meer bewegen dan jongere studenten, maar omdat de NNGB en de combinorm voor volwassenen minder streng zijn dan voor kinderen en jongeren (zie hoofdstuk 2).

Tabel 3.2 Beweeggedrag totale groep en uitgesplitst per leeftijdsgroep (in percentage leerlingen die voldoen aan normen): resultaten studiejaar 2009/2010 en 2011/2012

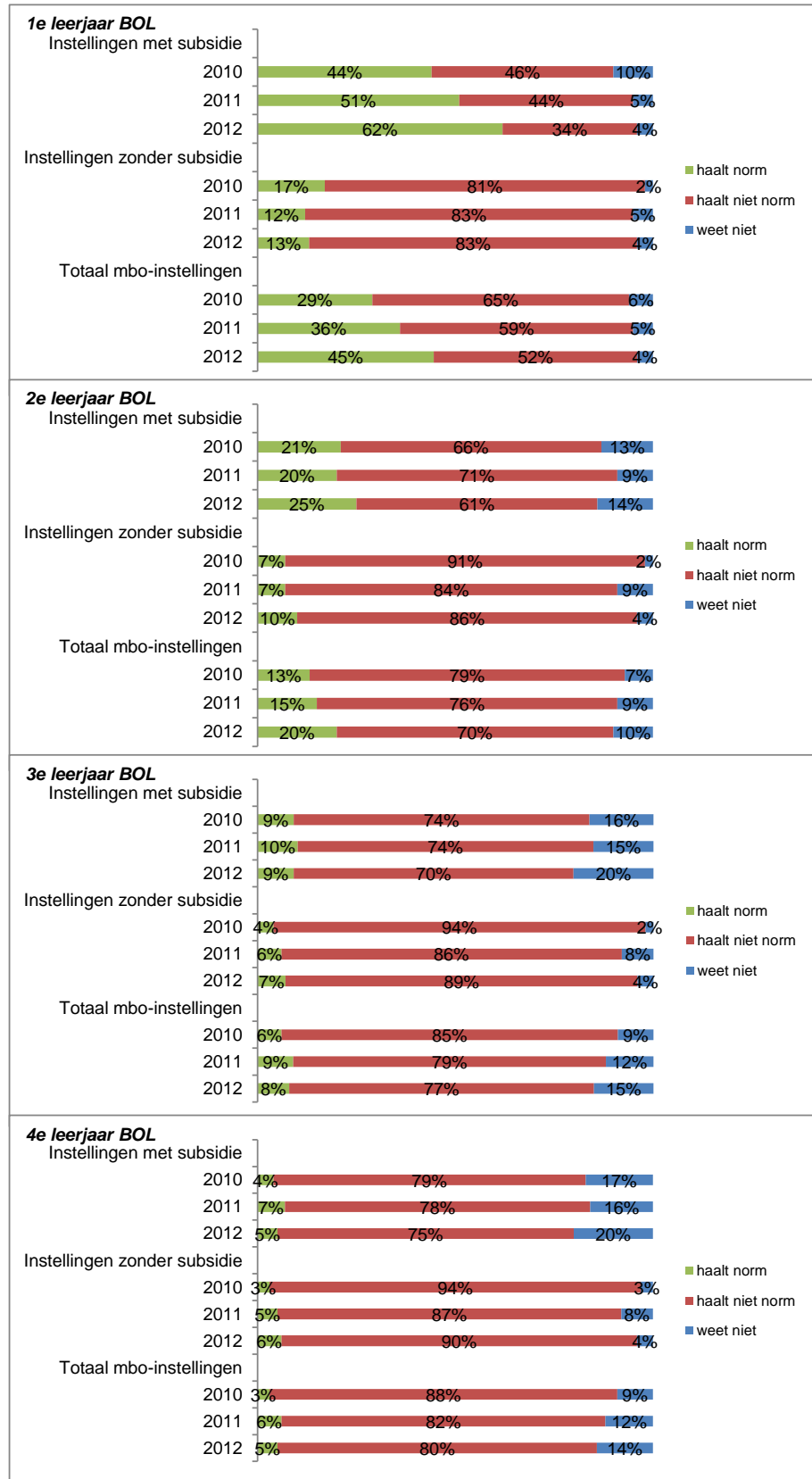
Beweeggedrag	N	Totaal	15-16 jaar	17 jaar	18-28 jaar**
<i>Gegevens 2009/2010¹: voormeting</i>					
NNGB	7.924	24%	10%	10%	50%
Fitnorm	7.837	37%	43%	36%	32%
Combinorm	7.870	51%	47%	42%	63%
<i>Gegevens 2011/2012²: nameting</i>					
NNGB	15.147	21% (↓)*	11%	10%	41% (↓)*
Fitnorm	15.147	38%	42%	41% (↑)*	32%
Combinorm	15.147	51%	47%	46% (↑)*	59%

¹ Bron: Rijpstra & Bernaards 2011

² Deze cijfers zijn geschat met behulp van multiële imputatie

*p<0,05; (↓): significante verlaging t.o.v. de voormeting; (↑) significante verhoging t.o.v. de voormeting

**Normering voor volwassenen is gebruikt.

Figuur 3.1. Percentage bol-studenten dat 5%-norm haalt per instelling per leerjaar

Uit figuur 3.1 blijkt dat in alle leerjaren het percentage bol-studenten (beroepsopleidende leerweg) dat de 5%-norm haalt, is gestegen (2012 vergeleken met 2010). Voor het eerste leerjaar gaat het om een toename van 29% in 2010 naar 45% in 2012. Als we alleen kijken naar de gesubsidieerde instellingen haalt in het eerste leerjaar nu 62% de 5%-norm, ten opzichte van 44% in 2010. De stijging in het tweede, derde en vierde leerjaar is minder groot dan in het eerste leerjaar. In tabel 3.3 staan de cijfers van 2008 en 2012 weergegeven. Belangrijk om te vermelden is dat er een lichte afwijking is in vraagstelling tussen beide meetjaren. Voor deze vergelijking geldt dat gelijk aan of meer dan 40 verplichte sporturen per jaar (vraagstelling in 2008) gelijk staat aan het behalen van de vijfprocentnorm (vraagstelling in 2012).

Tabel 3.3 Vergelijking van de beginsituatie in 2008 in vergelijking met 2012.

	Percentage BOL-leerlingen dat vijfprocentnorm haalt in 2008*	Percentage BOL-leerlingen dat vijfprocentnorm haalt in 2012
1 ^e jaars	17%	45%
2 ^e jaars	10%	21%
3 ^e jaars	5%	10%
4 ^e jaars	4%	7%

Bron: DSP, Monitor sport en bewegen mbo 2008 en 2012.

Het percentage BOL-leerlingen dat de vijfprocentnorm behaald in alle leerjaren gestegen. Met name in het eerste leerjaar is de stijging groot, van 17% naar 45% (bijna verdrievoudigd). In de andere leerjaren is het percentage (bijna) verdubbeld. Uitgaande van ongeveer 100.000 1^e jaars BOL, 85.000 2^e jaars BOL, 75.000 3^e jaars BOL en 70.000 4^e jaars BOL is er in 2012 een bereik van 76.250 mbo-studenten (46.000 + 17.850 + 7.500 + 4.900). Het bereik in 2008 was 32.050. Dit betekent een toename van 44.200 studenten, wanneer de cijfers van 2008 en 2012 met elkaar worden vergeleken. (<http://www.mboraad.nl/?page/848402/Mbo+in+feiten+en+cijfers.aspx>).

3.3.2 Overgewicht en obesitas

In tabel 3.4 staat weergegeven hoeveel procent van de deelnemers aan Testjeleefstijl.nu ondergewicht, een normaal gewicht, overgewicht of obesitas had in de studie jaren 2009-2010 en 2011-2012. Bij de nameting was het percentage respondenten (totale groep) met overgewicht twee procent hoger dan bij de voormeting. Deze toename was statistisch significant. Er waren geen verschillen in het percentage respondenten (totale groep) in de andere BMI-klassen.

Tabel 3.4 Body mass index (BMI) klassen: totale groep en uitgesplitst per leeftijdsgroep (in percentages): resultaten studiejaar 2009-2010 en 2011-2012

BMI klassen	N	Totaal	15-16 jaar	17 jaar	18-28 jaar
<i>Gegevens 2009-2010¹: voormeting</i>					
Ondergewicht	7.919	8%	7%	8%	7%
Normaal gewicht		74%	76%	75%	72%
Overgewicht		14%	15%	14%	16%
Obesitas		4%	4%	3%	5%
<i>Gegevens 2011-2012: nameting</i>					
Ondergewicht	15.040	7%	7%	8%	7%
Normaal gewicht		73%	76%	73%	70% (↓)*
Overgewicht		16% (↑)*	14%	15%	17%
Obesitas		4%	3%	4%	6%

¹ Bron: Rijpstra & Bernaards 2011

*p<0,05; (↓): significante verlaging t.o.v. voormeting; (↑) significante verhoging t.o.v. voormeting

3.4 Resultaten scholen

In deze paragraaf staan de resultaten centraal met betrekking tot scholen. In de volgende subparagrafen zullen achtereenvolgens het bereik, de verankering, de initiatieven, de toename van kennis en de verwachte knelpunten bij uitbreiding van het bewegen- en sportaanbod worden besproken.

3.4.1 Bereik

In tabel 3.5 staat het bereik weergegeven. In 2008 deden 5 roc's mee, waarvan samen 10.000 studenten participeerden. In totaal hadden alle 66 mbo-scholen de mogelijkheid betrokken te worden bij het project, waarvan 41 roc's, 13 aoc's en 12 vakcolleges. In het derde subsidiejaar (gebruik 2011-2012) deden er 36 roc's, 3 aoc's en 3 vakcolleges mee. Er is 1 school gestopt met deelname, dit vanwege interne financiële problemen.

Tabel 3.5 Bereik

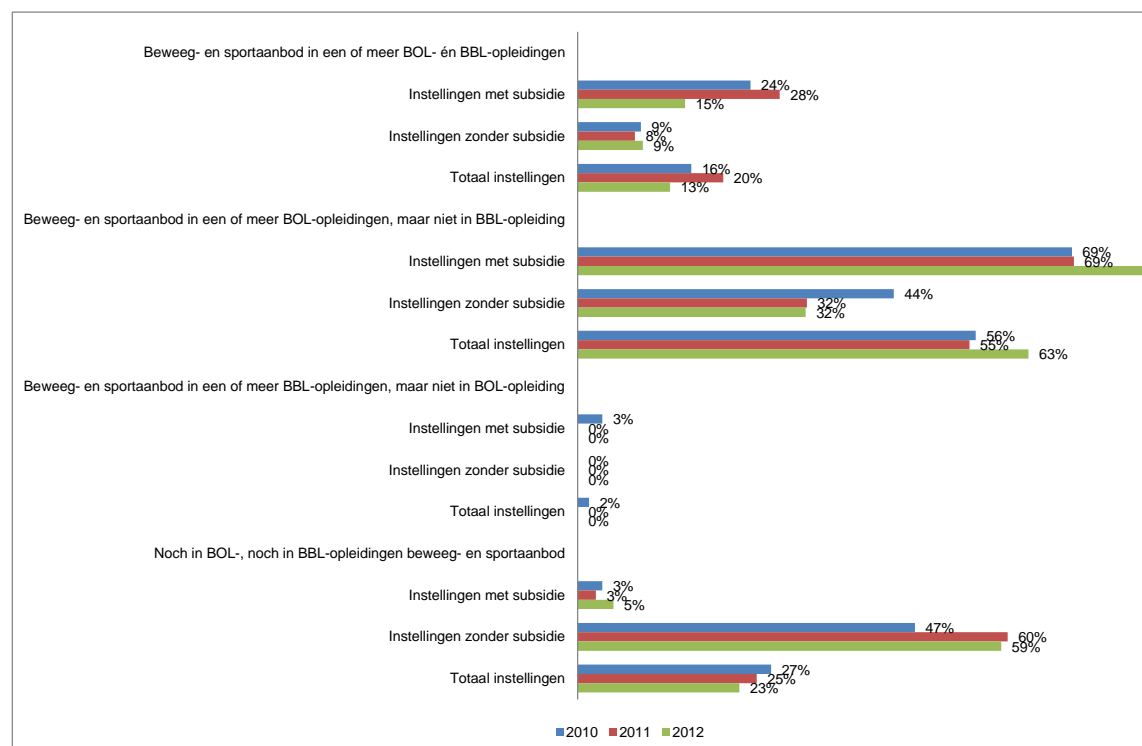
Studiejaar	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Roc	28	34	36
Aoc	1	3	3
Vakcollege	0	2	3
Totaal	29	39	42

3.4.2 Aanbod

In deze paragraaf staat centraal hoeveel en welke initiatieven als gevolg van het Beleidskader tot stand zijn gebracht om sport en bewegen bij mbo-studenten te bevorderen.

Het aanbod dat binnen de 5%-norm valt bestaat uit het geven van lessen en wordt aangevuld met diverse sportactiviteiten zoals sportdagen. De lessen zijn onder te verdelen in twee categorieën. Ten eerste kon gewerkt worden met keuzeprogramma's waarin de student zelf zijn lessen/activiteiten kiest. Er zijn dan klas doorbrekende groepssamenstellingen. Ten tweede kon gekozen worden voor

lessen in klassenverband waarin niet de student zelf maar de opleiding de keuze maakte voor het aanbod.

Figuur 3.2 Aantal mbo-instellingen met een beweeg- en sportaanbod in een of meer bol- en / of bbl-opleidingen

In figuur 3.2 is te zien dat in 2010 27% van de instellingen geen beweeg- en sportaanbod had binnen de BOL- en BBL-opleidingen. In 2012 is dit percentage verlaagd naar 23%. Hieruit kan geconcludeerd worden dat in de afgelopen drie jaar het totaal aan beweeg- en sportaanbod is toegenomen, van 73 procent in 2010 naar 77 procent in 2012. Daarbij is er vooral het laatste schooljaar (2011-2012) een toename in het beweeg- en sportaanbod bij alleen bol-opleidingen (van 69% naar 80%) en een afname bij mbo-instellingen die beweeg- en sportaanbod aanbieden op zowel bol- als bbl-opleidingen (van 20% naar 13%).

Naast deze praktische op de eindgebruiker gerichte interventies is er sterke aandacht voor het vormgeven van beleid rond de Gezonde School geweest. In 2011 is de digitale handleiding Gezonde School ontwikkeld en in het najaar 2012 volgt het vignet gezonde school mbo.

3.4.3 Samenwerking

In het mbo is deelname aan lokale netwerken van groot belang. Op veel plaatsen is hier al veel van te zien. Het samenwerken met lokale sportaanbieders, zowel met verenigingen als commerciële aanbieders, maakt een breder en meer gedifferentieerd sportaanbod mogelijk. In de tweede tranche van toekenning van subsidies aan gemeenten die actief wilden worden bij het Sport Lokaal Samen project van de VSG is nadrukkelijk gekeken naar voorstellen waarbij het mbo een duidelijke rol vervult. Er zijn drie speciaal op het mbo gerichte gemeenten geselecteerd en ondersteund. Het 'Masterplan mbo' heeft geen betrekking op sportverenigingen.

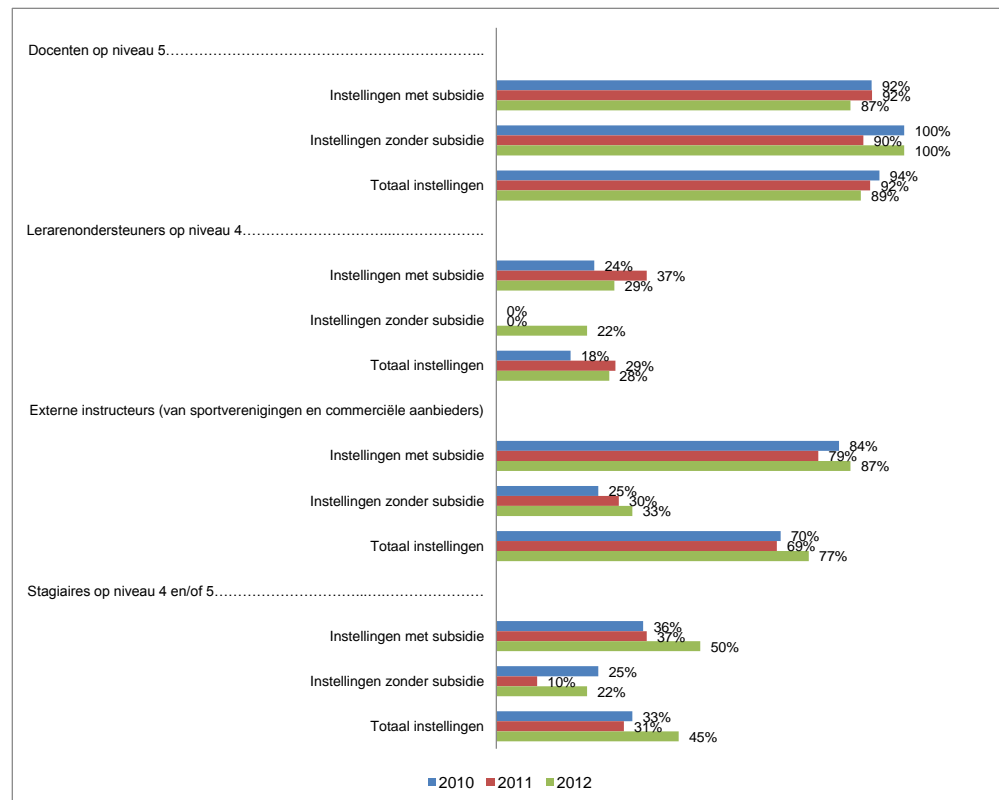

De samenwerking vanuit het landelijke platform sport, bewegen en onderwijs heeft geresulteerd in goede en snelle contacten tussen de sector onderwijs (via de MBO Raad) en de sector sport (via NOC*NSF en NISB). Naast de 22 platformvergaderingen en projectleider bijeenkomsten zijn er meerdere inhoudelijke overleggen geweest over de gezamenlijke doelstelling om jongeren meer laten bewegen. Vanuit het MBO Raad platform bewegen en sport, zijn alle deelnemende scholen gedurende de projectperiode 12 keer bij elkaar geweest en zijn er 6 sub-netwerken ontstaan op de thema's Schoolsport, Topsport, BRAVO/medewerkers, Voortijdig schoolverlaten, Leefstijl/testen en het Olympisch Plan.

Binnen elke deelnemende school zijn er samenwerkingsverbanden ontstaan met omliggende betrokken partijen. Dit varieert van samenwerkingsverbanden met gemeenten, verenigingen (inzet trainers/gebruik accommodatie), de GGD en de lokale en regionale sportserviceorganisaties.

3.4.4 Deskundigheidsbevordering

Het grote aantal nieuwe scholen dat een nieuw aanbod van bewegen en sport op de mbo-scholen heeft gerealiseerd, werkt met een groep nieuwe docenten en sportcoördinatoren. Voor de sportcoördinatoren is er drie keer een 8-daagse opleiding aangeboden. Hier hebben 45 sportcoördinatoren aan deel genomen. Voor de docenten is er een digitale lessendatabase ontwikkeld waar alle meest gebruikte onderwerpen volledig uitgewerkt worden aangeboden. Deze is te vinden via Kennisnet/Wikiwijs (www.vitaalmb.nl). Vanwege de kostenreductie op dit type onderwijs zien we een verschuiving richting de inzet van stagiaires, deze zijn afkomstig van de eigen opleiding Sport en Bewegen en de HBO sportacademies (ALO).

Figuur 3.3 Verzorging beweeg- en sportaanbod mbo-instellingen

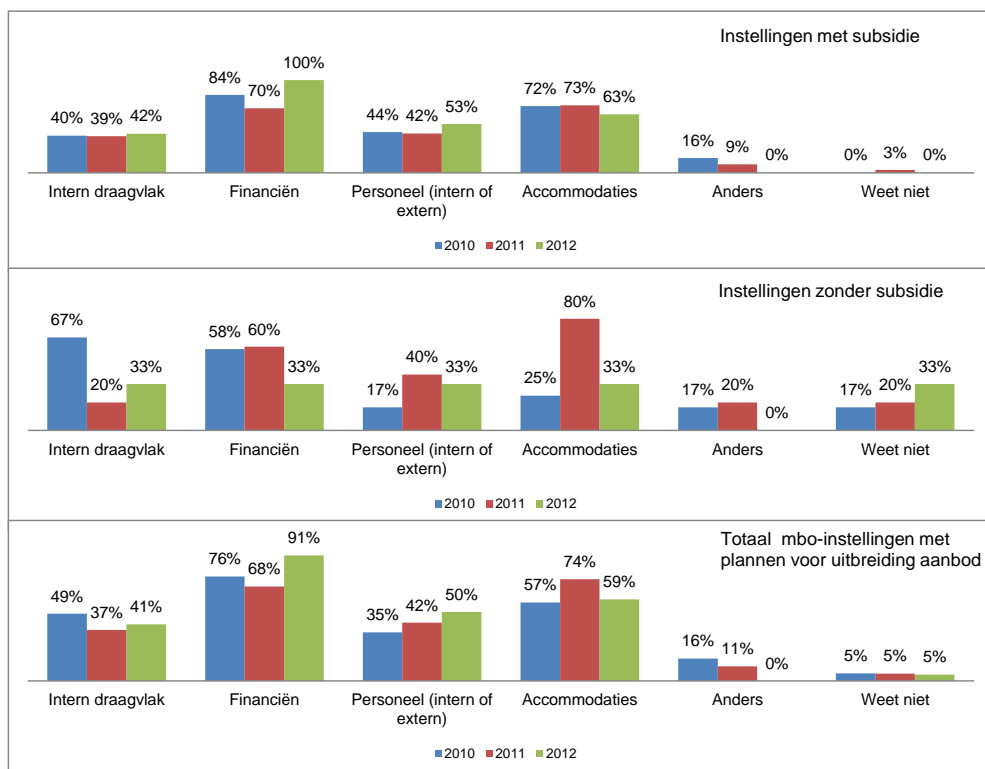
In figuur 3.3 is te zien dat er een lichte afname is van het aantal docenten op niveau 5. Dat wordt gecompenseerd door een toename van instructeurs en extern ingehuurde deskundigen. Er worden meer lerarenondersteuners op niveau 4 ingezet (door niet- gesubsidieerde instellingen). Dit zijn dan vaak begeleidende stagiaires, maar ook externe instructeurs en stagiaires worden vaker ingezet. Voor alle gegeven lessen geldt dat als de lessen mee moeten tellen als onderwijstijd, dit minimaal onder begeleiding van een bevoegde (vak)leerkracht plaats moet vinden.

3.4.5 Verankering

Er bestaat geen één op één relatie tussen de voortgang van de coördinatie en de voortgang van de beweegnorm. Bij sommige scholen is bewegen al zo verankerd en onderdeel van het reguliere aanbod dat er geen projectorganisatie meer nodig is. Bij anderen staat de wijze waarop de coördinatie vorm zal krijgen in de toekomst nog ter discussie. In totaal gaan 33 scholen zeker door met hun aanbod, met eigen middelen. Bij 16 scholen geldt het aanbod voor alle eerste jaars BOL studenten. Op 1 school na hebben zij het aanbod verankerd binnen vitaal burgerschap en/of vitaal werknemerschap en is het opgenomen in het OER en/of de studiegids. Twaalf scholen hebben ook aanbod voor de hogere jaars studenten, meestal facultatief met een enkele gunstige uitzondering waar de verplichting geldt voor alle leerjaren. Ook daar is in alle gevallen sprake van verankering binnen vitaal burgerschap en/of vitaal werknemerschap met een vermelding in het OER/de studiegids. Bij vijf scholen is de voortgang van de beweegnorm onzeker en/of onderwerp van bespreking, dit zal medio mei 2012 duidelijk worden. Bij 4 scholen gaat de stekker eruit, waarbij niet het wegvallen van de subsidie, maar de grote algemene bezuinigingen binnen de instellingen als voornaamste oorzaak kan worden gezien. Over het geheel is een tendens waarneembaar om borging meer en meer te verankeren binnen vitaal werknemerschap.

Aan de scholen is gevraagd of het thema gezonde school inmiddels binnen de deelnemende scholen zo'n belangrijke rol speelt dat de ontwikkelingen worden voortgezet na afloop van de subsidie. In totaal hebben 23 scholen een start gemaakt of zijn van plan dat te doen met het concept gezonde school in komend schooljaar. Bij het merendeel beperkt het zich voorlopig tot het gezond maken van de kantine in combinatie met het beweegaanbod. Bij een aantal scholen is het concept verheven tot bovenschools thema waaraan de diverse onderdelen van het Masterplan worden opgehangen. Twaalf scholen twijfelen nog of zij hieraan gaan deelnemen. Dit hangt ook deels samen met de verdere interne ontwikkelingen rond het Masterplan. Drie scholen nemen geen deel aan dit thema.

In 2011 werden de meeste knelpunten bij uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod verwacht op het gebied van accommodaties (figuur 3.4). Dat is in 2012 nog steeds een veelgenoemd knelpunt. Dat geldt met name voor gesubsidieerde instellingen. Van de gesubsidieerde instellingen die hebben aangegeven het sport- en beweegaanbod uit te breiden (n=19) noemt 100% financiën als knelpunt. Daarmee is zijn de financiën het meest verwachte knelpunt bij uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod.

Figuur 3.4 Verwachte knelpunten bij uitbreiding van het beweeg- en sportaanbod

3.5 Deliverables

Het project heeft naast de eerder genoemde resultaten een groot aantal deliverables opgeleverd. Hieronder volgt een samenvatting:

- De handleiding Gezonde school mbo, samen met het Centrum Gezond Leven;
- Testjeleefstijl.nu voor (dit jaar) 40.000 deelnemers;
- Ontwikkelde lessendatabase voor alle vitaal burgerschapsthema's, www.vitaalmbonl;
- Deelname aan de Gezonde kantine-verkiezingen door 15 mbo-scholen (2e en 3e plaats);
- Ontwikkeling van de 'Flexometer'; welke opleiding past het beste bij de topsporter;
- het mbo topsportaddendum, de bijlage bij de onderwijsovereenkomst die het studenten uit de NOC*NSF database mogelijk maakt onderwijs en topsport goed te combineren;
- Rapport van onderzoek naar de sportkaderopleidingen in Nederland met adviezen voor betere samenwerking tussen bonden en scholen;
- De digitale handleiding voor schoolsport en sportkader binnen het mbo;
- Playing for Succes in het mbo, promotie materialen en toolkit;
- Verkenning van vitaal werknemerschap als onderdeel van het kwalificatiedossier en het uitwerken van gekoppelde les/leerprogramma's;
- Ondersteunen van inzet van combinatiefunctionaris op mbo-scholen, nu bij 5 scholen actief;
- Onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen naar het verbeteren van zelfregulatie bij mbo-studenten niveau 1, bij een speciaal samengesteld sportaanbod, gegeven door een goede docent/coach;

- Verlengde intake programma, via sportprogramma screenen van net startende studenten om snel een goede begeleiding op te kunnen starten;
- Praktijkadviezen voor mbo-scholen voor het gebruik van de handleiding Gezonde school mbo;
- Website met alle verzamelde documenten/adviezen/presentaties etc met vele nieuwtjes en een goed gevulde maandelijkse nieuwsbrief;
- 2x studiereis met een dwarsdoorsnede van het platform Sport, bewegen en onderwijs;
- Schoolsport voorbeeld competities en uitvoering in Zaalvoetbal en Floorball;
- Weerbaarheidstraject en methodiek voor kwetsbare jongeren;
- Who's next voor het mbo ontwikkeld en uitgevoerd;
- Project Priming & Nudging om onbewust gedrag te beïnvloeden, toolkit en kijkwijzer voor school en omgeving;
- Ondersteuning van 3 gemeenten in het Sport Lokaal Samen project van de VSG;
- Rapport voor het verbinden van testjeleesfstijl.nu aan de zorgstructuur in de school, als preventief instrument;
- Ontwikkeling van een snel en gezond ontbijt wat de scholen waarvan veel studenten niet ontbijten het makkelijk kan maken dat aan te bieden;
- Rapport 0-meting gezonde kantines in het mbo;
- Rapport onderzoek naar de huidige schoolsport situatie in Nederland met adviezen voor mogelijk vervolg;
- Themafilmpjes ter promotie.

3.6 Discussie en conclusies

Het platform Sport, Bewegen en Onderwijs heeft als doelstelling dat in 2012 minimaal 50% van de jongeren voldoet aan de beweegnorm (i.e. combinorm). In de totale groep van ondervraagde mbo-studenten is deze doelstelling gehaald. Echter, dit doel was al ten tijde van de voormeting gehaald. Het behalen van de doelstelling komt bovendien vooral voor rekening van de volwassen mbo-studenten. In deze groep voldoen relatief veel studenten aan de combinorm omdat de combinorm (evenals de NNGB) minder streng is voor volwassenen dan voor kinderen en adolescenten (zie hoofdstuk 2). Het Masterplan daarentegen is met name gericht op jongeren. Het is dus eigenlijk niet helemaal eerlijk dat de 50% doelstelling ook wordt toegepast op de mbo studenten omdat ruim een derde van de respondenten 18 jaar of ouder was. Binnen de groep ondervraagde mbo-studenten jonger dan 18 jaar is de doelstelling niet gehaald. Het percentage ondervraagde 17-jarige studenten dat voldeed aan de combinorm (en de fitnorm) was in 2012 (nameting) wel significant hoger dan in 2010 (voormeting). Deze toename zou mogelijk kunnen samenhangen met het realiseren van sportonderwijs voor eerstejaars mbo-studenten. Tussen 2010 en 2012 is dit sportonderwijs voor eerstejaars studenten op veel mbo-scholen gerealiseerd. Het feit dat de toename in het beweeggedrag niet is geobserveerd onder 15- en 16-jarige studenten pleit echter tegen een mogelijk causale samenhang tussen de realisatie van het sportaanbod voor eerstejaars en de toename in het beweeggedrag. De 15- en 16-jarigen zijn immers goed vertegenwoordigd onder de eerstejaars mbo-studenten.

Bij de interpretatie van de resultaten van dit onderzoek is voorzichtigheid geboden. Ten eerste ontbreekt er een controlegroep waardoor er niet kan worden geconcludeerd of veranderingen gevolg zijn geweest van de activiteiten die ontplooid zijn binnen het Masterplan mbo. Ook is niet onderzocht of de veranderingen in (bijvoorbeeld) het sportaanbod op mbo-scholen zijn gerelateerd

aan veranderingen in het beweeggedrag van mbo-studenten. Tot slot is gebruik gemaakt van data-imputatietechnieken om het beweeggedrag van mbo-studenten te kunnen vergelijken tussen de voor- en nameting ondanks de verschillen in de vraagstelling. Ondanks dat het model dat ten grondslag heeft gelegen aan de data-imputatie uitgebreid is getoetst op robuustheid, moeten de resultaten altijd met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Met behulp van de data-imputatietechnieken wordt het percentage studenten dat bij de nameting voldeed aan de beweegnormen immers geschat.

De cijfers die vermeld staan in dit hoofdstuk bij de nameting (2012) zijn gebaseerd op data die verzameld zijn tussen september 2011 en februari 2012. Bij de voormeting zijn de cijfers gebaseerd op het hele studiejaar (van september 2009 t/m augustus 2010). Dit verschil in dataverzamelingsperiode heeft naar verwachting geen invloed gehad op de onderzoeksresultaten omdat de meeste data verzameld zijn aan het begin van beide studiejaar.

Het aantal scholen dat na de projectperiode zelfstandig (zonder subsidie) doorgaat met het les aanbod bewegen en sport is 33. Dit is 75% van de deelnemende scholen en 50% van de mbo-scholen in Nederland. Samen hebben ze een aanbod van 1 uur per week voor ongeveer 60.000 mbo-studenten.

4 Sportaanbod voor het Onderwijs

Hoofdstuk 4 is geschreven door deelprojectleider Jorg Radstake, werkzaam bij de NOC*NSF.

4.1 Inleiding

Een belangrijke stap om meer jongeren te laten sporten en bewegen bestaat uit het stimuleren van de samenwerking tussen scholen en sportverenigingen. Het op jonge leeftijd eigen maken van een sport- en beweegcultuur zorgt ervoor dat mensen gedurende hun leven vaker en intensiever zullen (blijven) sporten. Op de basisschool dienen kinderen al bewust gemaakt te worden van het feit dat sport en bewegen een vanzelfsprekend onderdeel is van een actieve leefstijl. De basisschoolleeftijd is ook de leeftijd waarop kinderen (voor het eerst) gaan sporten. Voor een stevig fundament voor een levenslange sportloopbaan (met als motto: een leven lang genieten van sport) is het nodig dat al op de basisschoolleeftijd wordt gestart met een brede sportoriëntatie/ sportkennismaking. Dat vraagt om kwalitatief goed bewegingsonderwijs met een goede verankering van sportoriëntatie via een doorlopende leerlijn van binnen- naar buitenschools (bij de vereniging) leren sporten en bewegen.

In het voortgezet onderwijs is te zien dat steeds meer jongeren hun binding met sport verliezen. In de prioritering verliest het zelf sporten terrein. Door beter in te spelen op de behoeften van deze groep is behoud mogelijk. Dit vraagt wel om een aanzienlijk andere aanpak en focus vanuit verenigingen (in samenwerking met de school). Deze samenwerking biedt potentieel grote kansen, maar in de praktijk komt dit maar mondjesmaat op gang. Dat heeft te maken met de relatief beperkte mogelijkheden van sportverenigingen om op vragen van scholen en de BOS-omgeving (Buurt, Onderwijs en Sport) in te kunnen gaan. De sportsector is in het beleidskader gevraagd dat laatste probleem op te lossen door middel van "aangepast sportaanbod". De sportsector vertaalde dit naar het project Sportaanbod voor het Onderwijs. De sportsector heeft op grond van het uitgebreide voorwerk van de afgelopen jaren een ambitieuze, brede en generieke aanpak gekozen waarmee een bijdrage wordt geleverd aan het aantal jongeren (4-17 jaar) dat voldoet aan de beweegnorm.

De sportsector heeft zich ten doel gesteld een passend sportaanbod te creëren voor schoolgaande jeugd. Een basisvoorwaarde is dat dit aanbod aansluit op de behoefte van jongeren en ook die jongeren aanspreekt die nog onvoldoende sporten of geen lid zijn van een sportvereniging. Het aanbod dient ook te passen in de schoolse setting. Dat houdt onder meer in dat het aanbod inhoudelijk moet aansluiten op de lesprogramma's van scholen. Tevens zal het ook organisatorisch inpasbaar moeten zijn en plaatsvinden op tijdstippen dat het onderwijs de grootste vraag heeft: vooraf, tijdens of (direct) aansluitend op de schooltijden. Door het sportaanbod binnen schoolverband aan te bieden gaat een extra impuls uit naar specifieke doelgroepen die niet van nature geïnteresseerd zijn in sport, of vanwege sociaal economische redenen niet kunnen deelnemen aan regulier sportaanbod. De verwachting is dat op deze manier de drempel voor sportdeelname wordt verlaagd.

4.2 Doelstelling

De doelstelling van dit deelproject luidt als volgt: *“Realisatie van 1.500 schoolactieve verenigingen in augustus 2012 die als volwaardige samenwerkingspartner van scholen en overige partners in de BOS-driehoek kunnen functioneren”*.

Onder schoolactieve vereniging wordt verstaan een vereniging die:

- aanbod levert dat aansprekend is voor jeugd (die niet (meer) geïnteresseerd was);
- aanbod levert dat aansluit op organisatorische en inhoudelijke vragen van de school;
- zelf structurele samenwerkingsverbanden onderhoudt met scholen, ook tijdens en rondom schooltijden, en andere partners in de BOS-omgeving;
- een heldere visie heeft op jeugd; ambitie om te groeien in jeugdleden, bestaande jeugdleden wil behouden dan wel extra aanbod wil ontwikkelen voor de jeugd.

Gedurende het project is, naast het aantal verenigingen, tevens de gemiddelde groeps grootte gemeten, zodat het bereik onder jongeren in kaart konden worden gebracht. De ambitie van 1.500 schoolactieve verenigingen richt zich op de doelstelling van het beleidskader: vergroten van het aantal jeugdigen (4-23 jaar) dat de beweegnorm haalt. Om deze bijdrage te kunnen meten, is de bijdrage van de schoolactieve vereniging als volwaardig en structurele samenwerkingspartner vertaald in contacturen. De schoolactieve sportverenigingen dienden in totaal gedurende de projectperiode gezamenlijk (minimaal) 87.500 contacturen te verzorgen aan sportaanbod voor de schoolgaande jeugd, waarvan minimaal een kwart plaats moest vinden vooraf, tijdens of direct aansluitend op de schooltijden. Onder contacturen worden uren verstaan die in schoolverband worden besteed aan sport. Dat kan gaan om uren vooraf, tijdens en aansluitend op de schooltijden (de zgn. “schoolse uren”), maar ook om activiteiten die ’s avonds of in het weekend in schoolverband worden georganiseerd. Denk daarbij bijvoorbeeld aan schoolsporttoernooien, sportkampen en introductie cursussen.

Het project beoogde nieuwe producten en kennis op te leveren die gedurende de projectperiode door de 19 sportbonden en NOC*NSF in samenwerking met partners zijn ontwikkeld:

- nieuwe vormen van sportaanbod in de schoolse setting;
- nieuwe samenwerkingsvormen tussen verenigingen en scholen;
- deskundigheidsbevordering van kader;
- meer verenigingskader inzetten in de schoolse uren;
- inspirerende succesverhalen van schoolactieve verenigingen;
- intensivering van landelijke school sportactiviteiten in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs;
- netwerkvorming van sport en onderwijs op landelijk niveau;
- structurele kennisdeling tussen sportbonden onderling en met andere sectoren.

Een structureel samenwerkingsverband houdt in dat op verzoek van één of meerdere scholen een schoolactieve vereniging gemiddeld 40 contacturen per jaar aan moet kunnen bieden aan de schoolgaande jeugd (ongeveer 1 uur per schoolweek). Van het totaal aantal contacturen is minimaal een kwart vooraf,

tijdens of direct aansluitend op de schooltijden³. Deze norm van 40 contacturen is een gemiddelde; of een vereniging dit heeft gehaald, is in sterke mate afhankelijk van de mogelijkheden die het lokale netwerk heeft geboden. Voor een eenduidige monitoring van het aantal schoolactieve verenigingen is daarom een ondergrens gehanteerd: minimaal 20 contacturen sportaanbod op scholen op jaarbasis, waarvan 50% vooraf, tijdens of direct aansluitend aan de schooltijden.

4.3 Methode monitoring en evaluatie

Het monitoring- en evaluatietraject bestaat uit kwantitatieve metingen in de vorm van digitale vragenlijsten bij sportverenigingen. NOC*NSF heeft deze monitoring voor bonden gefaciliteerd en ondersteund en heeft deze inhoudelijk steeds met het Mulier Instituut afgestemd. Deze vragenlijsten voor de tussenmetingen (0-, 1- en 2-meting) zijn in het begin van ieder schooljaar en in de meeste gevallen dus ook bij de start van het (competitie)seizoen uitgezet, terwijl de eindmeting in de maand maart van dit kalenderjaar onder de verenigingen uitgezet is. Het doel van deze metingen is tweeledig, namelijk zicht krijgen op het aantal schoolactieve verenigingen en om sturing en (extra) begeleiding te geven aan die verenigingen, die de potentie en intentie hebben om ook in de toekomst de samenwerking met scholen te zoeken. Informatie over de verenigingen wordt gegeven via een database die beschikbaar is via de website www.nocnsf.nl/sportenonderwijs. Het openbaar maken van de belangrijkste contactgegevens op deze website heeft als voornaamste doel om het eerste (nieuwe) contact tussen scholen en deze verenigingen te (kunnen) bespoedigen. Daarnaast is het natuurlijk ook de directe output (in aantallen schoolactieve verenigingen), hetgeen de verantwoordelijkheid is binnen dit project. Bij alle metingen is gebruik gemaakt van een getrapte methodiek: via de deelnemende sportbonden zijn de verenigingen bevestigd. De vraagstellingen en antwoordmogelijkheden van de vragenlijst van de eindmeting is op basis van de ervaringen uit voorgaande metingen aangepast en te vinden via de volgende link: https://fd7.formdesk.com/noc-nsf/Samenwerking_Sport_en_Onderwijs.

Het Mulier Instituut heeft daarnaast in opdracht van het NOC*NSF een kwalitatief verdiepend onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek heeft ten doel verdiepende informatie op te leveren over de aanpak en resultaten bij sportverenigingen, het onderwijs en de schoolgaande jeugd. Het onderzoek kent twee doelstellingen: (1) het bepalen in welke mate het sportaanbod vanuit de betrokken sportverenigingen aansluit op de behoeften en wensen van de scholen en hoe deze 'match' zou kunnen worden geoptimaliseerd en (2) het helder krijgen van de succes- en faalfactoren in het proces van het schoolactief worden van sportverenigingen. Hiervoor zijn in een zestal geselecteerde plaatsen met een actief en minder actief sportbeleid (Amersfoort, Amsterdam, Eindhoven, Heerlen, Middelburg en Midden-Drenthe) diepte-interviews afgenomen onder 47 betrokken personen van 25 verenigingen, 29 personen bij 21 scholen (primair en voortgezet onderwijs) en groepsgesprekken gevoerd met 73 leerlingen van 8 scholen. Het complete rapport en een samenvatting ervan met belangrijke succesfactoren voor de samenwerking van sportverenigingen met scholen is op woensdag 28 maart j.l. opgeleverd. Meer

---

³ De lessen LO die door de vereniging worden verzorgd zitten ook in deze uren. Bij de uitgezette vragenlijst bij eerdere metingen hebben we getracht te achterhalen welk deel als extra sportaanbod (dus bovenop de lessen LO) aangeboden wordt, maar de verenigingen hebben onvoldoende zicht op de positionering van het aanbod: onder de les LO of als extra aanbod.

informatie over de uitkomsten is te vinden in paragraaf 4.6 en op www.nocnsf.nl/sportenonderwijs.

4.4 Bereik en aanbod

In zijn totaliteit hebben 19 bonden in dit project geparticipeerd. In tabel 4.1 staan de deelnemende bonden weergegeven, met daarbij welke sport ze vertegenwoordigen en tot slot de door hun gestelde kwantitatieve doelstelling bij aanvang van het project. Opgeteld komt deze kwantitatieve doelstelling neer op de ambitie om aan het eind van het project tenminste 1.480 schoolactieve verenigingen te hebben. Dit komt inderdaad overeen met de in het projectplan genoemde 1.500 schoolactieve verenigingen.

Tabel 4.1 Betrokken sportbonden en doelstelling aantal schoolactieve verenigingen (bij de start van het project)

Bond	Sport	Aantal verenigingen*	Aantal schoolactieve verenigingen	Bereik (in %)
Participeren vanaf 2009				
KNLTB	Tennis	1739	150	9
KNHS	Paardensport	1343	50	4
KNSB	Schaatsen	729	100	14
KNHB	Hockey	319	125	39
Atletiekunie	Atletiek	290	85	29
KNZB	Zwemmen	428	85	20
Nevobo	Volleybal	1166	100	9
KNKV	Korfbal	556	75	13
Watersportbond	Watersport	370	100	27
JBN	Judo	756	100	13
NHV	Handbal	407	75	18
NTTB	Tafeltennis	608	30	5
SBN	Squash	73	20	27
KNRB	Roeien	114	50	44
KNVB	Voetbal	3275	150	5
Participeren vanaf 2010				
KNKF**	Krachtsport en fitness	89	150	-
Nefub	Floorball en unihockey	26	20	77
Participeren vanaf 2011				
NBB	Basketball	362	8	2
NKBV***	Klim- en bergsport	1	7	-
TOTAAL			1480	

* aantal verenigingen (NOC*NSF, 2010)

** aantal verenigingen, exclusief de vechtsportscholen, die ook in het project zullen participeren

*** de NKBV kent in haar structuur geen verenigingen maar regio's en secties. Ook de klimhallen, worden in dit project meegenomen om (meer) sportaanbod voor het onderwijs te verzorgen.

In tabel 4.2 is het aantal schoolactieve verenigingen in kaart gebracht. Hierbij wordt duidelijk dat er een groei is ten aanzien van het aantal schoolactieve verenigingen die, zoals uit de eindmeting blijkt, gemiddeld 40,3 contacturen op jaarbasis

verzorgen. Hiermee valt dus het totale aanbod aan contacturen dat de schoolactieve verenigingen gezamenlijk verzorgd hebben te berekenen. Gedurende de projectperiode zijn in totaal 139.000 uren sportaanbod door scholen aangeboden. Tabel 4.3 geeft een actueel beeld van de daadwerkelijk gerealiseerde aantallen schoolactieve verenigingen uitgesplitst per bond, volgens de eindmeting van maart/april 2012.

Tabel 4.2 Aantal schoolactieve verenigingen bij de diverse meetmomenten

	1-meting (sept./okt. 2010)	2-meting (sept./okt. 2011)	Eindmeting (maart/april 2012)
Aantal schoolactieve verenigingen 'in beeld'	ruim 600	1.250	1.615
Aantal uren sportaanbod op jaarbasis	> 24.000 uur	± 50.000 uur	> 65.000 uur

* Bij de berekening van het totaal aantal contacturen sportaanbod dat de schoolactieve verenigingen gezamenlijk verzorgd hebben, hanteren we een gemiddelde van 40,3 contacturen op jaarbasis.

Tabel 4.3 Aantal schoolactieve verenigingen (eindmeting, maart/april 2012)

Bond	Aantal schoolactieve verenigingen	Aantal potentiële schoolactieve verenigingen	Gemiddelde groeps-grootte in aantal deelnemers (met bereik in %)*			
			< 10	10-19	20-29	> 30
KNLTB	158	216	18	37	40	5
KNHS	21	39	79	21	0	0
KNSB	113	158	3	30	34	33
KNHB	133	31	13	39	39	9
Atletiekunie	84	66	9	35	39	17
KNZB	55	32	24	28	31	18
Nevobo	105	100	8	47	42	3
KNKV	75	54	6	36	51	6
Watersportbond	86	13	5	68	25	2
JBN	117	104	6	56	37	0
NHV	96	50	7	41	47	5
NTTB	75	90	8	58	32	2
SBN	19	22	2	76	22	0
KNRB	38	55	26	51	17	3
KNVB	196	397	21	42	26	12
KNKF	154	36	3	55	42	0
Nefub	8	1	11	33	56	0
NBB	54	71	9	49	36	6
NKBV	28	4	3	74	23	0
Totaal aantal schoolactieve verenigingen	1.615	1.469				

* Bij de vraagstelling ten aanzien van de gemiddelde groeps-grootte hebben we een viertal antwoordmogelijkheden gegeven, omdat vanuit voorgaande metingen (0-, 1- en 2-meting) gebleken is dat verenigingen niet exact zicht hebben op de groeps-grootte en deze ook per school

sterk varieert. In deze percentages zijn alle verenigingen meegenomen die op de een of andere wijze met het onderwijs samenwerken, dus meer dan alleen de schoolactieve verenigingen.

Omdat alle metingen niet gericht zijn op de eindgebruiker kunnen er geen uitspraken worden gedaan over de effecten op dit niveau. De eindmeting biedt wel informatie over het aantal schoolactieve verenigingen en de gemiddelde groeps grootte bij de activiteiten, zoals te zien in tabel 4.3. Zo kan uit de data geconcludeerd worden dat de gemiddelde groeps grootte bij bijna alle sporten tussen de 10-19 en 20-29 leerlingen ligt. Zoals uit de voorgaande metingen is gebleken, hebben de verenigingen onvoldoende zicht op de samenstelling van de groepen (sporters/niet-sporters).

Uit de eindmeting komt naar voren dat er op dit moment 1.615 schoolactieve verenigingen (zie tabel 4.2 en 4.3) in beeld zijn. Dat betekent dat de vooraf gestelde collectieve doelstelling in de projectperiode behaald is en dat er nog volop uitbreidingsmogelijkheden voor in de toekomst liggen. Dit perspectief baseren we op het aantal potentieel schoolactieve verenigingen (1.469 in totaal) dat bij de bonden 'in beeld' is en die ook in dezelfde database te vinden zijn.

Welk deel van de scholen bereikt wordt, is niet gemeten. Niet alle sportverenigingen kunnen namelijk (achteraf) precies aangeven met welke scholen ze in het kader van het verzorgen van sportaanbod samengewerkt hebben. Wel is ook bij de eindmeting gevraagd voor welk onderwijstype de verenigingen sportaanbod verzorgd hebben (zie tabel 4.4). Sportbonden en sportverenigingen zetten van nature vaak in op de samenwerking met het primair onderwijs. Maar binnen dit project hebben veel bonden met hun ondersteuningsconcepten ook en steeds vaker ingezet op het voortgezet onderwijs (en zelfs ook het middelbaar beroepsonderwijs). Dat sluit aan bij de samenwerkingsverbanden van de bevraagde verenigingen, zowel bij die van de schoolactieve als van de verenigingen die wel samenwerken met het onderwijs maar nog niet voldoen aan de criteria van schoolactief zijn. Het sluit tevens aan bij de doelstelling van de sport ten aanzien van het verhogen van de sportparticipatie (Sportagenda 2013-2016), waar ook juist gewerkt zal gaan worden aan het terugdringen van het aantal jongeren dat stop met sporten in georganiseerd verband bij de doelgroep voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs.

Tabel 4.4 De onderwijstypen waarmee de verenigingen samenwerken c.q. waarvoor ze het sportaanbod verzorgen (meerdere antwoorden mogelijk)

bond	Samenwerking met onderwijstype* (in %)					Respons** (in aantallen)
	PO	VO	mbo	SO	BSO	
KNLTB	94	18	3	2	20	426
KNHS	43	71	21	29	21	14
KNSB	97	24	5	8	6	192
KNHB	92	53	9	7	39	75
Atletiekunie	92	65	18	15	22	159
KNZB	94	22	7	4	3	67
Nevobo	93	20	2	1	20	133
KNKV	97	22	3	10	38	152
Watersportbond	92	27	4	1	11	139
JBN	95	38	13	36	31	306
NHV	99	27	5	4	20	144
NTTB	95	32	5	6	24	241
SBN	54	83	51	34	32	41
KNRB	17	100	17	3	0	36
KNVB	76	46	19	7	29	463
KNKF	69	81	39	32	25	194
Nefub	67	67	22	11	33	9
NBB	94	47	8	8	25	135
NKBV	94	97	88	65	0	34

* De volgende afkortingen worden gebruikt: primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), middelbaar beroepsonderwijs (mbo), speciaal onderwijs (SO) en buitenschoolse opvang (BSO).

** In de respons zijn alle verenigingen meegenomen die op de een of andere wijze met het onderwijs samenwerken, dus meer dan alleen de schoolactieve verenigingen.

Bij de ontwikkeling van passend sportaanbod wordt voortgeborduurd op voorgaande ervaringen ten aanzien van de doorlopende leerlijn "Van binnen- naar buitenschools leren sporten en bewegen" (SLO e.a.) en de daarop gebaseerde, en reeds ontwikkelde, sportkennismakingsmappen van een groot aantal bonden. Binnen de projectperiode hebben de volgende tien bonden een nieuwe (digitale) sportkennismakingsmap ontwikkeld, waarbij steeds vaker voor de doelgroep voortgezet onderwijs gekozen is: KNLTB (Schooltennis, po), KNHS (PaardenLeren, po), KNHB (Kennismaken met hockey, vo), Atletiekunie (Schoolatletiek, po en vo), KNKV (Korfbal in het voortgezet onderwijs), NTTB (www.TableStars.nl, po), KNVB (Voetbal op school, po en vo), KNSB (digitaal schaats- en skatemateriaal, po en vo), NBB (Be a STAR, po) en KNKF (Respons, po, vo en mbo). Vanuit een binnen dit project gerealiseerd samenwerkingsverband heeft een viertal racketsportbonden (NTTB, SBN, KNLTB en Badminton Nederland) met ondersteuning van de SLO het innovatieve lespakket 'Sla je slag' over het ontwikkelen van oog-handcoördinatie ontwikkeld (zie www.bewegensamenregelen.nl/slajeslag). Naast het ontwikkelen hebben deze tien bonden en ook de andere bonden ingezet op de implementatie van deze en de in een eerder stadium ontwikkelde sportkennismakingsmappen. In alle gevallen is er sprake van een voor het onderwijs passend sportaanbod.

In gezamenlijkheid met tien sportbonden is deels vanuit onze collectieve middelen het lespakket Sport@School ontwikkeld. Dit digitale 'plug and play' lespakket dat in samenwerking met KlasseTV is ontwikkeld, is geschikt voor de groepen 5/6 en 7/8

en probeert een zestal theorie- en sportlessen inhoudelijk te koppelen. Niet de sporten, maar juist sportoverstijgende thema's staan centraal, die uitermate relevant zijn voor de ontwikkeling van ieder kind. Hiermee blijkt tegelijkertijd de meerwaarde van sport. Vanaf de lancering van dit lespakket bij de start van het schooljaar 2011/2012 (eind augustus 2011) blijken vanuit de analyse van de bezoek- en gebruikcijfers in de eerste acht maanden al meer dan 1.700 tot 2.700 lessen gegeven zijn met dit lespakket. Door de ruim 5.000 unieke, aangemelde bezoekers, hebben tussen de 40.000 en 70.000 kinderen les gehad met het ontwikkelde lesmateriaal. Deze aantallen blijken in vergelijking met de andere, door KlasseTV ontwikkelde lespakketten, zeer hoog.

Het kwalitatief verdiepende onderzoek dat het Mulier Instituut eind maart 2012 opgeleverd heeft, geeft duidelijk (meer) inzicht in de succesfactoren in de samenwerking tussen sportverenigingen en scholen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat de deelnemende leerlingen erg tevreden zijn over het door de sportverenigingen verzorgde sportaanbod op school. Duidelijke pluspunten vinden ze de diversiteit en de authenticiteit van de sportbeleving. Denk bij dat laatste aan les krijgen van 'echte' trainers in een speciale sportaccommodatie met materiaal dat bij die sport hoort. Ook kennismaking met onbekende sporten, die tijdens de gymles op school niet (vaak) worden beoefend, vinden ze leuk. De deelnemende scholen zijn doorgaans tevreden met de aanvulling op de reguliere lessen LO. Sportverenigingen zien het aanbod vooral als een geschikte manier om de eigen sport en de vereniging bekend te maken bij de jeugd, zodat de drempel om lid te worden van de vereniging lager wordt, wetende dat dit lidmaatschap wel de laatste stap is in de ketenaanpak voor het verhogen van de sportparticipatie.

Een veel toegepaste vorm van sportaanbod in het onderwijs is het geven van een korte serie (sport)kennismakingslessen tijdens de reguliere gymlessen, gevolgd door enkele lessen via naschools aanbod en/of (gratis) proeflessen bij de sportvereniging. Zo krijgen leerlingen de kans om een sport en de vereniging in een vertrouwde omgeving te leren kennen (de zogenaamde doorlopende leerlijn). Andere veelvoorkomende vormen van aanbod zijn eenmalige clinics en jaarlijks terugkerende sporttoernooien. Het verdiepende onderzoek heeft een overzicht met belangrijke succesfactoren opgeleverd die bij kunnen dragen aan een succesvol sportaanbod op scholen. In tabel 4.5 staan de succesfactoren benoemd.

Om zicht te geven op de ondersteuning die de individuele bonden aan de verenigingen te bieden hebben, heeft iedere bond zijn ondersteuningsconcept geconcretiseerd. Binnen deze ondersteuning kunnen verenigingen gebruik maken van het passende sportaanbod (o.a. in de vorm van passend lesmateriaal), (extra) verenigingsondersteuning, een aflopende financiële impuls en/of gebruik maken van opleidingen om de deskundigheid bij de verenigingen te vergroten. Deze ondersteuningsconcepten en enkele succesverhalen (van schoolactieve verenigingen) zijn ter inspiratie te vinden op www.nocnsf.nl/sportenonderwijs en in het e-magazine.

Tabel 4.5 Overzicht met succesfactoren en betrokken partijen

Thema	Succesfactoren
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal mensen betrekken in de organisatie (A) • Centrale regie met vaste aanspreekpunten (B, G, I) • Onderhouden van contacten met andere netwerken (A)
Verankering	<ul style="list-style-type: none"> • Formalisering in beleidsstukken (A) • Creëren van draagvlak (B, S, V) • Formuleren van gezamenlijke doelstellingen (A) • Betrekken van gremia op scholen (S) • Draaiboek maken en up-to-date houden (A)
Communicatie	<ul style="list-style-type: none"> • Directe communicatie (A) • Heldere afspraken, persoonlijke relaties, korte lijntjes (A) • Toelichting door het kader van sportverenigingen (B, V) • Verwachtingen uitspreken (A) • Evalueren (A)
Vorm van het Sportaanbod	<ul style="list-style-type: none"> • Frequent aanbod (A) • Variatie in aanbod (A) • Toewerken naar een doel (B, V) • Authentieke sportbeleving (B, V)
Betrekken van de Doelgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Sport op maat (B, V) • Oriëntatie op het primair onderwijs (A) • Oriëntatie op het voortgezet onderwijs (A) • Oriëntatie op leerlingen met bijzondere achtergrond (A)
Doorlopende leerlijnen en overstap naar de vereniging	<ul style="list-style-type: none"> • Creëren van doorlopende leerlijnen (B,V,I) • Nazorg (B, V) • Opvang bij de accommodatie van de sportvereniging (V,I)
Tijdstip van het sportaanbod	<ul style="list-style-type: none"> • Reguliere schooltijden of direct daarop aansluitend (A) • Rekening houden met concurrerende activiteiten (V, S, I) • Lang genoeg bezig zijn om iets te leren (A) • Strategisch moment in het jaar (A)
Kader	<ul style="list-style-type: none"> • Voldoende kader (B,V,I) • Professionaliteit (B, V, I) • Sterke affiniteit met de doelgroep (V) • Beschikbaarheid voor, tijdens of na schooltijd (B, V, I) • Inzet van stagiaires (A) • Inzet van helden (B,V) • Enthousiasme en 'besmetting'(A) • Inzet van hetzelfde kader (V)
Middelen	<ul style="list-style-type: none"> • Subsidie (B, G) • Ter beschikking stellen van kader en materialen door sportbonden (B) • Sponsoring (B, V, S, I)
Accommodaties	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik van accommodaties van sportverenigingen (A) • Gebruik van accommodaties van de school (A)

Betreffende partijen: (B) = bonden, (V) = sportverenigingen, (S) = scholen, (G) = gemeente, (I) = intermediair, (A) = alle partijen

4.5 Deskundigheidsbevordering

Voor deskundigheidsontwikkeling hebben de deelnemende bonden intern een nauwe relatie gezocht met de bondskaderopleidingen, en de deskundigheidsbevordering bij de verenigingen komt ook concreet terug in de ondersteuningsconcepten van de bonden. Voorbeelden hiervan zijn: clinics voor LO-docenten en verenigingen door de KNHB, 'coaching on the job' door de KNVB en KNSB, gratis of tegen gereduceerd tarief kunnen volgen van een reguliere bondskaderopleiding door de Nevobo, NHV, NKBV en KNSB, (gratis) bijscholingen om passend sportaanbod te kunnen verzorgen door NTTB, KNKF/NIVM en NBB, (extra) verenigingsondersteuning door de Nevobo, Atletiekunie, SBN, KNRB, KNKV, KNLTB, KNZB en NTTB. Vanuit de vragenlijst, die via de bonden onder de verenigingen uitgezet is, blijkt dat het sportaanbod in het merendeel van de gevallen verzorgd wordt door een vrijwilliger of een betaalde trainer van de vereniging (zie tabel 4.6).

Tabel 4.6 Aanbieder van het sportaanbod

bond	Aanbieder sportaanbod (in %)						Respons* (in aantallen)
	(betaalde) trainer van de vereniging	verenigings-vrijwilliger	trainer van de bond	combinatie functionaris	stagiair namens vereniging	anderen	
KNLTB	68	46	25	8	4	18	457
KNHS	57	43	0	14	0	7	14
KNSB	23	73	8	3	5	19	191
KNHB	56	69	0	19	10	8	78
Atletiekunie	48	57	38	27	10	20	162
KNZB	36	79	39	14	15	3	72
Nevobo	40	71	65	20	2	7	133
KNKV	22	84	53	21	10	5	154
Watersportbond	36	96	45	3	6	6	139
JBN	91	14	9	9	3	12	311
NHV	40	77	43	15	6	9	146
NTTB	57	75	40	14	5	10	249
SBN	76	7	5	15	15	34	41
KNRB	8	92	92	0	0	0	35
KNVB	19	55	37	15	16	32	524
KNKF	72	38	19	8	8	5	202
Nefub	33	89	89	11	0	0	9
NBB	47	66	32	27	18	9	141
NKBV	100	45	0	0	0	0	31

* In de respons zijn alle verenigingen meegenomen die op de een of andere wijze met het onderwijs samenwerken, dus meer dan alleen de schoolactieve verenigingen.

De aanbieder van het sportaanbod beschikt in veel gevallen over een niveau 2 of 3 opleiding (zie tabel 4.7). Van de deelnemende bonden werkt een aantal vaak nauw samen met commerciële 'trainers' om de gezamenlijke doelstelling te bereiken. Bij die sporten bestaat namelijk een beroepsperspectief als trainer/leraar. Zo werkt de judobond nauw samen met de trainers van de judoscholen en geldt hetzelfde voor de tennisleraren, die tegen een financiële vergoeding tennislessen en -clinics verzorgen. Ook bij de KNHS, KNKF en de NKBV maken verenigingen veelvuldig gebruik van zowel de accommodatie als de deskundige begeleiders op de maneges, bij de vechtsportscholen en in de klimhallen/-centra. In al deze gevallen is de sportaanbieder voldoende bekwaam en bevoegd om op een verantwoorde wijze sportaanbod voor het onderwijs te verzorgen en beschikt de bond over een database met contactgegevens van deze aanbieders. Juist deze professionals zijn

vaak uitstekend in staat om voor, tijdens of direct na lestijden passend sportaanbod te verzorgen en zijn dus vaker beschikbaar op die momenten dat het onderwijs de grootste vraag heeft.

Tabel 4.7 Niveau van de aanbieder van het sportaanbod

Bond	Niveau trainer* (in %)					Respons (in aantallen)
	niveau 2	niveau 3	niveau 4	niveau 5	anders	
KNLTB**						
KNHS	58	42	8	0	8	12
KNSB	59	70	9	5	7	44
KNHB	32	57	32	0	27	44
Atletiekunie	50	82	21	1	12	76
KNZB	46	69	12	8	19	26
Nevobo	38	72	11	4	17	53
KNKV	53	76	29	3	24	34
Watersportbond	89	76	11	0	0	37
JBN	30	46	63	0	10	80
NHV	43	59	12	0	31	58
NTTB	43	65	15	4	25	142
SBN	29	42	26	3	23	31
KNRB	100	0	0	0	0	5
KNVB	39	64	24	1	19	100
KNKF	30	78	38	12	10	145
Nefub	33	67	33	0	67	3
NBB	56	74	18	11	24	66
NKBV	90	100	97	0	0	31

* De volgende niveauidelingen worden gebruikt: niveau 2 (assistent-trainer), niveau 3 (zelfstandig trainer), niveau 4 (trainerscoördinator), niveau 5 (bondscoach/ talentcoach nationale teams) en anders (minder of anders gekwalificeerd).

** De KNLTB heeft deze vraag niet in de enquête meegenomen, maar alleen bevoegde trainers mogen tennisaanbod verzorgen waardoor de kwaliteit toch gewaarborgd is/blijft.

Natuurlijk wordt er tevens aangesloten bij het Programma Sport en Bewegen in de Buurt (buurtsportcoaches en sportimpuls, voorheen Impuls Brede school sport en cultuur met combinatiefuncties). De buurtsportcoaches zijn uitermate geschikt om, als hun taakstelling het toelaat, voor een of zelfs meerdere verenigingen het sportaanbod te verzorgen. Een concreet voorbeeld van de samenwerking met de ondersteuningsorganisatie is de gezamenlijke organisatie van de Nationale Praktijkdag Sport en Onderwijs op vrijdag 11 mei j.l. te Zeist.

Gedurende de gehele projectperiode zijn veelvuldig collectieve kennisdelingsbijeenkomsten belegd. De acht gezamenlijke bijeenkomsten in 2009 en 2010 waren voornamelijk gericht op het indienen van projectaanvragen, onderlinge kennisdeling (tussen bonden) en kennisdeling met partijen uit andere sectoren, zoals het NISB, de KVLO en de provinciale sportservices/-raden. Het gezamenlijk optrekken om ieders eigen doelstelling te realiseren heeft veel betrokkenheid en onderlinge uitwisseling van (concrete) producten opgeleverd en ook de collectieve communicatie naar de onderwijssector (via diverse mailings en op studiedagen) heeft in veel gevallen naast bewustwording zelfs een (eerste)

samenwerking tussen school en (schoolactieve) sportvereniging opgeleverd. Deze en andere publicaties over het project -naar alle onderwijsprofessionals, directeuren van basisscholen en docenten Lichamelijke Opvoeding (LO)- zijn te vinden op www.nocnsf.nl/sportenonderwijs.

De vijf collectieve bijeenkomsten in 2011 en 2012 waren meer gericht op het opstarten, monitoren en evalueren van enkele collectieve trajecten, te weten het verdiepende onderzoek dat in opdracht van NOC*NSF door het Mulier Instituut uitgevoerd is en de gezamenlijke ontwikkeling en monitoring van het lespakket Sport@School met KlasseTV. Het vormgeven van een passende eindmeting, inclusief tijdpad, heeft natuurlijk ook ruimschoots aandacht gekregen als mede de passende afsluiting met de Nationale Praktijkdag Sport en Onderwijs op vrijdag 11 mei j.l. en het e-magazine dat over de verbinding tussen sport en onderwijs in het algemeen en dit project in het specifiek begin mei verschenen is.

Los van deze collectieve bijeenkomsten hebben NOC*NSF en de 19 bonden gewerkt aan het ontsluiten van de (in beeld zijnde) schoolactieve verenigingen via de database, die naast de beschrijvingen van enkele succesverhalen als inspiratie ook te vinden is op www.nocnsf.nl/sportenonderwijs. Naast de schoolactieve verenigingen zijn ook een groot aantal verenigingen beschikbaar, die al wel samenwerken met het onderwijs maar nog niet voldoen aan de criteria voor schoolactief. Ook deze potentiële schoolactieve verenigingen kunnen en willen nu en in de toekomst samen (blijven) werken met scholen. De directe contactgegevens van beide 'groepen' verenigingen zijn dus zeker interessant binnen deze database en zijn dan ook middels enkele eenvoudige zoekcriteria (op provincie, plaats/postcode en sport) te vinden.

4.6 Samenwerking

Sportverenigingen onderhouden structurele samenwerkingsverbanden met scholen, ook tijdens en rondom schooltijden, en andere partners in de BOS-omgeving. Er zijn verschillende motieven om samen te werken met het onderwijs. Belangrijke redenen zijn de eigen zichtbaarheid (pr), het (mogelijk) aantrekken van nieuwe leden, maar ook het vervullen van een maatschappelijke taak wordt vaak als motief voor samenwerking genoemd. Bij het vergelijken van de resultaten afkomstig uit de periodieke metingen blijken er nauwelijks verenigingen te zijn, die gedurende de projectperiode niet (meer) schoolactief zijn. Als ze eenmaal (structureel) sportaanbod voor het onderwijs verzorgen, dan blijven ze dat vaak meerdere jaren doen, ondanks dat het niet -zoals vanuit het verdiepende onderzoek blijkt- geformaliseerd is in beleidsstukken en/of beschreven samenwerkingsdocumenten.

4.7 Verankering

De verankering van het project wordt op verschillende niveaus vormgegeven. Ten eerste vindt verankering binnen NOC*NSF plaats middels het benoemen van het expertgebied School & Sport. De Sportagenda 2013-2016 ('Sport inspireert') zet in op een intensivering van de samenwerking met onderwijs om ook doelstellingen in het kader van het verhogen van de sportparticipatie te realiseren. Bij de overstap naar het voortgezet onderwijs verliezen namelijk veel leerlingen hun binding met sport. Ze besteden minder tijd aan sport, ze leggen andere prioriteiten. Jongeren krijgen de behoefte om zelf te kunnen bepalen hoe, waar, wanneer en met wie ze

sporten. Met name leerlingen in het vmbo en mbo sporten het minst en stoppen het vaakst. Het is daarom van belang om meer sport op school aan te bieden en jongeren te betrekken bij het ontwikkelen van een sportaanbod dat past bij hun wensen en behoeften. De schoolactieve verenigingen spelen hierin een belangrijke rol, als eerste stap in de ketenaanpak naar een (blijvend) lidmaatschap. Door het thema prominent te benoemen in de Sportagenda 2013-2016 van NOC*NSF is de continuïteit van dit thema tot ten minste 2016 gewaarborgd.

De betrokken sportbonden en NOC*NSF onderzoeken of de database met schoolactieve verenigingen en verenigingen die al wel samen met het onderwijs werken of dat voornemens zijn up-to-date te houden door de database te koppelen aan het Kennis- en Informatiesysteem voor de Sport (KISS).

Ten tweede hebben de bonden gedurende de projectperiode voor minimaal 50% eigen financiële middelen ingebracht. Deze inzet zal niet stoppen na 2012. De verbinding met het onderwijs zal ook in de toekomst door de bonden gezocht worden, waarbij met name in het lokale speelveld verenigingen uitgedaagd blijven worden om gebruik te maken van de ondersteuningsconcepten en expertise, die bij de bonden op dit terrein aanwezig is. De vanuit de projectperiode ontwikkelde ondersteuningsconcepten kunnen namelijk zonder al te veel extra inspanning bij meerdere verenigingen (en scholen) geïmplementeerd worden, maar ook vanuit de Sportimpuls liggen er kansen voor lokale sportaanbieders en bonden informeren en ondersteunen hun achterban over deze nieuwe subsidiemogelijkheden. Ook het lespakket Sport@School is hiervan een voorbeeld. Dit pakket loopt tot en met schooljaar 2014/2015 door en is gratis beschikbaar voor professionals die in het (primair) onderwijs werkzaam zijn.

Ten derde heeft een aantal bonden langdurige contractuele afspraken voor het (blijvend) ontvangen van ondersteuning met hun verenigingen gemaakt (o.a. KNRB, KNKV en JBN). De verenigingen gaan dus voor het structureel schoolactief zijn en deze reeds afgesloten contracten lopen zelfs inmiddels door na 2012.

Ten slotte heeft het verdiepende onderzoek (nog) meer zicht gegeven op de succesfactoren in de samenwerking tussen sportverenigingen en scholen. Ondanks dat er binnen dit kleinschalige onderzoek vaak geen sprake lijkt te zijn van een formalisering in beleidsstukken, geformuleerde gezamenlijke doelstellingen en een grote groep betrokkenen bij deze samenwerking, lijkt de samenwerking tussen verenigingen en scholen wel een langdurig karakter te hebben. Niet alleen binnen dit verdiepende onderzoek blijkt de samenwerking in het merendeel van de gevallen al langere tijd te bestaan, de betrokkenen geven ook aan deze samenwerking te willen (blijven) continueren. Verder blijken er binnen de periodieke metingen (0-, 1-, 2- en eindmeting) nauwelijks verenigingen van schoolactief naar niet-schoolactief 'af te dalen' en juist dat is hoopvol voor een blijvend karakter voor het door verenigingen verzorgen van sportaanbod voor het onderwijs.

4.8 Deliverables

Op de website www.nocnsf.nl/sportenonderwijs staan alle relevante documenten benoemd die gedurende het project opgeleverd zijn. Hieronder volgt een korte samenvatting:

- database met alle (potentieel) schoolactieve verenigingen;
- e-magazine met resultaten van het complete project;
- kwalitatief verdiepend onderzoek, van het Mulier Instituut (zowel een samenvatting als het complete rapport);
- link naar (gratis) digitale lespakket Sport@School;
- succesverhalen van schoolactieve verenigingen, de ondersteuningsconcepten van de bonden en de vele publicaties over de verschillende onderdelen binnen ons project.

4.9 Conclusies

Doel van het project Sportaanbod voor school was om in 2012 in totaal 1.500 schoolactieve sportverenigingen te hebben gerealiseerd. In totaal hebben er 19 sportbonden geparticipeerd in dit traject en zijn 1.615 schoolactieve verenigingen gerealiseerd. Met dit aantal is de hoofddoelstelling van het project behaald. Daarnaast werd gestreefd naar het verzorgen van 87.500 contacturen. In totaal zijn 139.000 contacturen gerealiseerd, waardoor geconcludeerd kan worden dat deze doelstelling ook ruimschoots is behaald.

Sportverenigingen onderhouden structurele samenwerkingsverbanden met scholen, ook tijdens en rondom schooltijden, en andere partners in de BOS-omgeving. Bij het vergelijken van de resultaten afkomstig uit de periodieke metingen blijken er nauwelijks verenigingen te zijn, die gedurende de projectperiode niet (meer) schoolactief zijn. Als ze eenmaal (structureel) sportaanbod voor het onderwijs verzorgen, dan blijven ze dat vaak meerdere jaren doen, ondanks dat het niet - zoals vanuit het verdiepende onderzoek blijkt- geformaliseerd is in beleidsstukken en/of beschreven samenwerkingsdocumenten.

De verankering van het project wordt op verschillende niveaus vormgegeven. Ten eerste vindt verankering binnen NOC*NSF plaats middels het benoemen van het expertgebied School & Sport. Ten tweede hebben de bonden gedurende de projectperiode voor minimaal 50% eigen financiële middelen ingebracht. Deze inzet zal niet stoppen na 2012. Ten derde heeft een aantal bonden langdurige contractuele afspraken voor het (blijvend) ontvangen van ondersteuning met hun verenigingen gemaakt.

Voor deskundigheidsontwikkeling hebben de deelnemende bonden intern een nauwe relatie gezocht met de bondskaderopleidingen, en de deskundigheidsbevordering bij de verenigingen komt ook concreet terug in de ondersteuningsconcepten van de bonden. Gedurende de gehele projectperiode zijn veelvuldig collectieve kennisdelingsbijeenkomsten belegd. Het gezamenlijk optrekken om ieders eigen doelstelling te realiseren heeft veel betrokkenheid en onderlinge uitwisseling van (concrete) producten opgeleverd. Los van de collectieve bijeenkomsten hebben NOC*NSF en de 19 bonden gewerkt aan het ontsluiten van de (in beeld zijnde) schoolactieve verenigingen via een database.

Een belangrijk positief punt is dat er naast de 1.615 schoolactieve verenigingen nog eens 1.469 potentiële schoolactieve verenigingen zijn geïdentificeerd. Dit biedt de mogelijkheid om in de toekomst het aantal schoolactieve verenigingen uit te breiden.

De kwalitatieve resultaten ten aanzien van de monitor en evaluatie laten zien dat er positieve geluiden zijn vanuit scholen, leerlingen en sportverenigingen om (meer) met elkaar samen te werken. Het thema wordt prominent benoemd in de Sportagenda 2013-2016 van NOC*NSF. Beschreven staat dat onderwijs en sport intensiever moeten samenwerken om alle kinderen met sport te bereiken. Hiermee is de continuïteit tot ten minste 2016 gewaarborgd.

5 Bevordering Lokale Netwerkvorming: Sport Lokaal Samen

Hoofdstuk 5 is geschreven door deelprojectleider Tammy Baur, werkzaam bij VSG en Harold van der Werff, onderzoeker bij het Mulier Instituut.

5.1 Inleiding

In het Beleidskader wordt gestreefd naar een vitalere Nederlandse jeugd door te bevorderen dat de schoolgaande jeugd meer gaat sporten en bewegen. Het platform Sport, Bewegen en Onderwijs zet met het deelproject 'Sport Lokaal Samen' in op randvoorwaarden om dit te bewerkstelligen, namelijk een intensievere samenwerking tussen scholen, sportclubs, naschoolse opvang en sportbuurtwerk.

Het project bestaat uit twee fasen. Fase 1 is in september 2009 gestart en in februari 2010 geëindigd. Door de projectgroep is geconstateerd dat er in Nederland weliswaar sprake is van een grote hoeveelheid landelijke, regionale en lokale projecten, initiatieven en activiteiten, maar dat deze inspanningen onvoldoende resulteren in een structurele aanpak op lokaal niveau. De continuïteit van de activiteiten is niet gewaarborgd en de financiering en personele inzet zijn vaak van tijdelijke aard. De bestaande netwerken van scholen, sportaanbieders, gemeenten en overige betrokken partijen moeten veelal worden versterkt of er moeten nieuwe netwerken worden ingericht (Oberon, 2010).

Fase 2 is het ondersteuningstraject dat gestart is in maart 2010 en geëindigd is in mei 2012. De Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) is gevraagd om de netwerkvorming te bevorderen rond po- en vo-scholen, mbo-instellingen en in buurten. Het zwaartepunt ligt daarbij op scholen en instellingen en in wijken waar de achterstanden en problemen op het gebied van sport en bewegen, overgewicht en schooluitval het grootst zijn. Daarbij ligt de focus op jeugdigen van 10-23 jaar, omdat juist bij deze doelgroep de sportdeelname zienderogen afneemt. De doelgroep wordt gevormd door lokale kernpartners: gemeenten, sportaanbieders, schoolbesturen en scholen voor primair, voortgezet en mbo-onderwijs.

5.2 Doelstellingen

Het project Sport Lokaal Samen richt zich op een intensievere samenwerking tussen scholen, sportclubs, naschoolse opvang en sportbuurtwerk. Hoofddoel van het ondersteuningstraject is de versterking van bestuurlijke en uitvoerende lokale netwerken van Sport en Onderwijs. Daarbij staat centraal:

- Verbetering van de informatie en communicatie over netwerken sport, bewegen en onderwijs;
- Versterking van de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal niveau;
- Waarborging van de continuïteit van sportaanbod, sportactiviteiten en sportdeelname door verankering in lokaal beleid

De uitvoerende netwerken kunnen bestaan uit professionals en vrijwilligers uit onderwijs-, sport- en buurtorganisaties, met de vakleerkracht en combinatiefunctionaris als spil. In een netwerk of in een 'team' kunnen deze vakmensen samen een doorlopend sport- en beweegaanbod creëren voor

leerlingen van scholen en de jeugdige inwoners in de wijk. Doel van het project is dat in 2012 bij 43 gemeenten aantoonbaar sprake is van:

1. Verbetering van de informatie en communicatie over netwerken sport, bewegen en onderwijs, zodat de kernpartners en eventuele andere partners kennis hebben over de wijze waarop netwerken van sport en onderwijs tot stand kunnen worden gebracht of versterkt.
2. Versterking van de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal niveau doordat:
  - er een ondersteuningstraject is uitgevoerd waarbij aan 43 gemeenten intensieve ondersteuning 'on the job' is geboden bij de totstandkoming of versterking van lokale netwerken sport en onderwijs. Gemeenten waar achterstanden het grootst zijn, krijgen voorrang boven andere lokale situaties in het ondersteuningstraject;
  - kernpartners op bestuurlijk niveau contact met elkaar onderhouden en elkaars expertise benutten;
  - kernpartners de overige betrokken partijen kennen en deze betrekken in het netwerk;
  - de rolverdeling binnen het netwerk helder is (o.a. wat betreft initiatief, bestuurlijke verantwoordelijkheden en uitvoerende organisaties).
3. Bevorderen van de continuïteit van sportaanbod, sportactiviteiten en sportdeelname door verankering in lokaal beleid doordat:
  - beleidsterreinen zijn geïntegreerd en middelen gebundeld als gevolg van het opstellen van een lokale bestuurlijke agenda 'sport en onderwijs' waarin verschillende beleidsterreinen en sectoren vertegenwoordigd zijn;
  - de kernpartners de werkwijze hebben verankerd in hun beleid en organisatie;
  - de uitvoering van activiteiten voor meerdere jaren is zeker gesteld;
  - er vooruitgang is geboekt ten aanzien van de structurele financiering van het sportaanbod.

De nevendoelestelling van het project is de uitrol naar gemeenten van (reeds bestaande) goede voorbeelden die voortkomen uit lopende (ondersteunings)-trajecten op het gebied van lokale netwerkvorming.

Het deelproject 'Sport Lokaal Samen' heeft geen directe invloed op leerlingen, scholen of sportverenigingen. Daarom wordt er op andere thema's gemonitord en geëvalueerd. Er is voor gekozen om de bovenstaande geformuleerde doelstellingen onder te brengen in vijf thema's, te weten: 1) bereik; 2) aanbod; 3) samenwerking; 4) deskundigheidsbevordering en 5) verankering.

5.3 Methoden van Monitoring en Evaluatie

De monitoring en evaluatie van het project 'Sport Lokaal Samen' is gericht op een procesevaluatie van de uitvoering van de beoogde activiteiten en de waardering daarvan door de deelnemers. De doelgroep van de monitoring en evaluatie werd gevormd door de lokale kernpartners, te weten gemeente, onderwijsinstellingen en sportverenigingen. Daarnaast zijn ook andere lokale partners als verzelfstandigde diensten sport, sportraden, sportservices, buurtsportverenigingen, welzijns- of

zorgorganisaties, wijkverenigingen en buurtorganisaties erbij betrokken. Voor het monitoren en evalueren van het project zijn verschillende methoden gehanteerd.

A. Logboeken

Ondersteuners hebben in een Excel-logboek de volgende zaken bijgehouden: contacten (kernpartners en andere lokale partners), aantal bestede uren per activiteit, succes- en faalfactoren en opvallende zaken. Het doel van de logboeken en het proces (invullen, versturen, verwerking, kennisdeling) is in een reguliere bijeenkomst met de ondersteuners besproken. Vanaf december 2010 tot en met november 2011 zijn de logboeken maandelijks door de eerste tranche deelnemers ingevuld. Vanaf april 2011 tot en met maart 2012 is dat door alle deelnemers van de tweede tranche gedaan. Elke maand is er op basis van de logboeken een samenvatting gemaakt van de uitkomsten. Daarbij werd het oude document steeds aangevuld met recente activiteiten en ervaringen. Deze samenvatting werd binnen een week na inleverdatum verspreid onder de ondersteuners, de projectleider namens VSG en de adviseurs van Oberon.

B. Groepsgesprek

Bij de eerste tranche heeft in maart 2011 een groepsgesprek plaatsgevonden met de ondersteuners. Tijdens het gesprek is gebruik gemaakt van een vooraf opgestelde topiclijst. Tijdens dit gesprek is ingegaan op het proces. Enkele thema's waren de centrale ondersteuning en succes- en faalfactoren bij het opzetten van een structureel netwerk. Ook werd stilgestaan bij de mate waarin de doelen van het project zijn behaald. Het gesprek maakte deel uit van een reguliere bijeenkomst met de ondersteuners.

C. Telefonisch contact

Aan het eind van de beide tranches zijn telefonische interviews gehouden met de ondersteuners (ongeveer 60 minuten). De gesprekken met de ondersteuners binnen de eerste tranche vonden plaats in februari en maart 2011. De ondersteuners uit de tweede tranche zijn in mei en juni 2012 gesproken. In dat gesprek werd het project "Sport Lokaal Samen" geëvalueerd (mate waarin de doelstellingen zijn gehaald, succes- en faalfactoren, begeleiding van de ondersteuners). Het telefonische interview is afgenomen aan de hand van een topiclijst met daarop de criteria voor de evaluatie. Deze lijst is vooraf aan de ondersteuners toegestuurd.

D. Vragenlijst

Tot slot werd er onder lokale partners een vragenlijst met een omvang van 10 kantjes A4 afgenomen. De gemiddelde invultijd bedroeg 16 minuten. Het Mulier Instituut heeft deze vragenlijst digitaal verstuurd en de gegevens geanalyseerd. Met het ontwikkelen van de vragenlijst is in de eerste helft van 2011 begonnen. In juni is deze geprogrammeerd en getest. Vanaf 4 oktober 2011 is de vragenlijst afgenomen bij kernpartners in de eerste tranche. Voor de tweede tranche zijn de vragenlijsten vanaf februari 2012 afgenomen. De enquête kon tot en met maandag 21 mei worden ingevuld. Thema's in de vragenlijst zijn bijvoorbeeld de samenwerking tussen de partijen, het opzetten van het lokale project (opzetten plan van aanpak, uitvoering van activiteiten) en de mate waarin er een structureel samenwerking tot stand is gekomen. Er zijn 228 lokale kernpartners benaderd voor de vragenlijst. Daarvan hebben er 136 de vragenlijst ingevuld. De respons komt daarmee op 60%.

5.4 Resultaten bereik

Het project bestond uit twee verschillende tranches. In mei en juni 2010 zijn informatiebijeenkomsten georganiseerd, waarin toelichting is gegeven over het project 'Sport Lokaal Samen', het ondersteuningstraject en hoe een gemeente in aanmerking kon komen voor deelname. De handreiking 'Sport Lokaal Samen' werd aan deelnemers verstrekt. Deze bijeenkomsten zijn in totaal door ongeveer 125 deelnemers bezocht. De deelnemers waren voor het merendeel afkomstig uit gemeenten. De sluitingsdatum van de inschrijftermijn was 1 augustus 2010. De gemeenten werden voorgeselecteerd door VSG en Oberon. De projectgroep 'Sport Lokaal Samen' (SLS) heeft in augustus 2010 19 gemeenten geselecteerd uit 34 aanvragen, waarbij de selectiecriteria gehanteerd zijn zoals genoemd in het projectvoorstel. De voorkeur ging uit naar aanvragen waarin achterstandswijken, vmbo-scholen of mbo-scholen centraal stonden. Ook werd meegenomen of in de aanvraag aandacht was voor de doelen van het Beleidskader. In tabel 5.1 worden de gemeenten uit tranche 1 benoemd.

Tabel 5.1 Tranche 1 gemeenten

Provincie	Gemeenten
Groningen	Groningen, Hoogezand-Sappemeer
Friesland	Franekeradeel, Nijefurd
Drenthe	De Wolden
Overijssel	Losser
Gelderland	Zutphen, Scherpenzeel
Limburg	Nederweert, Nuth, Valkenburg aan de Geul, Sittard-Geleen, Beek
Noord Brabant	Eindhoven
Noord Holland	Haarlem, Amsterdam ZO, Heerhugowaard, Haarlemmermeer
Zuid Holland	Delft

Deze gemeenten zijn in september 2010 gestart. De adviseurs ondersteunden tot augustus 2011, met een eventuele uitloop tot en met 31 december. De gemeenten hadden daarna nog enkele maanden de tijd om het project SLS af te ronden en de eindrapportage in te leveren, uiterlijk 31 december 2011. Van de 19 gemeenten uit de 1e tranche hebben twee gemeenten uitstel aangevraagd en gekregen om het traject in de 2e tranche af te ronden. De partijen bleken hier nog onvoldoende betrokken of doelen waren (achteraf gezien) te ambitieus om binnen het tijdsbestek van één jaar te realiseren.

Tabel 5.2 Tranche 2 gemeenten

Provincie	Gemeenten
Groningen:	Stadskanaal, Pekela
Friesland:	Tytjerkstradiel
Drenthe:	Tynaarlo, Meppel
Overijssel:	Hardenberg, Raalte, Borne, Zwolle
Gelderland:	Aalten, Lochem, Harderwijk
Limburg:	Maastricht, Leudal, Horst a/d Maas, Echt-Susteren
Noord Brabant:	Sint-Michielsgestel, Helmond
Zeeland:	Veere
Noord Holland:	Hilversum, Den Helder, Heemstede
Zuid Holland:	Gouda, Capelle a/d IJssel

In november en december 2010 zijn er wederom vier regionale informatiebijeenkomsten georganiseerd, die vergelijkbaar waren met die uit tranche 1. Deze bijeenkomsten werden door ongeveer 100 deelnemers bezocht. De deelnemers waren voor het merendeel afkomstig uit gemeenten. De sluitingsdatum van de inschrijftermijn was 1 februari 2011. De projectgroep heeft in maart 2011 24 gemeenten geselecteerd uit 66 aanvragen. In tabel 5.2 worden de gemeenten uit

tranche 2 gepresenteerd. Deze gemeenten zijn in maart 2011 gestart. De adviseurs ondersteunden tot en met februari 2012, met een eventuele uitloop tot en met mei. De gemeenten hadden dan nog tot uiterlijk 30 april 2012 om het project SLS af te ronden en de eindrapportage in te leveren.

In totaal participeerden dus 43 gemeenten in het deelproject 'Sport Lokaal Samen' (19 gemeenten uit de 1^e tranche en 24 gemeenten uit de 2^e tranche). De lokale partners horen met name tot de gemeente, scholen in het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs en sportverenigingen (zie tabel 5.3). In een aantal gemeenten maken ook (v)mbo-scholen, verzelfstandigde diensten sport, sportraden, sportservices, buurtsportvereniging, welzijns- of zorgorganisatie, wijkverenigingen en buurtorganisaties deel uit van het lokale netwerk.

Tabel 5.3 Lokale partners naar soort organisatie (n= 136).

	%
Gemeente	31
School(bestuur), opleidingsinstituut	26
Sportvereniging	22
Verzelfstandigde Dienst Sport	7
Sportraad, sportservice	4
Buurtsportvereniging	2
Welzijns- of zorgorganisatie	2
Wijkvereniging, buurtorganisatie (niet zijnde buurtsportvereniging)	1
Anders	4

Bron: Van der Werff & Van Bedaf, 2012.

5.5 Resultaten aanbod

In het Beleidskader staan het verhogen van sportdeelname, het tegengaan van overgewicht, het terugdringen van schooluitval, de bevordering van talentontwikkeling in de sport en verbetering van de toerusting van vakmensen, professionals en vrijwilligers centraal. Binnen het project Sport Lokaal Samen is daar niet expliciet aandacht aan geschonken, omdat dit project zich primair richt op het opzetten of versterken van een lokaal netwerk sport, bewegen en onderwijs. Toch blijkt dat de lokale partners bij verschillende activiteiten waarbij zij betrokken waren wel degelijk aandacht hadden voor die doelen, met name voor het verhogen van de sportdeelname. In tabel 5.4 staan deze resultaten weergegeven.

Tabel 5.4. Aandacht voor de doelen horend bij het beleidskader bij lokale partners bij lokale activiteiten waarbij zij betrokken waren en de mate waarin daarbij resultaten zijn geboekt (n=132), in procenten

Doelen	Betrokken	Mate van resultaten		
		Geen	Enkele	Veel
Verhogen van sportdeelname	90	5	77	18
Tegengaan van overgewicht	44	15	82	3
Terugdringen van schooluitval	5	0	100	0
Bevordering van talentontwikkeling in de sport	19	13	87	0
Verbetering van de toerusting van vakmensen, professionals en vrijwilligers	42	1	68	32
Geen van deze	5			

Bron: Van der Werff & Van Bedaf, 2012.

5.6 Resultaten samenwerking

Elke gemeente werd ondersteund door een medewerker uit de projectgroep-organisaties. In tabel 5.5 staat weergegeven hoeveel trajecten de verschillende organisatie ondersteunden.

Tabel 5.5 Aantal trajecten die per organisatie worden begeleid.

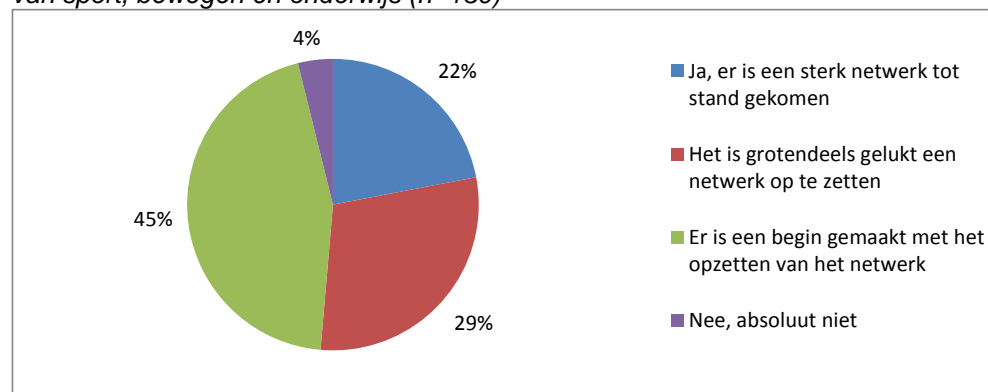
Organisatie	Aantal trajecten
NISB	14
Huis voor de Sport Limburg	8
Sportservice Noord Holland	5
Huis voor de Sport Groningen	4
Sport Fryslân	3
Sport Drenthe	3
KVLO	2
Sport Zeeland	1
MBO Raad	1
Consultancy bureau	2
Totaal	43

Een belangrijk thema is versterking van de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal niveau. In veruit de meeste 1e tranche gemeenten heeft de samenwerking tussen sport, onderwijs en de gemeente een flinke impuls gekregen en vinden ook al uiteenlopende activiteiten plaats. De ondersteuners melden dat partijen elkaar beter weten te vinden (korte lijnen), dat er structureel (periodiek) overleg plaatsvindt, dat er verbindingen zijn gelegd tussen verschillende bestaande activiteiten, overlegstructuren en financieringsstromen ('potjes') en dat partijen een gedeelde verantwoordelijkheid voelen voor de voortzetting (en evt. uitbreiding) van het netwerk en de activiteiten. Op die manier is een goede basis gelegd.

Van de kernpartners vindt minder dan een kwart dat er een sterk netwerk tot stand is gekomen en ruim een kwart zegt dat het grotendeels is gelukt een netwerk op te zetten. Bijna de helft van de kernpartners geeft aan dat er een begin is gemaakt met het opzetten van een netwerk. 4 procent vindt dat het absoluut niet is gelukt om een netwerk van de grond te krijgen. Van de kernpartners die aangeven dat er ten minste een begin is gemaakt met het lokale netwerk, maakt de grote meerderheid

(88%) deel uit van dat netwerk en 12% niet (meer). In figuur 5.1 staan deze resultaten weergegeven.

Figuur 5.1. De mate waarin het is gelukt een netwerk te realiseren op het terrein van sport, bewegen en onderwijs (n=130)

Bron: Van der Werff & Van Bedaf, 2012.

Zoals eerder genoemd, is er op het terrein van samenwerking ook het nodige bereikt. Drie kwart van de kernpartners vindt dat de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal gebied (sterk) is verbeterd en bijna twee derde ervaart dat lokale partners op bestuurlijk niveau meer contact met elkaar hebben. Drie van de vijf lokale partners geeft aan dat lokale partners meer elkaars expertise benutten. Een even groot deel meent dat naast gemeente, onderwijsinstellingen en sportverenigingen nu ook andere partijen in het lokale netwerk sport en bewegen worden betrokken. Ten slotte vindt twee derde dat informatie en communicatie binnen het netwerk is verbeterd (zie tabel 5.6).

Tabel 5.6. De mate waarin Sport Lokaal Samen heeft bijgedragen aan een betere samenwerking tussen lokale partners

	%
<i>SLS heeft ertoe bijgedragen dat ...</i>	
de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal niveau is verbeterd	77
lokale partners op bestuurlijk niveau meer contact met elkaar onderhouden	63
lokale partners meer elkaars expertise benutten	61
naast gemeente, onderwijsinstellingen en sportverenigingen ook andere partijen in het lokale netwerk sport & bewegen en onderwijs worden betrokken	60
binnen onze gemeente de informatie en communicatie binnen het netwerk sport, bewegen en onderwijs is verbeterd	65

Bron: Van der Werff & Van Bedaf, 2012.

5.7 Succesfactoren

Sport Lokaal Samen richt zich vooral op het proces van het bijeen brengen én houden van lokale partijen en minder op activiteiten die voortvloeien uit de samenwerking. In veel gemeenten was er al samenwerking tussen partijen, maar niet in de structurele vorm die met Sport Lokaal Samen wordt beoogd. Een

dergelijke blijvende vorm van samenwerking komt en groeit niet vanzelf. De mate waarin het is gelukt een lokaal netwerk sport en bewegen op te zetten of te versterken, is in sterke mate afhankelijk van een aantal factoren. Uit de logboeken, de interviews met de lokale ondersteuners komen de volgende factoren naar voren (zie tabel 5.7). Die zijn niet allemaal tegelijk nodig, maar stuk voor stuk dragen ze bij aan de realisatie van een sterk lokaal netwerk. Het niet hebben van een aantal van deze factoren (bijvoorbeeld een gebrek aan draagvlak), of juist het slecht presteren daarop ('oud zeer' tussen partijen), maakt dat er zand in de motor kan komen.

Tabel 5.7. Overzicht van succesfactoren

Thema	Succesfactoren
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Realistische doelstellingen formuleren • Geen scheiding aanbrengen tussen aanvraag en uitvoering • Aantal betrokken mensen en organisaties (met evt. vervanging) • Door kleinschaligheid zijn de lijnen tussen mensen kort • Regelmatig bij elkaar zijn, leidt tot nieuwe en originele ideeën • Formaliseren • Financiering, subsidies
Bemensing	<ul style="list-style-type: none"> • Een sterke lokale projectcoördinator benoemen • Bepalende personen erbij betrekken • Lokale experts erbij betrekken • Een expert van buiten die bekend is met de lokale situatie ('ondersteuner') • Beschikbaarheid van professionals en vrijwilligers op elkaar afstemmen • Enthousiaste instelling, grote bereidheid, extra aandacht willen geven
Draagvlak	<ul style="list-style-type: none"> • Duidelijk moet zijn welke rol de gemeente vervult • 'Oud zeer' in het begin bespreken met de betrokken partijen • Creëren van draagvlak in een grote startbijeenkomst met alle partijen • Draagvlak bij directie/bestuur van lokale partners • Gedeelde projectdoelen zoeken en vastleggen • Verwachtingen uitspreken en heldere afspraken maken (rollen) • Duidelijke planning maken en daarop sturen
Communicatie	<ul style="list-style-type: none"> • Heldere communicatie tussen de partijen is van belang • Frequente communicatie naar buiten maakt SLS zichtbaar • Kennisuitwisseling
Uitvoering	<ul style="list-style-type: none"> • Originele en opvallende activiteiten geven bekendheid • Afstemmen van verschillende lokale initiatieven is effectiever/efficiënter • Inzetten van een externe trainer/spelleider
Continuïteit	<ul style="list-style-type: none"> • Duidelijk maken wie 'eigenaar' is van het lokale netwerk • Formuleren van realistische ambities/doelen voor de toekomst • Samenwerking opnemen in officiële stukken/convenanten • Aansluiten bij andere (landelijke) projecten • Het netwerk onderdeel laten uitmaken van een groter (lokaal) project

Bron: Van der Werff & Van Bedaf, 2012.

Volgens de lokale kernpartners zijn draagvlak en betrokkenheid onder lokale onderwijsinstellingen, draagvlak en betrokkenheid onder sportverenigingen en/of

commerciële sportaanbieders, centrale regie, financiering/subsidiëring en duidelijke gezamenlijke doelen de belangrijkste factoren (zie tabel 5.8).

Tabel 5.8. Belangrijkste factoren bij het opzetten/versterken van een lokaal netwerk sport en bewegen (n= 135)

	%
Draagvlak / betrokkenheid bij lokale onderwijsinstellingen	82
Draagvlak / betrokkenheid bij sportverenigingen en/of commerciële sportaanbieders	79
Centrale regie (lokale coördinator)	57
Financiering, subsidiëring	55
Duidelijke gezamenlijke doelstellingen / gedeelde missie	50
Politieke steun vanuit de gemeente	36
Persoonlijke contacten tussen de betrokken partijen	22
Afstemming met andere lopende activiteiten en projecten	21
Aansprekende sportieve activiteiten voor de doelgroep	20
Ondersteuning door een nationaal opererende organisatie, zoals Vereniging Sport en Gemeenten (toewijzing van een lokale ondersteuner, beschikbaar stellen van instrumenten)	14
Communicatie tussen de deelnemende organisatie	13
Communicatie met de doelgroep (schoolgaande jeugd, hun ouders)	13
Taakverdeling tussen de betrokken partijen	8
Anders	4

Bron: Van der Werff & Van Bedaf, 2012.

De trajecten uit de eerste tranche verliepen in de meeste gevallen volgens planning en bevinden zich merendeels in een afrondende fase. Het proces verliep echter niet overal zoals gehoopt. Op enkele plaatsen heeft het traject vertraging opgelopen. De redenen hiervoor lopen uiteen: partijen zijn onvoldoende betrokken of doelen zijn (achteraf gezien) te ambitieus om binnen het tijdsbestek van één jaar te realiseren. Er werd echter op alle plaatsen nog steeds vooruitgang geboekt en men was ook van plan om het proces het komend jaar nog voort te zetten (met of zonder betrokkenheid van de ondersteuner). De ondersteuners benoemden een aantal knelpunten die de vorming van een structureel netwerk in de weg staan of die goed functionerende netwerken op termijn kwetsbaar kunnen maken:

Bezuinigingen

De verschillende partijen zullen moeten blijven investeren in het in stand houden van het netwerk en het organiseren van activiteiten. In deze periode van bezuinigingen zijn dergelijke investeringen echter niet vanzelfsprekend. Er kunnen vaak moeilijk toezeggingen worden gedaan voor de langere termijn. Niet alleen het feitelijk uitblijven van benodigde investeringen belemmert het proces, ook de vrees voor toekomstige bezuinigingen kan voor scepsis zorgen bij partijen.

Kartrekkers

Op sommige plaatsen zijn de partijen weliswaar enthousiast en betrokken, maar mist nog een echte kartrekker. In veel gemeenten vervullen combinatie-functionarissen deze sleutelrol. De ondersteuners wijzen erop dat hun rol als kartrekkers op deze plekken cruciaal is voor de voortgang van het netwerk en de

activiteiten. In een aantal gemeenten wordt overwogen om te bezuinigen op de combinatiefunctionarissen. De ondersteuners zien dit als een groot risico voor de voortgang van de trajecten.

Vo

Op een aantal plaatsen is het moeilijk om de vo-scholen bij het netwerk te betrekken en betrokken te houden. Voor de po-scholen lijkt participatie in het netwerk in het algemeen meer vanzelfsprekend.

Een ander belangrijk thema is versterking van de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal niveau. Uit gesprekken met de ondersteuners en de logboeken is een aantal vraagstukken naar voren gekomen die in meerdere gemeenten een rol spelen.

Schakelen tussen bestuurlijk en uitvoerend niveau

Het blijkt soms moeilijk om de schakel te vinden tussen het bestuurlijk niveau en het uitvoerend niveau. Wanneer er afspraken zijn gemaakt tussen bestuurders, is het soms moeilijk de slag te slaan naar uitvoering van activiteiten. Vaak mist een kartrekker. Ook het omgekeerde komt voor: wanneer wordt ingestoken op de uitvoering, is de vraag of de continuïteit voldoende kan worden gewaarborgd.

Focus op kwaliteit

SLS heeft op veel plekken als doel om bestaande projecten te bundelen en te verankeren. In de praktijk blijkt dat het project ook tot veel nieuwe initiatieven en mogelijkheden leidt. Dat is een succes. Kennelijk trekt het project op positieve wijze de aandacht. Hoewel het goed is om nieuwe kansen aan te grijpen, benadrukten de ondersteuners ook dat het belangrijk is om niet te veel tegelijk te doen. Het kan averechts werken om (met name nieuwe) samenwerkingspartners te snel met veel nieuwe ideeën te overladen. Dat geldt temeer voor partijen die van vrijwilligers afhankelijk zijn. Het kan het goed zijn om eerst te focussen op de borging van kwaliteit en te zorgen voor continuïteit, voordat het netwerk en/of activiteitenaanbod verder wordt uitgebreid.

Rol gemeente

Een vraag die op verschillende plekken speelt, is welke rol de gemeente kan/moet vervullen. Verschillende ondersteuners bemerkten bij de andere partijen enig wantrouwen ten opzichte van de gemeente. De gemeente wordt vaak niet als gelijkwaardige partner gezien, maar als de instantie die zorgt voor de regels en (deels) de financiën. Daarnaast hebben de partijen de ervaring dat beloftes niet worden nagekomen, dat processen binnen de gemeente traag verlopen, dat de koers afhankelijk is van politieke belangen (en dus veranderlijk), of dat de gemeente de eigen visie dwingend aan de andere partijen oplegt. Ook is men op sommige plaatsen teleurgesteld in het besluit van de gemeente om niet te investeren in combinatiefuncties. Ook gemeenten zelf lijken soms moeite te hebben met het bepalen van hun eigen positie of hun eigen rol te definiëren. Geconstateerd wordt dat gemeenten zich vaak te veel met de uitvoering bezig houden en dat het beter zou zijn als zij regie zouden voeren op strategisch doelstellingsniveau.

Organisatiebelangen

Niet alleen in het geval van de gemeenten, maar ook meer in het algemeen speelt het probleem dat partijen soms moeilijk samen door een deur kunnen. Vaak komt

dat doordat (het vermoeden bestaat dat) organisatiebelangen van afzonderlijke partijen zwaarder wegen dan het gezamenlijke belang. Het lijkt verstandig om in dergelijke gevallen als ondersteuner de focus te leggen op de inhoudelijke doelstellingen. Partijen die daadwerkelijk de drive hebben om de jeugd te laten sporten, kunnen in de meeste gevallen op die inhoudelijke basis tot afspraken komen.

5.8 Resultaten deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering vindt plaats door middel van het verbeteren van de informatie en communicatie over netwerken sport, bewegen en onderwijs, zodat de kernpartners en eventuele andere partners op de hoogte zijn hoe netwerken van sport en onderwijs tot stand te brengen of te versterken. Diverse trajecten zijn uitgezet:

Geschreven handreiking

Fase 1 van Sport Lokaal Samen heeft geresulteerd in een geschreven handreiking 'Lokale Netwerkvorming Sport, Bewegen en Onderwijs'. De handreiking bevat handvatten die lokale partners kunnen gebruiken. In de handreiking is een stappenplan opgenomen, dat aanknopingspunten, valkuilen en tips bij het realiseren van een structureel netwerk beschrijft. Deze handreiking diende als leidraad voor fase 2. Uit de interviews met de lokale ondersteuners komt naar voren dat de helft van de lokale partners de digitale handreiking kent en weer de helft daarvan ook gebruik heeft gemaakt van de content (zie tabel 5.9).

Informatiebijeenkomsten

Er zijn acht informatiebijeenkomsten georganiseerd voor gemeenten (en lokale partners). Op de bijeenkomsten worden deelnemers onder andere aan de hand van de handreiking geïnformeerd en geïnspireerd. Er werden ervaringen met het project uitgewisseld door partijen uit de projectgemeenten, zowel met elkaar als met de aanwezige belangstellende deelnemers uit andere gemeenten. Deze bijeenkomsten trokken gemiddeld 15-20 deelnemers en zijn door hen positief gewaardeerd.

Terugkombijeenkomsten

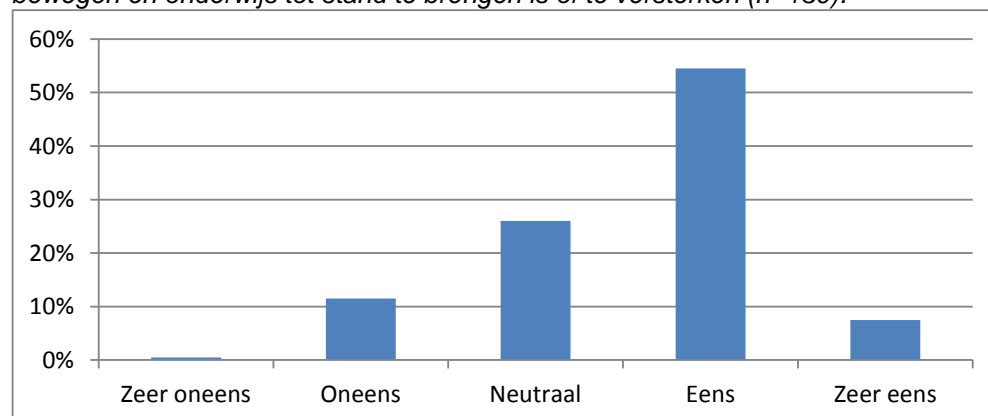
Voor de lokale ondersteuners zijn drie terugkombijeenkomsten georganiseerd. Tijdens de eerste twee bijeenkomsten vertelde elke ondersteuner zijn ervaringen. De agenda maakte het onmogelijk om daarbij diepgaand op elkaar belevenissen te reageren. Om de ondersteuners meer de gelegenheid te bieden met elkaar in gesprek te gaan, kreeg de derde bijeenkomst een thematische invulling. Uit de interviews met de ondersteuners blijkt dat die aanpak het best aansloot bij hun wensen om opgedane ervaringen met elkaar te delen.

Slotbijeenkomst SLS 'Netwerken in werking'

Op dinsdag 29 heeft de Slotbijeenkomst SLS plaatsgevonden, waar eindresultaten zijn gepresenteerd. Ook konden deelnemers verschillende workshops bijwonen, die zijn geleid door ondersteuners en lokale kernpartners. Tijdens deze bijeenkomst is de uitgave 'Do's en dont's van lokale netwerkvorming' verspreid, met daarin een beschrijving van de succes- en faalfactoren zoals die naar voren kwamen uit de monitoring en evaluatie, en geïllustreerd aan de hand van de ervaringen van zes lokale projecten.

Bijna twee derde van de lokale partners geeft aan door Sport Lokaal Samen (beter) geïnformeerd te zijn over de mogelijkheden en strategieën om verbindingen en netwerken van sport en onderwijs te versterken. 12% is het daar niet mee eens en een kwart heeft een neutrale mening over het project op dat gebied. In figuur 5.2 staan deze resultaten grafisch weergegeven.

Figuur 5.2. De mate waarin lokale partners vinden dat SLS ertoe heeft bijgedragen dat men beter weet hoe een lokaal structureel netwerk op het gebied van sport & bewegen en onderwijs tot stand te brengen is of te versterken (n=130).

Bron: Van der Werff & Van Bedaf, 2012.

Van de verschillende instrumenten die zijn ontwikkeld om de ondersteuners en lokale kernpartners zo veel mogelijk te faciliteren, is de website www.sportlokaalsamen.nl bij de kernpartners de bekendste. Dat is overigens ook het meeste gebruikte instrument. Verder zijn ook de informatiebijeenkomsten en de flyer goed bekend (zie tabel 5.9).

Tabel 5.9. Bekendheid met en gebruik van de instrumenten voor Sport Lokaal Samen zijn ontwikkeld, in procenten.

	Bekend (n=122)	Gebruikt (n=113)
Informatiebijeenkomsten	72	43
Digitale handreiking met goede voorbeelden, valkuilen en succesfactoren	55	49
Flyer met algemene informatie over het project	68	47
Terugkombijeenkomsten waar ervaringen uit SLS worden uitgewisseld (Werkende Netwerken)	59	25
Regionale vakoverleggen van sportbeleidsambtenaren	37	22
VSG-magazine SportLokaal	56	41
Website www.sportlokaalsamen.nl	84	80

Alleen als men bekend was met het betreffende instrument, is gevraagd of die ook was gebruikt (Bron: Van der Werff & Van Bedaf, 2012).

5.9 Resultaten verankering

Een ander thema waar doelstellingen op zijn geformuleerd, is verankering van de continuïteit van sportaanbod, sportactiviteiten en sportdeelname in lokaal beleid.

Bestuurlijke verankering (in formele zin) heeft op een aantal plaatsen al concreet vorm gekregen.

- De structuur die is opgezet maakt deel uit van nieuw gemeentelijk beleid en/of jaarplannen van de overige betrokken organisaties;
- Activiteiten die zijn opgestart maken deel uit van de nieuwe jaarroosters van de betrokken scholen;
- Uren en budget voor samenwerking worden opgenomen in jaarplannen/beleidsplannen van onderwijs-/sportpartners en/of de gemeente (in grotere gemeenten gebeurt dit eerder op beleidsmatig niveau);
- Duurzame werkrelaties worden opgebouwd (investeren in contacten);
- Gemeente geeft werkgroepen van vertegenwoordigers uit onderwijs/sport eigen bevoegdheden en eigen budget;
- In één gemeente overweegt men formalisering van het netwerk in de vorm van een stichting.

Bijna de helft van de lokale kernpartners geeft aan dat Sport Lokaal Samen er aan heeft bijgedragen dat het sportaanbod verankerd is in lokaal beleid. Verder heeft volgens de kernpartners het project bijgedragen aan het feit dat het stimuleren van sportdeelname is verankerd in het lokaal beleid. Andere merites betreffen het verankeren van de werkwijze binnen de eigen organisatie en het verkrijgen van een structurele financiering voor sport en bewegen (tabel 5.10).

Tabel 5.10. De mate waarin lokale kernpartners vinden dat Sport Lokaal Samen heeft bijgedragen aan structurele inbedding, percentage '(zeer) eens' (n=121)

	%
<i>Sport Lokaal Samen heeft ertoe bijgedragen dat ...</i>	
het stimuleren van sportdeelname is verankerd in lokaal beleid	70
het sportaanbod is verankerd in lokaal beleid	47
de uitvoering van sport- en beweegactiviteiten voor meerdere jaren zeker is gesteld	46
onze organisatie de SLS-werkwijze heeft verankerd in ons beleid en onze organisatie	42
er vooruitgang is t.a.v. de structurele financiering van stimuleren van sportdeelname	39
er een lokale bestuurlijke agenda sport en onderwijs is opgesteld	34
er vooruitgang is t.a.v. de structurele financiering van het sportaanbod	34

Bron: Van der Werff & Van Bedaf, 2012.

5.10 Deliverables

Via diverse trajecten is gecommuniceerd over het deelproject en over hoe netwerken van sport en onderwijs tot stand gebracht dienen te worden. Hieronder volgt een selectie van publicaties en bijeenkomsten:

- Door de projectleider is het project op diverse regionale vakoverleggen van sportbeleidsambtenaren ter sprake gebracht;
- Diverse gemeenten zijn in 2010 en 2011 bezocht om het project onder de aandacht te brengen;
- Bij diverse organisaties of projectleiders van relevante projecten is in 2010 en 2011 informatie gegeven over het belang van of raakvlakken met het project zoals MOgroep Gelderse Sportfederatie, 'Vmbo in Beweging', Nederlandse

- Sport Alliantie, NIGZ: LokaalActief, Nationale Sportweek, Verkiezing Sportgemeente van het Jaar;
- Tijdens het LEA-congres in januari 2011 is een presentatie over SLS gehouden;
  - In het magazine SportLokaal van VSG wordt elk nummer aandacht besteed aan SLS. Verschillende auteurs hebben een artikel geschreven (<http://www.sportlokaalsamen.nl/index.php/publicaties-en-downloads/publicaties>);
  - Op SportKnowHowXL is middels een artikel aandacht geweest voor SLS: http://www.sportknowhowxl.nl/index.php?pageid=nieuws_detail&catid=nieuwsberichten&cntid=4682;
  - Website van 'Sport Lokaal Samen' (www.sportlokaalsamen.nl);
  - Buddingh, Annelies, Michel van der Grinten en Jolien van Haalen (2010). Handreiking Sport Lokaal Samen. Een handreiking voor gemeenteambtenaren bestuurders en managers binnen onderwijs en sport. Oosterbeek: Vereniging Sport en Gemeenten;
  - Er is een Flyer Handreiking Sport Lokaal Samen gemaakt (http://www.sportlokaalsamen.nl/images/stories/pdf_downloads/Flyer-SLS-web.pdf);
  - Hart voor Verhalen (2012) Do's en dont's van lokale netwerkvorming – Uitkomsten van 43 projecten 'Sport Lokaal Samen'. Oosterbeek: Vereniging Sport en Gemeenten;
  - Werff, Harold van der (2012). Monitoring en evaluatie Sport Lokaal Samen. Utrecht: Mulier Instituut (in voorbereiding).

5.11 Conclusies

Doel van het project Sport Lokaal Samen was het bevorderen van het opzetten of versterken van een lokaal netwerk sport, bewegen en onderwijs en de bestuurlijke verankering ervan met behulp van de digitale handreiking met een stappenplan.

In totaal participeerden 43 gemeenten (19 uit de 1^e tranche en 24 uit de 2^e tranche) in het project. Tot de lokale partners behoorden met name de gemeente, scholen in het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs en sportverenigingen. In een aantal gemeenten maakten ook (v)mbo-scholen, verzelfstandigde diensten sport, sportraden, sportservices, buurtsportvereniging, welzijns- of zorgorganisatie, wijkverenigingen en buurtorganisaties deel uit van het lokale netwerk.

Het beoogde doel is niet overal gerealiseerd. Van de kernpartners vindt minder dan een kwart dat er een sterk netwerk tot stand is gekomen en ruim een kwart zegt dat het grotendeels is gelukt een netwerk op te zetten. In de meeste gemeenten is echter goede progressie geboekt. Drie kwart van de kernpartners vindt dat de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal gebied (sterk) is verbeterd en bijna twee derde ervaart dat lokale partners op bestuurlijk niveau meer contact met elkaar hebben.

Ook ten aanzien van deskundigheidsbevordering zijn een aantal positieve stappen gezet. Ten eerste heeft fase 1 geresulteerd in een geschreven handreiking 'Lokale Netwerkvorming Sport, Bewegen en Onderwijs'. Uit de interviews met de lokale ondersteuners komt naar voren dat de helft van de lokale partners de digitale handreiking kent. De bekendheid met de handreiking dient dus nog verder

uitgebreid te worden. Verder zijn er informatiebijeenkomsten en terugkombijeenkomsten georganiseerd.

In totaal geeft ongeveer twee derde van de lokale partners aan door Sport Lokaal Samen (beter) geïnformeerd te zijn over de mogelijkheden en strategieën om verbindingen en netwerken van sport en onderwijs te versterken. De mate waarin de doelstelling is behaald, heeft volgens de lokale kernpartners te maken met de volgende factoren: draagvlak en betrokkenheid onder lokale onderwijsinstellingen, draagvlak en betrokkenheid onder sportverenigingen en/of commerciële sportaanbieders, centrale regie, financiering/subsidiëring en duidelijke gezamenlijke doelen. Vertragingen binnen projecten werden veroorzaakt door de volgende factoren: partijen zijn onvoldoende betrokken, doelen zijn (achteraf gezien) te ambitieus om binnen het tijdsbestek van één jaar te realiseren, bezuinigingen, een echte kartrekker mist en op een aantal plaatsen is het moeilijk om de vo-scholen bij het netwerk te betrekken en betrokken te houden.

6 Effectiviteit interventies

Hoofdstuk 6 is geschreven door deelprojectleiders Rob Bisseling en Dirk Schaars (NISB), Dieuwke Schokker (TNO) en Dorine Collard (Mulier Instituut).

6.1 Inleiding

Het doel van het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs (Ministerie van VWS en OCW, 2008) luidt dat in 2012 het percentage jeugdigen (4-23 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet gestegen is naar minimaal 50%. Door sport- en beweeginterventies gericht in te zetten, wil het Beleidskader tevens bijdragen aan de preventie en vermindering van overgewicht, aanpak van schooluitval en ontwikkeling van talent in de sport. Hierbij wordt prioriteit gegeven aan effectieve interventies.

In de analyse van knelpunten weergegeven in het Beleidskader werd geconstateerd dat sport en bewegen door scholen en sportverenigingen onvoldoende benut worden om onderwijs-, opvoedings- en gezondheidsdoelen na te streven. Daarnaast bleek er weinig bekend over de (kosten)effectiviteit van interventies, waarbinnen sport en bewegen als middel worden ingezet.

Uiteindelijk gaat het er in de opzet van het Beleidskader om dat de lokale praktijk meer gebruik gaat maken van kwalitatief goede en bewezen effectieve interventies. Een goed overzicht van interventies en het bevorderen van hun effectiviteit door middel van doorontwikkeling is dan ook van groot belang. In de analyse van knelpunten, die is uitgevoerd voorafgaand aan het Beleidskader, wordt dan ook geconstateerd dat er meer aandacht nodig is voor het doorontwikkelen, het bevorderen van de mate van effectiviteit van interventies, en het uitdragen van reeds bestaande effectieve sport- en beweeginterventies op bovenstaande terreinen. De indruk bestaat dat 'het wiel' nog steeds op veel plekken opnieuw wordt uitgevonden. Voor veel interventies ontbreekt daarnaast krachtig bewijs. Nu de beschikbare middelen op landelijk en lokaal niveau minder vanzelfsprekend lijken te worden, is het des te meer van belang om niet 'door te modderen', maar effectieve interventies in te kunnen zetten die doen wat ze beogen te doen. Effectiviteit van interventies staat niet alleen in de belangstelling bij dit beleidskader. Ook het eerder op het beleidsterrein van sport en bewegen gestarte Nationaal Actieplan Sport en Bewegen (NASB) richt zich op het bevorderen van het gebruik van effectieve interventies. Eerder werd binnen het project Jeugd in Beweging aan dit vraagstuk aandacht besteed (Duivenstijn et al., 2001). Op andere beleidsgebieden wordt aan verwante programma's gewerkt, zoals op het gebied van gezondheidsbevordering (CGL), jeugdzorg (Nederlands Jeugd instituut, NJI) (Yperen & Bommel, 2009), sociale interventies (MOVISIE) en onderwijs (www.onderwijsbewijs.nl). Ook internationaal staat dit vraagstuk in de belangstelling (SportEngland, 2008). Bij de uitvoering van het deelprogramma voor het beleidskader is op voorhand gebruik gemaakt van deze elders reeds voorhanden kennis.

6.2 Doel en beschrijving

Het doel van het deelproject 'Effectiviteit Interventies' is om de voorwaarden te scheppen voor het vergroten van het gebruik van potentieel effectieve sport- en beweeginterventies door de kwaliteit en mate van effectiviteit te verbeteren van sport- en beweeginterventies. Effectiviteit Interventies kan daarmee gezien worden als een randvoorwaardelijke interventie. Het gaat hier om interventies die gericht zijn op tenminste één van de volgende vier doelen:

- het stimuleren van sport- en beweggedrag onder jeugdigen van 4 tot 23 jaar;
- het verminderen van overgewicht door middel van sport en bewegen;
- het verminderen van onderwijs(leer)achterstanden en uitval;
- het stimuleren van talentontwikkeling onder jeugdigen.

Binnen de projectgroep wordt samengewerkt door het NISB, TNO en het Mulier Instituut.

In het beleidskader waren vier taken voor dit deelproject benoemd:

- Vroegtijdig aanmelden en opsporen van interventies;
- Nauwlettend volgen en begeleiden en doorontwikkelen van interventies;
- Toetsen op (kosten)effectiviteit;
- Uitrollen van effectieve interventies.

Bij de invulling van die taken hebben de kennisinstituten zich laten leiden door de volgende uitgangspunten:

- Waar mogelijk wordt voortgebouwd op bestaande of elders voorhanden kennis over effectiviteit van interventies;
- De relevante interventies worden duidelijk afgebakend en geordend;
- Richtinggevend voor de afbakening en ordening zijn de hoofdoelen van het beleidskader en de daarin genoemde doelgroepen en settings en de indeling die CGL en NJI aanhouden bij de beoordeling van interventies in verschillende niveaus van (aangetoonde) effectiviteit: goed beschreven, theoretisch goed onderbouwd, waarschijnlijk effectief, bewezen effectief, kosteneffectief.

In het werkplan waren de volgende werkzaamheden omschreven:

- Inventariseren, beschrijven en beoordelen van interventies;
- Benaderen, begeleiden en doorontwikkelen van interventies, inclusief ondersteuning overige deelprojecten van het beleidskader. In het werkplan waren vier *ondersteuningstrajecten* uitgewerkt om de kwaliteit van interventies te verbeteren, waar interventie-eigenaren na beoordeling aanspraak op konden maken:
  1. een doorontwikkelingstraject (ondersteuningstraject 1). Dit ondersteunings-traject is de eerste vervolgstap voor de interventie om uiteindelijk op het erkenningsniveau van theoretisch goed onderbouwd te komen;
  2. ondersteuning op het gebied van monitoring en evaluatie (ondersteuningstraject 2). Deze ondersteuning levert een bijdrage aan het verder versterken de aangetoonde effectiviteit van een interventie;
  3. de uitvoering van een uitgebreid effectiviteitsonderzoek (ondersteunings-traject 3);
  4. voorbereidende werkzaamheden voor het opzetten van een strategie om de interventie landelijk uit te rollen (ondersteuningstraject 4);

Naast de individuele ondersteuningstrajecten was er een generiek ondersteuningsaanbod in samenwerking met NASB, bestaand uit kennisbijeenkomsten voor interventie-eigenaren. Interventie-eigenaren werden gedurende het gehele traject ondersteund door een contactpersoon van één van de drie kennisinstituten.

6.3 Methoden van monitoring en evaluatie

Om de voortgang van de ondersteuningstrajecten te bewaken zijn er tussentijdse en eidevaluaties uitgevoerd. Deze evaluaties waren voor de interventie-eigenaren opgenomen als verplichting. Op basis van de eindrapportages en de opgeleverde eindproducten werd voor elke interventie bepaald of de doelstellingen zoals weergegeven in de ondersteuningsaanvraag waren behaald. De fasering van 'Effectiviteit Interventies' is schematisch weergegeven in tabel 6.1.

Tabel 6.1. Fasering Effectiviteit Interventies.

	2010				2011					2012															
	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	april	mei	
Tranche 1																									
Selectie interventies en ondersteuningsaanvragen																									
Uitvoer ondersteuningsaanvragen																									
Voortgangsrapportage																									
Eindrapportage																									
Tranche 2																									
Selectie interventies en ondersteuningsaanvragen																									
Uitvoer ondersteuningsaanvragen																									
Voortgangsrapportage																									
Eindrapportage																									
Tranche 1 + 2																									
Beoordeling resultaten																									

Naast de voortgang en eindresultaten is interventie-eigenaren gevraagd om hun visie ten aanzien van grote regionaal / landelijke implementatie kenbaar te maken. Daarnaast werd er in de voortgangsrapportage geïnventariseerd welke thema's behandeld konden worden tijdens de te organiseren kennisbijeenkomsten voor interventie-eigenaren. In de eindrapportage is, naast de stand van zaken met betrekking tot de doelen uit de ondersteuningsaanvraag, gevraagd naar een aantal relevante kenmerken als het gaat om kwaliteit en implementatie van de interventies: 1) het bereik, 2) landelijke beschikbaarheid, 3) de samenwerking met andere partijen, 4) erkenning en verankering, 5) evaluatie van 'Effectiviteit Interventies' en 6) bevorderende en belemmerende factoren bij de invoering van de interventie. De eindrapportage bestond uit open en gesloten vragen en een lijst met meerkeuzevragen over 38 relevante (bevorderende of belemmerende) determinanten bij de invoering van de interventie (Fleuren et al., 2010).

6.4 Resultaten

In totaal hebben 149 interventies zich aangemeld met interesse voor deelname aan Effectiviteit Interventies. Daarvan hebben 76 interventies de gevraagde interventiebeschrijving aangeleverd om uiteindelijk in aanmerking te komen voor ondersteuning. In tranche 1 zijn er 42 interventiebeschrijvingen ingediend. Aan de hand van de beoordeling van de kwaliteit en mate van effectiviteit van de interventie

zijn er vanuit tranche 1 voor 21 verschillende interventies ondersteuningstrajecten opgestart. In tranche 2 zijn er 34 interventiebeschrijvingen ingediend. Na beoordeling zijn 16 interventies gestart met ondersteuningstrajecten. De ondersteuningstrajecten van de in totaal 37 interventies hadden betrekking op:

- Ondersteuning bij doorontwikkeling (ondersteuningstraject 1)	
en monitoring en evaluatie (ondersteuningstraject 2)	35 ⁴
- Effectiviteitonderzoek	2
- Landelijke uitrol effectieve interventie	1

Meer informatie over de interventies die binnen Effectiviteit Interventies hebben gewerkt aan de kwaliteit, mate van effectiviteit en bewijslast van de interventie zijn te vinden in het overzicht van sport- en beweeginterventies van NISB database van het nieuwe erkenningstraject voor de sport- en bewegingssector. Deze database, inclusief een overzicht van de behaalde resultaten en doorverwijzingen naar rapporten en dergelijke van Effectiviteit Interventies zijn te vinden op www.nisb.nl/effectiviteitinterventies.

6.4.1 Aanvullende resultaten Effectiviteit Interventies

Aanvullend op de reguliere ondersteuningstrajecten heeft Effectiviteit Interventies het ondersteuningsaanbod voor interventies gedurende het project geïntensiveerd om goed in te kunnen spelen op de vraag van interventies en de kwaliteit van de reeds ondersteunde interventies te verbeteren. De resultaten van deze additionele activiteiten zijn te vinden op www.nisb.nl/effectiviteitinterventies.nl. Deze additionele activiteiten bestonden uit:

- De organisatie van 2-daagse workshops Theoretisch Onderbouwing voor interventie-eigenaren door CGL;
- Het begeleiden van interventie-eigenaren en meeschrijven aan theoretische onderbouwing door Mulier Instituut en TNO;
- De organisatie van een training lokale implementatie en Netwerk in Beweging voor interventie-eigenaren door NISB;
- Voeren van oriënterende gesprekken met interventie-eigenaren over landelijke uitrol van de interventie: Wat is de stand van zaken, wat zijn de ambities?.

Daarnaast zijn er gedurende de looptijd van Effectiviteit Interventies activiteiten uitgevoerd ten behoeve van de doelstelling van het platform SBO, te weten:

- Inzicht in Leerlingvolgsystemen; inventarisatie van leerlingvolgsystemen gericht op motorische vaardigheden;
- Evaluatie 'Vmbo in Beweging'; analyse van samenhang tussen schoolbeleid en beweggedrag van leerlingen;
- Methodieken van interventie: analyse op welke manier we interventies kunnen beoordelen zonder een RCT uit te voeren;
- Doelgroep participatie Effectiviteit Interventies; inventarisatie van ideeën die leerlingen zelf hebben om sport- en bewegen te stimuleren in hun eigen doelgroep in de schoolsetting;
- BOP voor Bewegen en gewicht; omschrijving van de manier waarop beleid, onderzoek en praktijk samenwerken op het gebied van sport en bewegen voor jongeren;
- Wetenschappelijke onderbouwing van de relatie tussen cognitieve ontwikkeling en bewegen bij kinderen;

⁴ De interventie Realfit heeft twee ondersteuningstrajecten uitgevoerd: doorontwikkeling en Effectiviteitonderzoek. Dit betekent dat er in totaal voor 37 interventies 38 ondersteuningstrajecten zijn uitgevoerd.

- Systematische search naar internationale interventies op thema's schooluitval en talentontwikkeling;
- Onderzoek naar effectiviteit van concept LOOT-scholen⁵. Wetenschappelijke evaluatie van topsport talentscholen. De resultaten staan beschreven in het onderzoeksrapport Rapportage evaluatie topsport talenten talentscholen;
- Vervaardiging kennisdocumenten: borging van kennis en informatie voor interventie-eigenaren op het gebied van lokale implementatie, het vormen van lokale netwerken, financiering en interventie eigenaarschap. Binnen Effectief Actief zal op deze kennis worden voortgebouwd;
- Procesevaluatie van het traject Effectiviteit Interventies met succes- en faalfactoren, relevant voor toekomstige soortgelijke trajecten;
- Handreiking: In deze Handreiking Effectiviteit Interventies worden een systematische aanpak beschreven en de daarbij behorende beslissingen, succes- en faalfactoren voor een programma ter bevordering van effectieve interventies op het gebied van sport en bewegen.

6.4.2 *Bereik*

Effectiviteit Interventies is ingericht om de kwaliteit, mate van effectiviteit en bewijslast van interventies te verbeteren. Om ook inzicht te krijgen in het bereik van de ondersteunde interventies is in de eindrapportage de interventie-eigenaren gevraagd naar het ingeschatte bereik van hun interventie. In totaal⁶ worden op dit moment door de ondersteunde interventies 245 gemeenten, 2112 scholen en 679 sportverenigingen bereikt. Samen bereiken de interventies naar schatting 143.050 kinderen en jongeren. Van de interventies die zowel het bereik vóór als na deelname aan 'Effectiviteit Interventies' hebben aangegeven, is bij de meerderheid (20 van de 29) het zelf gerapporteerde bereik toegenomen. Bij vier interventies is het bereik gelijk gebleven en bij vijf interventies is het bereik afgenomen. De afname van het bereik had bij deze interventies te maken met problemen rondom financiering. Daarnaast zijn twee interventies gestopt met implementatie, omdat er onvoldoende bewijslast was voor deze interventies.

6.4.3 *Aanbod*

De interventies die ondersteund werden binnen 'Effectiviteit Interventies' zijn weergegeven in tabel 6.2 a (tranche 1) en tabel 6.2b (tranche 2). De meeste ondersteunde interventies (22 interventies) hebben als doelstelling dat meer leden van hun doelgroep aan de beweegnorm gaan voldoen. Acht interventies richten zich op het voorkómen of verminderen van overgewicht. Schooluitval voorkómen of verminderen was de doelstelling van vier interventies en het stimuleren van talentontwikkeling in de sport van twee interventies. Het grootste deel van de ondersteunde interventies richt zich op het basisonderwijs (16 interventies) of op het voortgezet onderwijs (23 interventies, waarvan 5 specifiek voor het vmbo). Twee interventies richten zich zowel op het vo als op het mbo. Slechts 1 interventie richt zich speciaal op het mbo.

---

⁵ Rapport wordt in september in overleg met de stichting Loot naar buiten gebracht en zal onder andere op de website van het Mulier Instituut en van de stichting Loot te vinden zijn.

⁶ Mogelijk gaat het om minder gemeenten, scholen, sportverenigingen en kinderen/jongeren omdat op sommige plekken meer dan één interventie wordt uitgevoerd en die locaties of kinderen/jongeren dus meerdere keren geteld worden.

Tabel 6.2 a Interventies die ondersteund werden binnen 'Effectiviteit Interventies':
tranche 1.

Tranche 1						
#	Interventie	Eigenaar	Doelgroep	Setting ¹	Doelstelling ²	Ondersteunings- traject ³
1	Special Heroes	Gehandicapten- sport Nederland	Speciaal onderwijs	po	Beweegnorm	2
2	Open Sportcentrum Haagse Beemden	Stichting OSHB	Algemeen	po, vo, vmbo	Beweegnorm	1
3	3+2 vet idee	KVLO	Algemeen	Po	Beweegnorm	2
4	Beweegtas	NISB	8-10 jaar	Po	Beweegnorm	1+2
5	Jeugd Sport Pas	Sportservice Noord-Holland	Algemeen	Po	Beweegnorm	1
6	YourAction	Erasmuc MC	Klas 1	vo, vmbo	Beweegnorm	1
7	Beweeggames	Kandinsky College	Algemeen	vmbo	Beweegnorm	2
8	IRun2BFit	IRun2BFit	Klas 1,2,3	vo, vmbo	Beweegnorm	1
9	Zaalvoetbal- competitie Zeeburg	KNVB	Groep 7 en 8	po	Beweegnorm	1+2
10	DOiT	VUmc	Algemeen vmbo	vmbo	Beweegnorm	4
11	Gezond op School	NSA	Groep 5 – 8	po	Beweegnorm	2
12	Sport2U	Stade Advies	Algemeen	vo, vmbo	Beweegnorm	2
13	Club2Move	Sportservice Zwolle	Algemeen	vo, vmbo	Beweegnorm	1
14	Lekker Fit!	Nederlandse Hartstichting	Algemeen	po	Overgewicht	2
15	Club Fit 4 Utrecht	Sportservice Midden-Nederland	4-16 jaar	po, vo, vmbo	Overgewicht	2
16	Bewegen is Vet	Fysiotherapie Heikant	4-10 jaar	po	Overgewicht	1+2
17	B-Fit	Gelderse Sport Federatie	Algemeen 2-15 jaar	po, vo, vmbo	Overgewicht	1
18	SportZappCard	Sportboulevard Enschede	Brede school, 6-18 jaar	po, vo	Overgewicht	1
19	Realfit	GGD Zuid Limburg	13-18 jaar	vo, vmbo	Overgewicht	1+3
20	VetisnietVet	Erasmus MC	Brugklas	vo, vmbo	Overgewicht	1
21	SportMPower	Kennispraktijk	Klas 3 en 4	vmbo	Schooluitval	3

¹ Setting: po: primair onderwijs; vo: voortgezet onderwijs; vmbo; voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs.

² Doelstelling beleidskader: beweegnorm, overgewicht, schooluitval of talentontwikkeling.

³ Ondersteuningstraject 1: doorontwikkeling; 2: monitoring & evaluatie; 3: grootschalig effectonderzoek; 4: landelijke implementatie.

Tabel 6.2 b Interventies die ondersteund werden binnen 'Effectiviteit Interventies':
tranche 2.

Tranche 2						
#	Interventie	Eigenaar	Doelgroep	Setting ¹	Doelstelling ²	Ondersteunings- traject ³
1	Balvaardigheid	Centrum voor Bewegingswetenschappen, RuG	Speciaal basisonderwijs	po	Beweegnorm	1+2
2	Beweegwijs	Beweegwijs	Algemeen	po	Beweegnorm	1+2
3	De Actieve Pauze	Fontys Sporthogeschool	Meisjes in bovenbouw	po, vo	Beweegnorm	1+2
4	sCOOLsport	Sport Zeeland	Algemeen	po	Beweegnorm	1+2
5	CU!Dance	Gelderse Sport Federatie	brugklas	vmbo	Beweegnorm	1+2
6	Freesport in het VO	SLO	Klas 1,2,3	vo, vmbo	Beweegnorm	1+2
7	Moving Cultures	NISB	onderbouw	vmbo	Beweegnorm	1+2
8	FitalSports mbo	FitalSports	Algemeen	mbo	Beweegnorm	1+2
9	Actieve gymles voor meisjes	Fontys Sporthogeschool	Klas 1,2,3	vo	Beweegnorm	1+2
10	Echnaton	Echnaton College	Algemeen	vo	Overgewicht	1+2
11	Re-Move	Ambulatorium, Windesheim	Reboundgroep	vo	Schooluitval	1+2
12	Sportklasse!	CPS	Algemeen	vo	Schooluitval	1+2
13	Sport-it	ClickF1	Overbelaste jongeren	vo, mbo	Schooluitval	1+2
14	Centre for Sports and Education	CSE	Talenten	vo, mbo	Talentontwikkeling	1+2
15	Sportfolio	Hogeschool Arnhem en Nijmegen	Talenten	vo	Talentontwikkeling	1+2
16	Iedereen heeft talent	Stichting Flik Flak	Algemeen	po	Talentontwikkeling	1

¹ Setting: po: primair onderwijs; vo: voortgezet onderwijs; vmbo: voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs; middelbaar beroepsonderwijs: mbo.

² Doelstelling beleidskader: beweegnorm, overgewicht, schooluitval of talentontwikkeling.

³ Ondersteuningstraject 1: doorontwikkeling; 2: monitoring & evaluatie; 3: grootschalig effectonderzoek; 4: landelijke implementatie.

Van de 37 ondersteunde interventies zijn er 14 die hebben aangegeven dat hun aanbod landelijk beschikbaar is. Nog eens 12 interventie-eigenaren hebben plannen om hun interventie landelijk beschikbaar te maken. In de open vragen naar belemmeringen bij het landelijk beschikbaar maken van hun interventie zijn er drie belemmeringen die vijf of meer keer genoemd worden:

- gebrek aan tijd, geld en/of menskracht;
- de interventie-eigenaar is een lokale of regionale partij, die op dit moment nog geen landelijk aanbod kan ondersteunen;
- de interventie is nog in de ontwikkelfase.

Om de ervaren belemmeringen weg te nemen, zijn door de interventie-eigenaars de volgende mogelijkheden benoemd:

- ondersteuning in tijd of geld;

- een landelijke organisatie die het eigenaarschap van de interventie op zich neemt;
- doorontwikkeling van de interventie.

Deze belemmeringen dienen zeer serieus te worden genomen zodat kwalitatief goede interventies ook daadwerkelijk beschikbaar komen op lokaal niveau. Het werken aan effectiviteit is één, maar het zorgen voor de juiste randvoorwaarden voor landelijke uitrol is twee. Deze antwoorden komen overeen met de antwoorden op de gesloten vragen naar relevante determinanten. Voor de uitvoering van de interventie geven respondenten aan dat er te weinig geld is (23 respondenten), dat er geen vergoeding is voor hun inspanningen (15 respondenten) en te weinig tijd is (15 respondenten). Andere belangrijke belemmeringen die door minimaal 13 van de respondenten worden genoemd zijn: ondersteuning bij de uitvoering van de interventie, het aantal mensen binnen de organisatie (bijv. school) dat met interventie werkt en de frequentie waarin de interventie wordt aangeboden (aantal groepen per jaar).

6.4.4 *Samenwerking*

Interventie-eigenaren hebben aangegeven met welke organisaties zij op lokaal, regionaal en nationaal niveau samenwerken bij de verspreiding en implementatie van hun interventie. Alle interventies geven hierbij één of meerdere samenwerkingspartners aan. Op lokaal niveau zijn dat vaak de gemeente, scholen (beide 18 keer genoemd), sportaanbieders (10 keer) en medische professionals (3 keer). Regionaal gaat het om de GGD (14 keer), de provinciale sportraad al dan niet in combinatie met de provincie (13 keer) en scholen (met name mbo en HBO, 9 keer). Op nationaal niveau worden NISB (11 keer), de Sportmenukaart en Meedoen Effectief Actief (10 keer), NOC*NSF (7 keer), sportbonden (4 keer), de KVLO (4 keer), Sportkracht 12 (3 keer), het Mulier Instituut (3 keer), Kennispraktijk (2 keer) en de MBO Raad (2 keer) meer dan eens genoemd.

6.4.5 *Deskundigheidsbevordering*

Interventie-eigenaren hebben binnen 'Effectiviteit Interventies' de mogelijkheid gehad een aantal bijeenkomsten bij te wonen om meer inzicht te krijgen in specifieke onderdelen die gerelateerd zijn aan kwaliteit van interventies. Zo werden er in samenwerking met het CGL twee workshops over de Theoretische Onderbouwing van een interventie gegeven, waaraan in totaal zestien interventie eigenaren deelnamen. Tevens namen 10 interventie-eigenaren deel aan een 2 daagse cursus over het vormen van lokale netwerken. Daarnaast zijn er twee kennisbijeenkomsten georganiseerd met mogelijkheden tot netwerken en informatiesessies over implementatie en over monitoring en evaluatie. Op de workshop van CGL na werden al deze kennisbijeenkomsten georganiseerd in samenwerking met NASB. In de eindrapportage hebben interventie-eigenaren aangegeven wat het traject 'Effectiviteit Interventies' hun organisatie heeft opgeleverd naast verdere ontwikkeling van de interventie. Veelgenoemd werden:

- dat nieuwe expertise is opgedaan over interventieontwikkeling, met name op het gebied van theoretische onderbouwing van interventies, maar ook over monitoring en evaluatie en marktonderzoek;
- dat de opgedane expertise en inzicht in de kwaliteit van een interventie niet alleen voor 'Effectiviteit Interventies' van belang is, maar in de toekomst ook op andere interventies toegepast gaat worden;

- dat samenwerking met andere organisaties vorm is gegeven en dat deze wordt voortgezet;
- dat op een dergelijke manier bezig zijn met een interventie meer inzicht geeft in de eigen interventie, normaal gesproken is daar vaak geen tijd voor;
- dat een landelijk netwerk is gevormd dat ook in de toekomst gebruikt kan worden. Door de samenwerking met interventie-eigenaren is voor hen het belang om te investeren in theoretische onderbouwing, effectiviteit en landelijke uitrol van solide kennis duidelijker geworden. Zeker voor de toekomst is dit een belangrijk gegeven. De inzet van effectieve interventies is daarmee een gezamenlijk traject van kennisinstituten en interventie-eigenaren en professionals/uitvoerders op lokaal niveau.

Door de samenwerking met interventie-eigenaren is voor hen het belang om te investeren in theoretische onderbouwing, effectiviteit en landelijke uitrol van solide kennis duidelijker geworden. Zeker voor de toekomst is dit een belangrijk gegeven. Het project Effectiviteit Interventies heeft er mede toe bijgedragen dat onder alle betrokken partijen het inzicht is gegroeid dat het werken aan effectieve interventies een gezamenlijk traject is van kennisinstituten, interventie-eigenaren en professionals/uitvoerders op lokaal niveau.

Duidelijk leerpunt vanuit Effectiviteit Interventies is het belang van deskundigheidsbevordering van de professionals/vrijwilligers die de interventies op lokaal niveau uitvoeren. Of een interventie op lokaal niveau ook daadwerkelijk effect sorteert is echter voor een groot deel afhankelijk van de professional/vrijwilliger die de interventie op lokaal niveau uitvoert. Zij moeten voldoende bagage en ondersteuning krijgen om op maat pakketten van interventies op te stellen en zo te implementeren dat de beoogde resultaten ook daadwerkelijk geboekt kunnen worden in die specifieke lokale context.

6.4.6 Verankering

A. Verankering interventies

Het onderbrengen van de interventies in de interventie-database van het CGL en vanaf de zomer van 2012 ook in de database van sport en beweeginterventies Effectief Actief draagt bij aan de verankering van de interventies in Nederland. Verankering van de interventie is in de eindrapportage nog expliciet nagevraagd: enerzijds door interventie-eigenaren te laten inschatten wat de kans is dat de interventie over vijf jaar nog bestaat en wat de daarbij verwachte kansen en bedreigingen zijn.

Van de 33 interventies die een inschatting deden van de kans dat hun interventie over 5 jaar nog bestaat, waren er 18 die deze kans op minimaal 90% schatten. Nog eens 10 interventies schatten deze kans tussen de 70% en 85% en vier interventies schatten de kans op 50%. Slechts 1 interventie schatte de kans op 5%. De kansen voor het voortbestaan van de interventie die het meest genoemd worden door interventie-eigenaren zijn de toepasbaarheid van en positieve ervaringen met hun interventie (kansen met deze strekking werden 7 keer genoemd), de aansluiting van de interventie bij recente maatschappelijke ontwikkelingen (5 keer) en de inbedding van de interventie (8 keer). Bedreigingen voor het voortbestaan van de interventie die verreweg het meest worden genoemd, hebben te maken met financiën (bezuinigingen op preventie, afhankelijkheid van subsidie; 22 keer genoemd). Daarnaast worden ook gebrek aan draagvlak bij uitvoerders (6 keer genoemd) en

het gebrek aan een partij die de landelijke implementatie op zich neemt (3 keer genoemd) als een bedreiging aangegeven.

Van de 33 interventies die de vraag over erkenning door het CGL invulden, zijn er 5 erkend als 'theoretisch goed onderbouwd'. Nog eens 5 interventies zijn ingediend voor erkenning, waarvan 3 op het niveau 'theoretisch goed onderbouwd' en 2 op het niveau 'goed beschreven', en 16 interventies hebben plannen om de interventie in te dienen voor erkenning. Zeven interventies hebben deze plannen niet: de meesten van hen geven aan dat de interventie nog niet ver genoeg is ontwikkeld om deze in te dienen.

B. Verankering resultaten Effectiviteit Interventies

Binnen het project Effectiviteit Interventies hebben interventies een kwalitatieve vooruitgang geboekt op aspecten als mate van effectiviteit (o.a. theoretische onderbouwing), het vergroten van de bewijskracht, implementatiekracht en strategie voor landelijke uitrol. De opgedane ervaring in het ondersteunen van interventies is overdragen aan de projectgroep van het erkenningstraject Effectief Actief en wordt daar benut om het werken aan effectieve interventies verder vorm te geven. Er zijn/worden meerdere vindplaatsen gecreëerd voor effectieve interventies in afstemming met landelijke partijen, waarbij de Gezonde School als een van de centrale portals wordt gezien om te communiceren richting onderwijs.

6.5 Conclusies

Het doel van het deelproject 'Effectiviteit Interventies' is om voorwaarden te scheppen voor het vergroten van het gebruik van potentieel effectieve sport- en beweeginterventies door de kwaliteit, mate van effectiviteit en bewijslast te verbeteren van sport- en beweeginterventies.

Binnen de ondersteuningstrajecten hebben in totaal 37 interventies gewerkt aan kwaliteitsverbetering op het gebied van doorontwikkeling van de methodiek, monitoring en evaluatie, theoretisch onderbouwen van de interventie, lokale implementatie en randvoorwaardelijke stappen gezet voor landelijke uitrol. Twee interventies hebben binnen Effectiviteit Interventies een effectiviteitsonderzoek uitgevoerd (traject 4) om de bewijskracht verder te versterken. Zie tabel 6.2 voor nadere informatie rondom deze interventies.

De afgelopen jaren is er hard aan gewerkt om te komen tot kwalitatief betere interventies die effectief kunnen worden ingezet in de praktijk. De lessen van het deelproject Effectiviteit Interventies maken duidelijk dat hier nog duidelijk verbeterlagen te maken zijn. Ten tijde van de eerste beoordelingen van interventiebeschrijvingen en ondersteuningsplannen moest worden vastgesteld dat de kwaliteit van interventies op het terrein van sport, bewegen en onderwijs achterbleef bij de verwachtingen. Ten eerste bleek dat de kwaliteit van de (theoretische) onderbouwing van de interventies, dan wel de algehele beschrijving van de interventies, achterbleef bij de verwachtingen. Een tweede belangrijk aspect was dat interventies over het geheel genomen nauwelijks aandacht hadden voor overdraagbaarheid naar andere locaties en lokale netwerken, laat staan dat er een visie was ontwikkeld voor een landelijke implementatie. Een effectieve interventie, zoals 'Effectiviteit Interventies' nastreeft, moet namelijk niet alleen effectief zijn binnen haar lokale netwerk, maar ook effectief binnen andere lokale netwerken.

Daarnaast waren er niet voldoende interventies geschikt voor landelijke uitrol. Veel interventies worden momenteel alleen nog op lokaal niveau uitgevoerd. De overdracht naar andere locaties/settings vereist nog veel ondersteuning en verreweg de meeste interventies hebben vanuit hun lokale ontwikkeling ook nog geen visie ontwikkeld op het landelijk implementeren van de interventie. Dit is ook terug te lezen in de ervaren belemmeringen in paragraaf 6.4.2. Binnen de ondersteuningstrajecten en het ondersteuningsaanbod in de kennisbijeenvakkomsten heeft Effectiviteit Interventies ingezet om op deze en andere punten te zorgen voor een kwaliteitsimpuls van interventies op het terrein van sport, bewegen en onderwijs.

De interventies die binnen Effectiviteit Interventies aan hun kwaliteit hebben gewerkt beslaan een breed scala aan doelgroepen en settings. Zoals in de tussentijdse evaluatie van Effectiviteit Interventies al naar voren kwam was het aantal kwalitatief goede interventies op het gebied van schooluitval en leerachterstanden en talentontwikkeling onvoldoende. Om ook de interventies die op deze thema's inspelen in beeld te krijgen is er binnen Effectiviteit Interventies een grondige analyse van internationale en nationale interventies uitgevoerd, hetgeen geresulteerd heeft in een lijst met interventies die zeer waardevol kan zijn om onderwijsproblematieken aan te pakken en talentontwikkeling te bevorderen.

Naast de behaalde resultaten heeft het deelproject Effectiviteit Interventies nogmaals duidelijk gemaakt dat het kwalitatief verbeteren van interventies en het werken aan bewijskracht een langdurig, continu proces is, dat alleen kans van slagen maakt als kennisinstellingen, interventie-eigenaren, mogelijke financiers en implementatiekanalen intensief samenwerken. Het programma is van groot belang geweest om dit besef te laten groeien bij de betrokken partijen en de gewenste samenwerking van de grond te tillen. Deze samenwerking heeft als doel om de sport- en beweegsector verder te professionaliseren en om op lokaal niveau op maat interventies te implementeren die daadwerkelijk effect sorteren.

Ten slotte is het van belang dat er steviger wordt ingezet op het inventariseren en beschrijven van potentieel effectieve interventies voor die doelgedragingen en doelgroepen waarvoor op dit moment deze interventies onvoldoende in het vizier zijn. Er dient ingezet te worden op het verbreden van de kennis rondom lokale en landelijke implementatie van (kosten)effectieve interventies.

7 Vmbo in Beweging

Hoofdstuk 7 is geschreven door deelprojectleider Dorien Dijk (NISB), Claire Bernaards (TNO) en Rebecca Kuiper (TNO).

7.1 Inleiding

Scholen kunnen een stimulerende rol spelen om niet-actieve leerlingen te verleiden tot sporten en bewegen. Op scholen wordt gewerkt aan bewegingsonderwijs en sporttoernooien, maar vaak spreekt dit alleen de toch al actieve leerlingen aan. Juist voor de niet-actieve leerlingen is het belangrijk om voldoende te bewegen. Van de 12-17 jarigen bewegen de vmbo-ers het minst. Onder deze leerlingen beweegt minder dan 40% voldoende (Bernaards et al., 2011). Hoog tijd dus om vmbo-leerlingen die niet of te weinig bewegen uit te dagen om in actie te komen. Om deze uitdaging aan te gaan hebben het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en de VO-Raad het project 'Vmbo in Beweging' ontwikkeld in samenwerking met de Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO) en de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO).

7.2 Doel en beschrijving project

Het doel van het project 'Vmbo in Beweging' is dat scholen meer integraal sport- en beweegaanbod creëren voor inactieve leerlingen. Hierbij werden leerlingen die niet voldeden aan de combinorm 'inactief' genoemd en leerlingen die wel voldeden aan de combinorm 'normactief'. Om te voldoen aan deze norm moesten leerlingen zowel in de zomer als in de winter voldoen aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen en/of de Fitnorm (zie hoofdstuk 2 voor de definities van deze normen). Door te laten zien wat sport en bewegen de school en haar leerlingen oplevert en te werken aan draagvlak en verankering van de activiteiten op school, draagt dit plan tevens bij aan de structurele inbedding van sport en bewegen in de school. Door het vergroten van het sport- en beweegaanbod wordt op de deelnemende scholen gestreefd naar een stijging van het aantal inactieve leerlingen dat aan de beweegnorm (combinorm) voldoet met 10%.

Het doel van het project is vertaald in de volgende hoofdvragen:

1. In hoeverre is het beweeggedrag van vmbo leerlingen toegenomen gedurende het project en is het projectdoel op leerlingenniveau gehaald?
2. In hoeverre is het sport- en beweegaanbod toegenomen van participerende scholen gedurende het project en is het projectdoel op schoolniveau gehaald?
3. In hoeverre hangt een toename van het sport- en beweegaanbod op vmbo scholen samen met een toename van het beweeggedrag van leerlingen?

Scholen die deelnamen aan 'Vmbo in Beweging' zijn gedurende drie jaar (2010, 2011 en 2012) aan de slag gegaan om sport- en beweegaanbod op te starten voor inactieve leerlingen. Het kan gaan om nieuw aanbod onder schooltijd, tijdens de pauzes of na schooltijd. Als de opgestarte activiteiten succesvol bleken, was het zaak om te zorgen dat het aanbod een structurele plek kreeg in het schoolbeleid. Meer informatie over het project is te vinden op www.vmbobeweging.nl.

De betrokken scholen zijn op verschillende manieren ondersteund. Deze ondersteuning bestond uit vier onderdelen:

1. *Financiële bijdrage voor het aanstellen van een sport- en bewegecoördinator op school*

Scholen die deelnamen aan 'Vmbo in Beweging' stelden binnen hun school een sport- en bewegecoördinator aan voor een dagdeel per week voor een periode van 3 jaar. De sport- en bewegecoördinator gaf uitvoering aan het project op schoolniveau. Deze aanstelling was op basis van cofinanciering. Het eerste jaar werd voor 100% vanuit het project gefinancierd, het tweede jaar voor 50% en het derde jaar voor 0%. De school werkte op deze manier geleidelijk toe naar het zelf financieren van een dergelijke kracht.

2. *Advies van een regiocoach*

Nederland was opgedeeld in 5 regio's (noord, zuid, oost, west en midden). Per regio was 1 ondersteuner aangesteld, voor 1 dag in de week. Deze persoon droeg zorg voor het ondersteunen van scholen die deelnamen aan het project 'Vmbo in Beweging' in zijn/haar regio. Naast het oprichten van een netwerk en het organiseren van netwerkbijeenkomsten gaf de regiocoach (beperkt) individuele ondersteuning of advies aan scholen die daar behoefte aan hadden.

3. *Netwerkbijeenkomsten*

De scholen waren verdeeld over 10 netwerken van 7 á 8 scholen. Deze 10 netwerken waren onderverdeeld in de 5 regio's (zuid, noord, midden, oost en west). De regiocoach organiseerde en faciliteerde, met input van de deelnemende scholen, netwerkbijeenkomsten voor zijn/haar eigen netwerken. Op deze manier ontstond kennis- en ervaringsuitwisseling.

4. *Toolbox voor het in beweging brengen van inactieve leerlingen*

De toolbox hielp de school bij het opzetten van een sport- en beweegaanbod. In de toolbox zit een beschrijving van de verschillende stappen van het project en een overzicht van beschikbare interventies, middelen en lesmaterialen die hierbij te gebruiken zijn. Good-practices op schoolniveau hebben ook een plek in de toolbox en worden op die manier ter inspiratie voor alle vmbo-scholen zichtbaar.

7.3 Methode van monitoring en evaluatie

In deze paragraaf geven we een beschrijving van de opzet en inhoud van het onderzoek zoals dat is uitgevoerd binnen het project 'Vmbo in Beweging'. Een uitgebreide beschrijving van de analyses is te vinden in het rapport 'Vmbo in Beweging' (Bernaards et al., 2012).

Het effect van dit deelproject is op twee niveaus geëvalueerd. Ten eerste is op leerlingenniveau met behulp van de leerlingenscan gekeken in welke mate leerlingen meer zijn gaan bewegen gedurende het project (hoofdvraag 1). De leerlingen zijn gevraagd om bij de start van het project (februari 2010 tranche 1 en september 2010 tranche 2) en na afloop van het project (februari/maart 2012) een digitale vragenlijst in te vullen, onder andere om te bepalen of de leerlingen voldeden aan de combinorm.

Ten tweede is op schoolniveau geïnventariseerd in welke mate vmbo- scholen meer integraal sport- en beweegaanbod hebben georganiseerd (hoofdvraag 2). Met behulp van de zogenaamde 'schoolscan' is in 2010 en 2012 gekeken naar het sport- en beweegbeleid van de vmbo-scholen die zich hebben aangemeld voor het project 'Vmbo in Beweging'. De vragenlijst was gericht aan de sport- en

beweegcoördinator van de school. De schoolscan is, voor zover mogelijk, bij de nameting ingevuld door dezelfde persoon als bij de voormeting. De vragen in de enquête waren verdeeld over de volgende categorieën: 1. Algemeen (o.a. aantal leerlingen) 2. Sport- en beweegaanbod (o.a. aanbod lichamelijke opvoeding), 3. Beleid (o.a. budget), 4. Contact/samenwerking (o.a. samenwerking met andere organisaties), 5. Randvoorwaarden (o.a. beschikbaarheid faciliteiten).

De verwachting was dat de realisatie van een integraal sport- en beweegaanbod op deelnemende scholen zou leiden tot een toename in het beweeggedrag van de leerlingen. Om te kunnen bepalen hoe effectief het project 'Vmbo in Beweging' is geweest, is daarom onderzocht in hoeverre de veranderingen in het sport- en beweegaanbod op deelnemende vmbo-scholen (op basis van de schoolscan) daadwerkelijk gerelateerd waren aan de veranderingen in het beweeggedrag van vmbo-leerlingen (op basis van de leerlingenscan) (hoofdvraag 3). Hierbij is aangenomen dat de veranderingen in het sport- en beweegaanbod op deelnemende scholen het gevolg zijn van het project. Voor het beantwoorden van hoofdvraag 3 is gebruik gemaakt van logistische multilevel analyse waarbij gecorrigeerd is voor leeftijd, geslacht en land van herkomst. Tot slot is onderzocht in hoeverre het aantal positieve veranderingen (oftewel verbeteringen) in het sport- en beweegaanbod op scholen samenging met veranderingen in het percentage normactieve leerlingen. Hiertoe is per school een totaalscore gemaakt van het aantal positieve veranderingen in het sport- en beweegaanbod. Iedere positieve verandering leverde één punt op. Bijvoorbeeld: een school breidt het aantal structurele samenwerkingspartners uit van 2 naar 3 en de leerlingen krijgen een actieve rol in de uitvoering van het sport- en beweegaanbod. Deze school heeft dan twee verbeteringen en krijgt twee punten. Maximaal konden 11 punten worden behaald. Het aantal verbeteringen is vervolgens gecategoriseerd in drie groepen te weten: 0-2 verbeteringen, 3-5 verbeteringen en 6 of meer verbeteringen.

7.4 Eindresultaten project 'Vmbo in Beweging'

7.4.1 Bereik scholen en leerlingen

Er zijn 79 scholen gestart met het project 'Vmbo in Beweging', 67 in de 1ste tranche (start januari 2010) en 12 in de tweede tranche (start september 2010). De scholen uit de eerste tranche zijn in het najaar 2010 gestart met uitvoering van dit plan. De scholen uit de tweede tranche zijn januari 2011 gestart met uitvoering van de activiteiten op school. De scholen zijn aan de slag gegaan om sport- en beweegaanbod op te starten voor de niet-actieve leerlingen. Hierbij ging het om nieuw aanbod onder schooltijd, tijdens de pauzes of na schooltijd.

Van de scholen die gestart zijn, zijn er zeven gedurende het project gestopt. Oorzaken die genoemd zijn, zijn fusie of reorganisatie, de komst van een nieuwe directeur, te weinig draagvlak binnen de sectie LO, accommodatietekort en het vertrek van de beweegcoördinator. Geen van de scholen is gestopt vanwege ontevredenheid over het project. Er zijn ook enkele scholen van de eerste naar de tweede tranche doorgeschoven, omdat ze achter liepen op de planning.

Aan het project 'Vmbo in Beweging' namen in totaal 79 vmbo-scholen deel. In 2010 vulden 26.446 leerlingen (van 78 scholen) de leerlingenscan in en vulden 76 (van de 79) scholen de schoolscan in. In 2012 vulden 72 scholen de schoolscan in en

vulden 17.891 leerlingen (van 69 scholen) de leerlingenscan in. Het percentage meisjes, de gemiddelde leeftijd en het percentage allochtone leerlingen onder de respondenten in 2010 en 2012 was gelijk.

7.4.2 *Beweeggedrag*

In tabel 7.1 is af te lezen dat het percentage normactieve leerlingen aanzienlijk (met 12,8%) en significant is toegenomen gedurende het project. Dit betekent tegelijkertijd dat het percentage leerlingen dat niet voldoet aan de beweegnorm (inactieve leerlingen) is afgenomen van 58,4% naar 45,6%. Hiermee is voldaan aan de hoofddoelstelling van het project (daling van het aantal inactieve leerlingen met 10%).

Tabel 7.1. Percentage vmbo-leerlingen dat voldoet aan de combinorm in 2010 (voormeting) en 2012 (nameting).

	2010	2012	Verskil tussen meting 1 en 2 (p-waarde) ²
% leerlingen dat voldoet aan de combinorm ¹	41,6% (N = 25952)	54,5% (N = 17613)	p < ,001

7.4.3 *Aanbod*

In tabel 7.2 valt af te lezen dat het percentage scholen met een sport- en beweegaanbod voor inactieve leerlingen gedurende het project met 55,8% is toegenomen. Ook het percentage scholen met een structureel sport- en beweegaanbod (niet specifiek voor inactieve leerlingen) nam toe van 49,1% naar 92,1%. Tot slot steeg ook het percentage scholen met een extra (structureel) sport- en beweegaanbod buiten schooltijd (gericht op alle leerlingen). Al deze veranderingen waren statistisch significant. Binnen de groep scholen met een sport- en beweegaanbod voor inactieve leerlingen veranderde de gemiddelde tijd per week dat deze activiteiten werden aangeboden gedurende het project niet significant.

Tabel 7.2. Veranderingen in het sport- en beweegaanbod voor (inactieve) leerlingen gedurende het project 'Vmbo in Beweging'.

	Voormeting 2010	Nameting 2012	Vershil tussen meting 1 en 2 (p-waarde)
% scholen met een sport- en beweegaanbod voor inactieve leerlingen	13,2% (N= 76)	69,0% (N= 71)	< ,001
Gemiddelde tijd per week dat er een sport- en beweegaanbod wordt aangeboden voor inactieve leerlingen (minuten)	65,0 (N= 7)	82,9 (N= 49)	0,720
% scholen met een <u>structureel</u> ¹ sport- en beweegaanbod	49,1% (N= 57)	92,1% (N= 63)	< ,001
% scholen met een extra structureel sport- en beweegaanbod buiten schooltijd	31,9% (N= 72)	84,3% (N= 51)	< ,001

¹ ten minste één keer per maand

7.4.4 Relatie verandering sport- en beweegaanbod en veranderingen beweeggedrag

De meeste deelnemende scholen hebben gedurende het project meerdere veranderingen in het sport- en beweegaanbod (inclusief beleid, samenwerking en randvoorwaarden) doorgevoerd. In deze paragraaf staat beschreven in hoeverre afzonderlijke veranderingen samengingen met veranderingen in het beweeggedrag van vmbo-leerlingen (derde hoofdvraag).

Een grotere toename in het aantal sportfaciliteiten waarvan een school gebruik kon maken ging samen met een significant grotere toename in het percentage normactieve leerlingen (odds ratio = 1,03; 95% betrouwbaarheidsinterval 1,01-1,05). Het ging hierbij om het aantal verschillende typen accommodaties waarover de school de beschikking had zoals een gymnastieklokaal, sporthal, sportveld of kunstgrasveld. Het ging hier om sportfaciliteiten waarover de school zelf beschikte of om faciliteiten waarvan de school in de wijk/buurt gebruik maakte. Indien we de odds ratio interpreteren als een relatief risico dan nam het percentage normactieve leerlingen met 3% toe bij iedere extra sportfaciliteit.

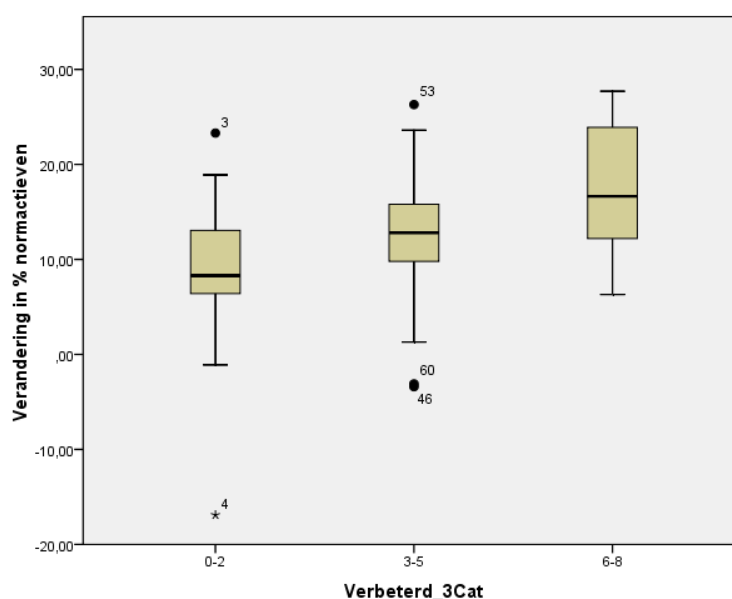
Overige veranderingen in het sport- en beweegaanbod waren niet significant gerelateerd aan veranderingen in het beweeggedrag. Al deze veranderingen staan hieronder kort beschreven. Scholen die een sport- en beweegaanbod specifiek voor inactieve leerlingen creëerden gedurende het project hadden geen grotere toename van het percentage normactieve leerlingen dan scholen die dit specifieke aanbod niet creëerden. Ook het uitbreiden van het aantal minuten lichamelijke opvoeding per week was niet gerelateerd aan veranderingen in het percentage normactieve leerlingen. Ook de scholen die hun sport- en beweegaanbod buiten de gymlessen om verbeterden (voor alle leerlingen) hadden geen grotere toename in het percentage normactieve leerlingen gedurende het project.

Het hebben van een schoolbrede visie t.a.v. sport en bewegen en het creëren van een breed draagvlak voor deze visie werd door scholen als heel belangrijk beschouwd voor het in beweging krijgen van vmbo-leerlingen. Een groot deel van

de deelnemende scholen hebben dit ook gerealiseerd tijdens het project. Het aantal scholen met een schoolbrede visie in het vakwerkplan of overkoepelende schoolplan steeg gedurende het project van 28 naar 50 scholen en het aantal scholen met een breed draagvlak voor deze visie steeg van 17 naar 28 scholen. Desondanks bleek dat deze scholen geen grotere toename van het percentage normactieve leerlingen hadden dan scholen die niet zorgden voor een schoolbrede visie en draagvlak.

Deelnemende scholen hebben gedurende het project het aantal structurele samenwerkingspartners aanzienlijk uitgebreid van gemiddeld 1,9 naar 3,7 partners. Deze uitbreiding ging echter niet samen met een significante toename in het percentage normactieve leerlingen. Ook het creëren van een structurele samenwerking met sportverenigingen en/of commerciële sportinstellingen ging niet samen met een significante toename in het percentage normactieve leerlingen.

Het aantal scholen dat gedurende het project gebruik ging maken van een combinatiefunctionaris (of duale aanstellingen) steeg in beperkte mate van 11 scholen bij de voormeting naar 15 scholen bij de nameting. Deze scholen hadden echter geen grotere toename in het percentage normactieve leerlingen dan scholen die hier geen gebruik van gingen maken.

Figuur 7.1. Veranderingen in het percentage leerlingen dat aan de beweegnorm voldoet op scholen met 0-2 verbeteringen, 3-5 verbeteringen en 6-8 verbeteringen in het sport- en beweegaanbod.

Samenvattend kan worden gezegd dat afzonderlijke veranderingen zoals beschreven in deze paragraaf niet samengingen met veranderingen in het beweeggedrag van vmbo-leerlingen met uitzondering van veranderingen in het aantal sportfaciliteiten. Dit wil niet zeggen dat andere veranderingen geen bijdrage hebben geleverd aan de geobserveerde toename in het beweeggedrag. Afzonderlijke veranderingen lijken in combinatie met andere veranderingen wel te hebben bijgedragen aan het in beweging krijgen van vmbo-leerlingen. Dit blijkt uit de bevinding dat op scholen die veel (6-8) veranderingen in het sport- en

beweegaanbod doorvoerden het percentage normactieve leerlingen significant sterker toe nam dan op scholen die weinig (0-2) veranderingen doorvoerden (zie figuur 7.1).

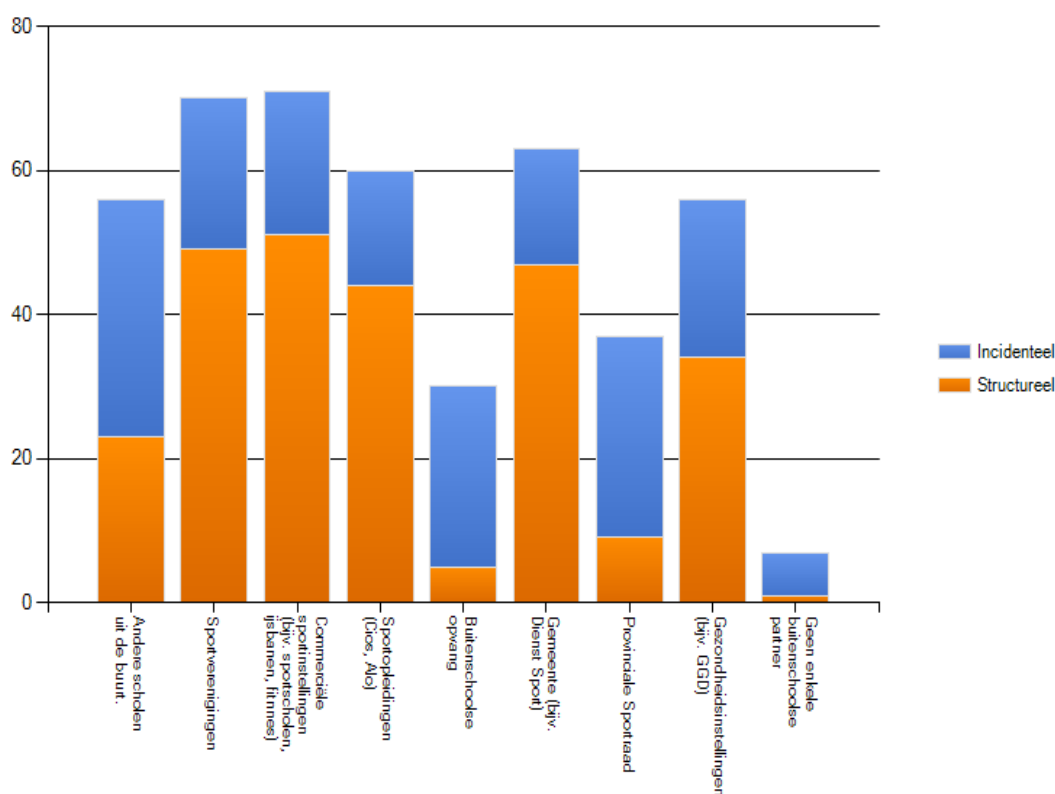
7.4.5 *Samenwerking*

Een speerpunt van het project 'Vmbo in Beweging' is het aangaan of intensiveren van samenwerking met partners rondom de school geweest. Hoewel het creëren van een structurele samenwerking met sportverenigingen en/of commerciële sportinstellingen niet samen ging met een significante toename in het percentage normactieve leerlingen (Bernaards et al., 2012) is in figuur 7.2 te zien dat het overgrote deel van de scholen nu wel samenwerkt met andere organisaties, namelijk 97,3%. Ook geeft 42,3% van de sport- en beweegcoördinatoren aan dat zij samenwerking met partners als één van de drie belangrijkste factoren zien om extra sport- en beweegaanbod te kunnen realiseren. De andere veel genoemde factoren zijn draagvlak directie van de school (71,8%) en voldoende financiering (67,6%).

Wanneer een uitsplitsing wordt gemaakt naar hoe vaak er met welke organisatie wordt samengewerkt, blijkt dat met sportverenigingen (70%), commerciële sportinstellingen (71,8%), sportopleidingen (73,3%), de gemeente (74,6%) en gezondheidsinstellingen (60,7%) voornamelijk structureel wordt samengewerkt. Met andere scholen uit de buurt (58,9%), buitenschoolse opvang (83,3%) en provinciale sportraden (75,7%) wordt meer incidenteel samengewerkt.

Verder valt uit de Schoolscan (2012) op te maken dat 71,2% van de sport- en beweegcoördinatoren aangeeft dat ze sinds de start van het project 'Vmbo in Beweging' met meer sportverenigingen zijn gaan samenwerken. 90,4% van de sport- en beweegcoördinatoren geeft aan dat sportverenigingen een belangrijke partij zijn om jongeren te stimuleren tot blijvende sportdeelname. 63% geeft ook aan dat sportverenigingen zorgen voor verdieping van het sportaanbod onder scholtijd en 50,7% geeft aan de sportverenigingen zorgen voor vernieuwend sportaanbod. Ten slotte geeft 67,1% van de sport- en beweegcoördinatoren aan dat de samenwerking met commerciële sportinstellingen meer is geworden.

Kunt u aangeven hoe vaak er wordt samengewerkt met de desbetreffende organisatie?

Figuur 7.2. Samenwerking met organisaties (Schoolscan 2012).

7.4.6 Deskundigheidsbevordering

Scholen zijn op diverse manieren geïnformeerd over effectieve interventies. Ten eerste werden scholen via netwerkbijeenkomsten geïnformeerd en gestimuleerd om met (instrumenten uit) effectieve interventies te werken. De netwerken zijn verdeeld over 2010, 2011 en 2012 en zijn gemiddeld 10 keer bij elkaar gekomen. Naast het uitwisselen van ervaringen zijn er ook inhoudelijke onderwerpen aan de orde gekomen en zijn er experts uitgenodigd om kennis over te brengen aan de scholen. In 2010 waren de bijeenkomsten voornamelijk gericht op het opstarten van het project. In 2011 lag de nadruk op uitvoering van de plannen, het regelen van financiering en verankering in het schoolbeleid. Het eerste gedeelte van 2012 heeft in het teken gestaan van uitvoering van de plannen, verankering op schoolniveau, de 1-meting en het eventuele vervolg van de netwerken. De afsluitende netwerkbijeenkomsten (mei/ juni 2012) hebben allen in het teken gestaan van de opbrengsten van het project 'Vmbo in Beweging'. De centrale vraag was: "Wat hebben de scholen binnen het project als succesvol ervaren en hoe willen ze hier vervolg aan geven?".

De kwaliteit van de netwerkbijeenkomsten wordt door de sport- en beweegcoördinatoren positief gewaardeerd. Van de 71 respondenten gaf 39,4% een 7 en 36,6% een 8. Ook de frequentie van de regiobijeenkomsten werd positief gewaardeerd: 42,3% gaf hier het cijfer 8 voor en 33,8% een 7 (Schoolscan, 2012). Ook is een interventieoverzicht opgesteld voor het voortgezet onderwijs waarin is aangegeven in welke mate interventies bewezen effectief zijn om te weinig actieven in beweging te brengen

Daarnaast is een projectsite (www.vmboinbeweging.nl) gemaakt, waarin de toolbox een prominente plek heeft. In de eerste helft van 2010 zijn vooral de hoofdstukken 'voorbereiden', 'analyseren' en 'bepalen' gevuld met voorbeelddocumenten van deelnemende scholen. Daarna zijn ook de andere hoofdstukken van informatie voorzien. Uit de tussenmeting, die in april 2011 gehouden is onder de sport en beweegcoördinatoren, en de statistieken was te zien dat er maar weinig gebruik is gemaakt van de toolbox. De toolbox is van een andere indeling voorzien en er is ook getracht via de nieuwsbrieven mensen te interesseren om informatie daar te zoeken. In de Schoolscan (2012) is de scholen gevraagd naar hun tevredenheid over de toolbox. 32,4% gaf de toolbox een 8, 28,2% een 7 en 22,5% een 6.

Verder zijn de 'Vmbo in Beweging'-scholen geïnformeerd met een digitale nieuwsbrief (11 keer verschenen). Hierin werd informatie gegeven over nieuwe ontwikkelingen, onderzoeken en de stand van zaken van het project. Ook werden op die manier voorbeelden en voorbeelddocumenten verspreid. Met de landelijke NISB nieuwsbrief is het onderwijsveld geïnspireerd en geïnformeerd over 'Vmbo in Beweging'. Ook de regelmatige columns (5 keer per jaar) in het KVLO magazine, Lichamelijke Opvoeding, geschreven door één van de regiocoaches, hebben bijgedragen aan landelijke agendasetting van het thema sport en bewegen voor inactieve leerlingen. Daarnaast zijn vijf artikelen over 'Vmbo in Beweging' geschreven. Er is ene landelijke bijeenkomst georganiseerd en tijdens 2 studiedagen van de KVLO heeft het project aandacht gekregen.

Ook hebben 53 sport- en beweegcoördinatoren van de deelnemende scholen gedurende twee dagdelen de cursus Alle Leerlingen Actief (ALA) gevolgd. In totaal was daardoor 70% van de deelnemende scholen betrokken bij deze training. Zij kregen instrumenten aangereikt om gedragsverandering bij inactieve leerlingen te stimuleren, zoals Motivational Interviewing.

Tot slot werden scholen ondersteund door regiocoaches. De vijf regiocoaches hebben alle scholen in hun regio begeleid en geadviseerd bij het opstellen van het plan van aanpak en uiteindelijk beoordeeld of het plan paste bij de situatie en de mogelijkheden van de school en voldoende ambitieus was. Bij 60% van de scholen is de regiocoach persoonlijk bij de school langs geweest voor een adviesgesprek op maat. Omdat de behoefte van scholen aan persoonlijk advies groter was dan verwacht, hebben enkele regiocoaches in 2010 extra uren toegewezen gekregen om dit meer te kunnen doen.

De sport- en beweegcoördinatoren is gevraagd naar hun tevredenheid over de kwaliteit van de ondersteuning die de regiocoaches hebben geboden. Kijkend naar de reacties uit de Schoolscan (2012) blijkt dat 40,8% (n=71) dit waarderen met een 8 en 31% met het cijfer 7. Slechts 2 sport- en beweegcoördinatoren gaven een onvoldoende, namelijk met het cijfer 5. Verder geeft 45,1% het cijfer 8 (en 33,8% het cijfer 7) voor de frequentie waarmee de school contact heeft gehad met de regiocoach.

'Vmbo in Beweging' zet ook middelen in om kennis te verspreiden breder dan de deelnemende scholen. Uit een evaluatie met de regiocoaches (bijeenkomst regiocoaches, KVLO en NISB maart 2012) bleek dat opgedane kennis en ervaring ook nuttig is voor andere scholen die niet hebben meegedaan aan het project. Denk aan het stappenplan, de netwerkanalyse, hoe je van theorie naar praktijk

gaat, de kennis over motivational interviewing, het artikel van de VO-Raad 'hoe kom ik in het schoolplan', de leerlingenscan en de schoolscan, de vragenlijst voor certificering Sportactieve school en het overzicht van interventies die in te zetten zijn in het VO.

In totaal zijn er twaalf bijeenkomsten geweest met regiocoaches, NISB en KVLO. Deze werden gebruikt om de netwerkbijeenkomsten met scholen voor te bereiden en onderling kennis en ervaring uit te wisselen. Op verzoek van de regiocoaches zijn ook een aantal keer experts aangeschoven bij deze bijeenkomsten.

7.4.7 Verankering

Figuur 7.3 maakt inzichtelijk dat 47,9% van de sport- en bewegecoördinatoren aangeeft dat de activiteiten die in het kader van 'Vmbo in Beweging' zijn opgezet volgend jaar voortgezet worden. 38% geeft zelfs aan dat ze naast het nu bestaande extra aanbod volgend jaar nog meer sport- en beweegactiviteiten zullen aanbieden. Geen van de scholen geeft aan dat ze het extra aanbod zullen verminderen en 14,1% weet nog niet wat er volgend jaar zal gebeuren. De meest genoemde reden is dat het extra aanbod (grote) voordelen heeft voor leerlingen en de school. 83,6% geeft dit aan. Ook geven 14 van de 21 respondenten aan dat zij sinds 2009 sportactieve school gecertificeerd zijn bij KVLO en NOC*NSF.

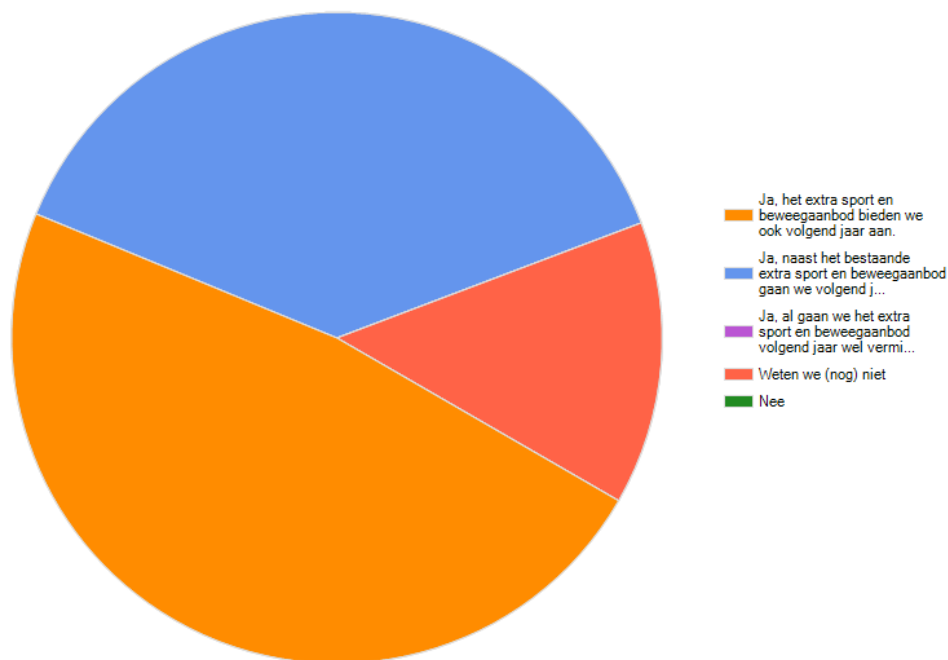
DSP-groep (Lagendijk et al., 2012) heeft in opdracht van NISB een kwalitatief onderzoek uitgevoerd bij zes 'Vmbo in Beweging' scholen over hoe je sport- en beweegactiviteiten afstemt op inactieve leerlingen en over het verankeren van deze activiteiten. Hieruit blijkt dat het in beweging krijgen en houden van leerlingen op het vmbo gedijt onder een duurzame aanpak die zich onderscheidt van een tijdelijk project. Een duurzame aanpak kan pas tot stand komen als het sport- en beweegaanbod is verankerd in het beleid en de organisatie van de school. Bij verankering gaat het om structurele aandacht voor beleid, geld, personeel, organisatie, accommodatie en rooster. Van belang is dat het beleid gericht moet zijn op continuïteit, structuur, samenwerking en opschaling van de activiteiten op het gebied van sport en bewegen. Het bestuur, de directie, de ouders, de docenten en de leerlingen moeten er gezamenlijk voor kiezen.

Sport- en bewegecoördinatoren geven de volgende belangrijkste factoren aan om extra sport- en beweegaanbod te kunnen realiseren (Schoolscan 2012):

- Draagvlak directie van de school (71,8%);
- Voldoende financiering (67,6%);
- Goede samenwerking met partners (42,3%);
- Een sport- en bewegecoördinator (39,4%);
- Het actief betrekken van jongeren bij de vormgeving van het aanbod (26,8%).

Worden de sport en beweeg-activiteiten die in het kader van vmbo in beweging zijn opgezet op uw school volgend schooljaar voortgezet?

Figuur 7.3. Voortzetting sport- en beweegactiviteiten (Schoolscan 2012)

7.5 Deliverables

Het project heeft geresulteerd in meerdere communicatiemiddelen, waaronder:

1. NISB, KVLO en de VO-Raad hebben informatiepakketten beschikbaar gesteld voor de deelnemende scholen aan Vmbo in beweging;
2. Toolbox Vmbo in beweging www.vmboinbeweging.nl/toolbox;
3. Poster, flyer, columns, good practices, instrumenten, focusgroepgesprekken, filmpjes van scholen (in the spotlight);
4. Persbericht + filmpje Startbijeenkomst Vmbo in beweging 29 september 2010 <http://www.nisb.nl/projecten/kids-jeugd/vmbo-in-beweging/nieuws/start-van-project.html>;
5. 12 Digitale nieuwsbrieven/ nieuwsberichten 2010: <http://www.nisb.nl/projecten/kids-jeugd/vmbo-in-beweging/nieuws.html>;
6. Pamflet Bewegen=beter leren;
7. Diverse artikelen waaronder: Olympische ambitie, 10 Tips fondsenwerving van Echnaton, 12 columns van een regiocoach (Arnold van Bronckhorst) en in het magazine van de KVLO verschijnen diverse artikelen over ViB in 2012;
8. De brochure 'Blijf actief door Vmbo in beweging'. Deze brochure wordt verspreidt onder Vmbo in beweging scholen (directie en docenten) en overige vmbo-scholen (sectiehoofden, docenten en combinatiefunctionarissen);
9. Flyers en folders over Vmbo in beweging;
10. Werkbezoek van het ministerie bij vmbo-school Francois Vatel in Den Haag op 21 mei 2012. http://www.nisb.nl/projecten/kids-jeugd/vmbo-in-beweging/nieuws.html?nieuws_id=20120522;
11. 12 studiedagen;
12. Diverse rapportages;
13. Regiocoachbijeenkomsten;
14. Vragenlijst exitgesprekken scholen ViB + verslag exit gesprekken scholen ViB

7.6 Discussie en conclusie

De doelstelling om het percentage leerlingen dat niet voldoet aan de beweegnorm met 10% te laten dalen is ruimschoots gehaald. Het percentage normactieve leerlingen is aanzienlijk (12,8%) en significant toegenomen gedurende het project. Dit betekent tegelijkertijd dat het percentage leerlingen dat niet voldoet aan de beweegnorm (inactieven) is afgenomen van 58,4% naar 45,6%. Hiermee is ruimschoots voldaan aan de eerste doelstelling.

Ook de tweede doelstelling, namelijk om op de scholen een integraal sport- en beweegaanbod voor inactieve leerlingen te creëren, is behaald. De verwachting was dat door het creëren van dit integrale sport- en beweegaanbod het beweeggedrag van vmbo-leerlingen (en met name van inactieve leerlingen) zou toenemen. Er is op een meerderheid van de deelnemende vmbo-scholen een sport- en beweegaanbod gecreëerd voor inactieve leerlingen. Het percentage scholen met een sport- en beweegaanbod voor inactieve leerlingen is gedurende het project met 55,8% procentpunten toegenomen. Bij de meeste scholen met een sport- en beweegaanbod (niet specifiek voor inactieve leerlingen) (92,1%) betreft dit een structureel aanbod.

Om een uitspraak te kunnen doen over de effectiviteit van het project zijn de veranderingen in het sport- en beweegaanbod (op basis van de schoolscan) gerelateerd aan de veranderingen in het beweeggedrag van leerlingen (leerlingenscan) (derde hoofdvraag). Hieruit blijkt dat de meeste afzonderlijke veranderingen in het sport- en beweegaanbod weliswaar niet samengaan met een verandering in het percentage normactieve leerlingen, maar dat het doorvoeren van meerdere veranderingen samen (6-8 stuks) wel degelijk samengaat met een significante verandering in het beweeggedrag van vmbo-leerlingen. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat het aannemelijk is dat project 'vmbo in beweging' een bijdrage heeft geleverd aan de toename van het percentage normactieve leerlingen op de deelnemende vmbo-scholen. Doordat er geen controlegroep is opgenomen in het onderzoeksdesign kan echter nooit met zekerheid worden geconcludeerd dat deze veranderingen het gevolg zijn van het project.

Naast bovenstaande bevindingen uit het onderzoek (Bernaards et al., 2012), geven de sport- en bewegecoördinatoren ook duidelijk aan (Schoolscan 2012) dat ze 'Vmbo in beweging' als succesvol ervaren vanwege de samenwerking, de deskundigheidsbevordering en de verankering op hun eigen school. Zo blijkt dat:

- het overgrote deel van de scholen nu samenwerkt met andere organisaties, namelijk 97,3%. 71,2% van de sport- en bewegecoördinatoren geeft aan dat ze sinds de start van het project met meer sportverenigingen zijn gaan samenwerken en 67,1% met commerciële sportinstellingen;
- de kwaliteit van de netwerkbijeenkomsten positief gewaardeerd wordt. 39,4% geeft hier een 7 voor en 36,6% een 8. Ook de kwaliteit van de ondersteuning die de regiocoaches hebben geboden worden positief gewaardeerd, namelijk met een 8 (40,8%) en een 7 (31%);
- 47,9% van de sport- en bewegecoördinatoren aangeeft dat de activiteiten die in het kader van 'Vmbo in Beweging' zijn opgezet volgend jaar voortgezet worden. 38% geeft zelfs aan dat ze naast het nu bestaande extra aanbod volgend jaar nog meer sport- en beweegactiviteiten zullen aanbieden.

Hoewel deze activiteiten niet significant voor de toename van het aantal normactieve leerlingen hebben gezorgd, beschrijven sport- en bewegecoördinatoren en regiocoaches deze wel als succesvolle opbrengsten van 'Vmbo in Beweging' binnen het sport- en beweegonderwijs.

8 Discussie, conclusies en aanbevelingen

8.1 Inleiding

Het Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (SBO) heeft de afgelopen drie jaar gewerkt aan een vitalere Nederlandse jeugd door meer sportdeelname en bewegen door de schoolgaande jeugd. In het Platform SBO hebben uiteenlopende partijen op het gebied van onderwijs, sport en kennis samengewerkt. De hoofddoelstelling van het platform luidde: 'In 2012 is het percentage jeugdigen (4-23 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet minimaal 50% ten opzichte van 40% in 2005.' Hiermee beoogde het Platform een bijdrage te leveren aan het ombuigen van de gestage toename van overgewicht bij de jeugd, het verminderen van het aantal nieuwe gevallen van schooluitval en het stimuleren van meer sporttalenten die doorstromen naar de top.

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de verschillende deelprojecten bediscussieerd en worden de belangrijkste conclusies besproken. Ten slotte worden aanbevelingen gedaan voor eventuele vervolgotrajecten

8.2 Resultaten deelprojecten

De resultaten die besproken zijn in dit rapport laten zien dat de projecten positieve uitkomsten hebben behaald op de thema's bereik, aanbod, opgezette samenwerkingsverbanden, gerealiseerde deskundigheidsbevordering en verankering van de projecten. Hierbij moet worden aangetekend dat de geformuleerde doelstellingen meestal kwalitatief zijn geformuleerd, waardoor een 'harde' toetsing of deze zijn behaald niet altijd mogelijk is. De deelprojecten laten echter duidelijk zien dat het mogelijk is om binnen een korte doorlooptijd met een interventie een verandering in beweeggedrag te bewerkstelligen. In de volgende vijf subparagrafen wordt deze conclusie onderbouwd.

8.2.1 *Masterplan Bewegen en Sport in het mbo*

Het 'Masterplan bewegen en sport mbo' (Masterplan mbo) had als doelstelling "*Het duurzaam implementeren van bewegen en sport binnen het mbo, om de deelnemers voor te bereiden op een plek in de maatschappij als vitale werknemer en vitale burger*". Het streven was dat 5% van de minimale contacttijd per leerjaar (850 uur) die de student binnenschools aanwezig was, bestond uit sportactieve uren. Het 'Masterplan mbo' had als hoofddoelstelling het herinvoeren van lessen bewegingsonderwijs en gezondheid/leefstijl, om hiermee de 5%-doelstelling na te streven.

In totaal hebben 44 mbo-scholen meegedaan aan het project. Dat is 67% van alle mbo-scholen in Nederland. Het streven was dat 5% van de minimale contacttijd per leerjaar (850 uur) die de student binnenschools aanwezig was, bestond uit sportactieve uren. Een goede stap is al gemaakt om deze ambitieuze doelstelling te behalen. In alle leerjaren is het percentage bol-studenten dat de 5%-norm haalt gestegen. Voor het eerste leerjaar gaat het om een toename van 29% in 2010 naar 45% in 2012. De stijging in het tweede, derde en vierde leerjaar is echter minder groot dan in het eerste leerjaar. Een van de aanbevelingen vanuit dit project is dan ook om de doelstelling van de 5%-norm te beperken tot de eerste twee leerjaren.

Studenten uit de eerste twee leerjaren zijn vaker op school aanwezig dan studenten uit de andere leerjaren. Deze laatste groep moet namelijk een substantieel aantal uren besteden aan stages. Hierdoor is het bijzonder lastig gebleken om deze groep aan het bewegen te krijgen via een interventie uitgezet op school.

De samenwerking vanuit het landelijke platform heeft geresulteerd in contacten tussen de sector onderwijs (via de MBO Raad) en de sector sport (via NOC*NSF en NISB). Alle scholen zijn 12 keer bij elkaar geweest en er zijn 6 netwerken ontstaan op de verschillende thema's. Binnen elke school zijn samenwerkingsverbanden ontstaan met omliggende betrokken partijen. Verder is binnen het project aandacht besteed aan het organiseren van platformbijeenkomsten, masterclasses, netwerkbijeenkomsten, opleidingen en versturing van nieuwsbrieven. Voor de sportcoördinatoren is er drie keer een 8-daagse opleiding aangeboden. Voor de docenten is er een digitale lessendatabase ontwikkeld. Er is een lichte afname van het aantal docenten op niveau 5. Dat wordt gecompenseerd door een toename in de andere categorieën. Dat wordt gecompenseerd door een toename van instructeurs en extern ingehuurde deskundigen. Er worden meer lerarenondersteuners op niveau 4 ingezet (door niet- gesubsidieerde instellingen). Dit zijn dan vaak begeleide stagiaires, maar ook externe instructeurs en stagiaires worden vaker ingezet. Voor alle gegeven lessen geldt dat als de lessen mee moeten tellen als onderwijstijd, dit minimaal onder begeleiding van een bevoegde (vak)leerkracht plaats moet vinden.

In drie jaar tijd heeft sport, bewegen en vitaliteit binnen het mbo een structurele plek gekregen binnen het onderwijsprogramma. Bij sommige scholen is bewegen al zo verankerd en onderdeel van het reguliere aanbod dat er geen projectorganisatie meer nodig is. Bij anderen staat de wijze waarop de coördinatie vorm zal krijgen in de toekomst nog ter discussie. Uit een evaluatief onderzoek naar de implementatie en begeleiding van mbo-instellingen bij het Masterplan blijkt dat het mbo-instellingen het beste volgens een gecombineerde top-down/bottom-up benadering te werk kunnen gaan. De resultaten laten zien dat het voor een adequate implementatie noodzakelijk is voldoende draagvlak te creëren onder zowel het college van bestuur, het middenmanagement als het operationeel niveau (Noordman et al., 2012).

De verankering binnen dit project is uitstekend verlopen. In totaal gaan 33 scholen zeker door met hun aanbod, met eigen middelen. Dit is 75% van de deelnemende scholen en 50% van de mbo-scholen in Nederland. Samen hebben ze een aanbod van 1 uur per week voor ongeveer 60.000 mbo-studenten.

8.2.2 Sportaanbod voor het onderwijs

De doelstelling van dit deelproject luidde als volgt: *“Realisatie van 1.500 schoolactieve verenigingen in augustus 2012 die als volwaardige samenwerkingspartner van scholen en overige partners in de BOS-driehoek kunnen functioneren”*. Het project heeft ruimschoots deze doelstelling behaald. Negentien bonden hebben in dit project geparticipeerd. In totaal zijn er 1.615 school-actieve verenigingen gerealiseerd.

Binnen het project werd ook gestreefd naar het verzorgen van in totaal 87.500 contacturen aan sportaanbod voor de schoolgaande jeugd door de schoolactieve

verenigingen. Het project heeft deze doelstelling ook ruimschoots behaald. In totaal zijn ruim 139.000 contacturen gerealiseerd.

Ten derde zette het project in op het laten functioneren van schoolactieve verenigingen als volwaardige samenwerkingspartner van scholen en overige partners in de BOS driehoek. Resultaat laten zien dat sportverenigingen structurele samenwerkingsverbanden onderhouden met scholen, ook tijdens en rondom schooltijden, en andere partners in de BOS-omgeving. Er blijken nauwelijks verenigingen te zijn, die gedurende de projectperiode niet (meer) schoolactief zijn. Als ze eenmaal (structureel) sportaanbod voor het onderwijs verzorgen, dan blijven ze dat vaak meerdere jaren doen.

Voor deskundigheidsontwikkeling hebben de deelnemende bonden intern een nauwe relatie gezocht met de bondskaderopleidingen. De deskundigheidsbevordering komt tevens terug in de ondersteuningsconcepten van de bonden. Voorbeelden hiervan zijn: clinics voor LO-docenten en verenigingen door de KNHB, 'coaching on the job' door de KNVB en KNSB, gratis of tegen gereduceerd tarief kunnen volgen van een reguliere bondskaderopleiding door de Nevobo, NHV, NKBV en KNSB, (gratis) bijscholingen om passend sportaanbod te kunnen verzorgen door NTTB, KNKF/NIVM en NBB, (extra) verenigingsondersteuning door de Nevobo, Atletiekunie, SBN, KNRB, KNKV, KNLTB, KNZB en NTTB. Vanuit de vragenlijst, die via de bonden onder de verenigingen uitgezet is, blijkt dat het sportaanbod in het merendeel van de gevallen verzorgd wordt door een vrijwilliger of een betaalde trainer van de vereniging.

Collectieve kennisdelingsbijeenkomsten zijn belegd en NOC*NSF en de 19 bonden hebben gewerkt aan het ontsluiten van de schoolactieve verenigingen via een database. Verankering vond plaats binnen NOC*NSF middels het benoemen van het expertgebied School & Sport. Het thema wordt prominent benoemd in de Sportagenda 2013-2016 van NOC*NSF. Beschreven staat dat onderwijs en sport intensiever moeten samenwerken om alle kinderen met sport te bereiken. Hiermee is de continuïteit tot ten minste 2016 gewaarborgd. Verder hebben de bonden gedurende de projectperiode voor minimaal 50% eigen financiële middelen ingebracht. Deze inzet zal niet stoppen na 2012. Een aantal bonden heeft langdurige contractuele afspraken gemaakt voor het ontvangen van ondersteuning met hun verenigingen.

8.2.3 *Sport Lokaal Samen*

Het project Sport Lokaal Samen heeft zich gedurende de looptijd van het platform gericht op een intensievere samenwerking tussen scholen, sportclubs, naschoolse opvang en sportbuurtwerk. Hoofddoel van het ondersteuningstraject is de versterking van 40 bestuurlijke en uitvoerende lokale netwerken van Sport en Onderwijs. Daarbij staat centraal:

- Verbetering van de informatie en communicatie over netwerken sport, bewegen en onderwijs;
- Versterking van de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal niveau;
- Waarborging van de continuïteit van sportaanbod, sportactiviteiten en sportdeelname door verankering in lokaal beleid

In totaal participeerden 43 gemeenten (19 uit de 1^e tranche en 24 uit de 2^e tranche). De lokale partners bestonden met name uit de gemeente, scholen in het primair

onderwijs en het voortgezet onderwijs en sportverenigingen. Met dit aantal is de kwantitatieve doelstelling van het opzetten van 40 netwerken behaald.

Ongeveer de helft van de kernpartners vond dat er een sterk netwerk tot stand is gekomen of gaf aan dat het grotendeels gelukt was om een netwerk op te zetten. Drie kwart van de kernpartners vond dat de samenwerking tussen sport en onderwijs op lokaal gebied (sterk) is verbeterd en bijna twee derde gaf aan dat lokale partners op bestuurlijk niveau meer contact met elkaar hebben. De kwalitatieve doelstelling van het versterken van de samenwerking is daarmee behaald.

Er is ook ingezet op het verbeteren van de informatie en communicatie over netwerken sport, bewegen en onderwijs. Fase 1 heeft geresulteerd in een geschreven handreiking. De helft van de lokale partners is bekend met deze handreiking. Verder zijn er informatiebijeenkomsten, terugkombijeenkomsten en workshops georganiseerd. Bijna twee derde van de lokale partners gaf aan door Sport Lokaal Samen (beter) geïnformeerd te zijn over de mogelijkheden en strategieën om verbindingen en netwerken van sport en onderwijs te versterken. De kwalitatieve doelstelling van het versterken van de samenwerking is daarmee behaald.

Ten slotte is aandacht besteed aan de waarborging van de continuïteit van sportaanbod, sportactiviteiten en sportdeelname door verankering in lokaal beleid. Bijna de helft van de lokale kernpartners gaf aan dat Sport Lokaal Samen er aan heeft bijgedragen dat het sportaanbod verankerd is in lokaal beleid. Op basis van dit resultaat kan niet bepaald worden of de doelstelling behaald is, maar er is wel een stap in de juiste richting gezet.

8.2.4 *Effectiviteit Interventies*

Het doel van het deelproject 'Effectiviteit Interventies' was om de voorwaarden te scheppen voor het vergroten van het gebruik van potentieel effectieve sport- en beweeginterventies door de kwaliteit, mate van effectiviteit en bewijslast te verbeteren van sport- en beweeginterventies. Effectiviteit Interventies kan daarmee gezien worden als een randvoorwaardelijke interventie. Gestreefd werd naar het in kaart brengen van 100 interventies, doorontwikkelen van minimaal 30 interventies, evalueren van 3 tot 5 interventies op kosteneffectiviteit en ondersteunen van 15 interventies op het gebied van implementatie

In totaal hebben 149 interventies zich aangemeld. Ondersteuning is gegeven aan 21 interventies in de 1^e tranche en 16 interventies in de 2^e tranche. De eerste twee doelstellingen zijn daarmee behaald. Een punt van aandacht is dat ten tijde van de beoordeling van interventiebeschrijvingen en ondersteuningsplannen al door de projectgroep vastgesteld was dat de kwaliteit van de interventies lager was dan verwacht. Ten eerste bleef de kwaliteit van de (theoretische) onderbouwing van de interventies, dan wel de algehele beschrijving van de interventies, achter bij de verwachtingen. Een tweede belangrijk aspect was dat interventies over het geheel genomen nauwelijks aandacht hadden voor overdraagbaarheid naar andere locaties en lokale netwerken, laat staan dat er een visie was ontwikkeld voor een landelijke implementatie. Hierdoor is het niet haalbaar gebleken om interventies al te ondersteunen op het gebied van implementatie. Ook zijn minder interventies dan gepland geëvalueerd op effectiviteit.

De interventies die binnen Effectiviteit Interventies aan hun kwaliteit hebben gewerkt, beslaan een breed scala aan doelgroepen en settings. Zoals in de tussentijdse evaluatie van Effectiviteit Interventies al naar voren kwam was het aantal kwalitatief goede interventies op het gebied van schooluitval en leerachterstanden en talentontwikkeling onvoldoende. Om ook de interventies die op deze thema's inspelen in beeld te krijgen is er binnen Effectiviteit Interventies een grondige analyse van internationale en nationale interventies uitgevoerd, hetgeen geresulteerd heeft in een lijst met interventies die zeer waardevol kan zijn om onderwijsproblematieken aan te pakken en talentontwikkeling te bevorderen.

Ten slotte was het doel geformuleerd om de landelijke uitrol van de effectieve interventies te bevorderen door het onderbrengen van deze interventies in digitale databases. Interventies zijn gedurende de platformperiode ondergebracht in de interventie-database van het CGL. Aan de doelstellingen van het project wordt ook na de platformperiode gewerkt middels het project Effectief Actief en worden de interventies in de zomer van 2012 opgenomen in de bijbehorende database. De doelstelling omtrent verankering is daarmee behaald. Verder is er in alle fasen van ondersteuning aandacht geweest voor de landelijke implementatie van de interventies. Van de 33 interventies die een inschatting deden van de kans dat hun interventie over 5 jaar nog bestaat, waren er 18 die deze kans op minimaal 90% schatten.

8.2.5 *Vmbo in Beweging*

Het doel van het project 'Vmbo in Beweging' was dat scholen meer integraal sport- en beweegaanbod creëren voor inactieve leerlingen. Door te laten zien wat sport en bewegen de school en haar leerlingen oplevert en te werken aan draagvlak en verankering van de activiteiten op school, droeg dit plan tevens bij aan de structurele inbedding van sport en bewegen in de school. Door het vergroten van het sport- en beweegaanbod werd op de deelnemende scholen gestreefd naar een stijging van het aantal leerlingen dat aan de beweegnorm voldeed met 10%.

Er zijn 79 scholen gestart met het project 'Vmbo in Beweging', 67 in de 1ste tranche (start januari 2010) en 12 in de 2^e tranche (start september 2010). Hiermee is de doelstelling van het project bijna behaald (het streven lag op het aantal van 80).

Verder werd gestreefd naar een daling van het aantal leerlingen dat niet voldeed aan de beweegnorm met 10%. Resultaten laten zien dat het percentage leerlingen dat niet voldeed aan de norm is afgenomen van 58,4% naar 45,6%. Hiermee is voldaan aan de doelstelling van het project. Het percentage scholen met een sport- en beweegaanbod voor inactieve leerlingen is gedurende het project met 55,8% is toegenomen. Ook het percentage scholen met een structureel sport- en beweegaanbod (niet specifiek voor inactieve leerlingen) nam toe van 49,1% naar 92,1%.

Gedurende het project zijn diverse netwerkbijeenkomsten gehouden. Daarnaast is een projectsite gemaakt, waarin de toolbox een prominente plek heeft. Verder zijn de scholen geïnformeerd via een digitale nieuwsbrief en diverse artikelen. Er is een landelijke bijeenkomst georganiseerd en de cursus Alle Leerlingen Actief (ALA) is aangeboden. Tot slot werden scholen ondersteund door regiocoaches.

De sport- beweegcoördinatoren hebben een aantal factoren aangegeven die belangrijk zijn bij de realisatie van extra sport- en beweegaanbod. De volgende factoren werden daarbij genoemd: draagvlak directie van de school (71,8%), Voldoende financiering (67,6%), goede samenwerking met partners (42,3%), een sport- en beweegcoördinator (39,4%) en het actief betrekken van jongeren bij de vormgeving van het aanbod (26,8%).

Ruim 97% van de scholen gaf aan het eind van het project aan dat het samenwerkt met andere organisaties. In totaal gaf 47,9% van de sport- en beweegcoördinatoren aan dat de activiteiten die in het kader van 'Vmbo in Beweging' zijn opgezet volgend jaar voortgezet worden. 38% gaf zelfs aan dat ze naast het nu bestaande extra aanbod volgend jaar nog meer sport- en beweeg-activiteiten zullen aanbieden. Geen van de scholen gaf aan dat ze het extra aanbod zullen verminderen. Hierdoor lijkt het zeer waarschijnlijk dat het project voortgezet wordt op een groot aantal Vmbo-scholen.

8.3 Hoofddoelstelling Platform

De hoofddoelstelling van het Platform SBO luidde: 'In 2012 is het percentage jeugdigen (4-23 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet minimaal 50% ten opzichte van 40% in 2005. Algemeen kan geconcludeerd worden dat de deelprojecten grote vooruitgang hebben geboekt ten aanzien van hun projectdoelstellingen. Deze vooruitgang was echter niet voldoende groot om het percentage jeugdigen (4-23 jaar) dat aan de beweegnorm voldoet te laten stijgen naar 50%. Hiervoor zijn een aantal redenen te benoemen.

Ten eerste zijn vijf deelprojecten opgezet, waarvan slechts twee gericht waren op leerlingen (de eindgebruiker) te weten: "Masterplan mbo" (MBO Raad), en 'Vmbo in Beweging' (NISB). De drie andere projecten richten zich meer op de randvoorwaarden; 'Sportaanbod voor het Onderwijs' (NOC*NSF), 'Sport Lokaal Samen' (Vereniging Sport en Gemeenten), 'Effectiviteit Interventies' (NISB, TNO en het Mulier Instituut). Het is niet realistisch gebleken om met drie projecten die zich richten op randvoorwaarden een 10% stijging in de beweegnorm te bewerkstelligen.

Ten tweede was de doorlooptijd van het platform relatief kort. De eerste projecten zijn gestart in 2009. Vaak werden projecten in verschillende tranches uitgezet, zoals bij de projecten 'Sport Lokaal Samen' en 'Effectiviteit Interventies'. Hierdoor werd de doorlooptijd van sommige projecten korter dan een jaar. Het is evident dat het niet mogelijk is om in deze korte tijd een stijging in de beweegnorm te verwachten van 10%.

Ten derde richtten de twee projecten op leerlingniveau zich specifiek op twee groepen, te weten mbo-studenten en Vmbo-studenten. De doelstelling van het platform is echter gesteld op alle 4 tot 23 jarigen. Met de deelprojecten is dus een deelpopulatie gestimuleerd om meer te bewegen. Echter, het is niet haalbaar gebleken om met deze deelpopulatie ook grote veranderingen te bewerkstelligen in het beweeggedrag van de gehele populatie aan 4 tot 23 jarigen.

Het is aan te bevelen om bij een vervoltraject aandacht te besteden aan het formuleren van doelstellingen die haalbaar zijn. Deze aanbeveling wordt ondersteund door de conclusies uit de beleidsdoorlichting Sport (Breedveld et al.,

2011) waarin geconcludeerd wordt dat gerealiseerde output op microniveau (in dit geval resultaten in de deelprojecten) zich niet altijd laat vertalen in outcome op macroniveau (in dit geval op het niveau van de hoofddoelstelling van het Beleidskader). Belangrijk is om realistische verwachtingen te scheppen omtrent de verbetering in gedrag. Achteraf bezien is de hoofddoelstelling van het platform te ambitieus geformuleerd.

Een andere belangrijke constatering is dat het stimuleren van sport- en beweeggedrag onder kinderen en jongeren een punt van aandacht blijft. De huidige ontwikkelingen zijn zorgwekkend te noemen. Nog steeds voldoet slechts vier op de tien kinderen en jongeren aan de beweegnorm en een duidelijk gunstige trend is afwezig. De urgentie om in te zetten op activiteiten die het beweeggedrag van kinderen en jongvolwassenen stimuleren is sinds de oprichting van het platform alleen nog maar toegenomen.

8.4 Subdoelstellingen Platform

Naast de hoofddoelstelling zijn binnen het platform de volgende subdoelstellingen geformuleerd:

- de aanpak van schooluitval, waarbij het doel is het aantal nieuwe gevallen van schooluitval te halveren;
- de ontwikkeling van talent in de sport, waarbij het uiteindelijke doel is om het aantal talenten dat doorstoot naar de top te laten toenemen met 20% in 2011 ten opzichte van 2007.
- de preventie en vermindering van overgewicht, waarbij het doel is de gestage toename van overgewicht bij de jeugd om te buigen;

In de eerste tussenmeting werd al duidelijk dat er geen ontwikkelingen en verbeteringen te verwachten waren op het niveau van talentontwikkeling. Alleen het "Masterplan mbo" richtte zich zijdelings op dit thema door het ontwikkelen van een handboek en het formeel laten vastleggen van de afspraken tussen sporter en de onderwijsinstelling. Van deze twee acties kon echter niet verwacht worden dat er dankzij het beleidskader een toename zou ontstaan van het aantal talenten dat doorstroomt naar de topsport.

Ook wat betreft het reduceren van schooluitval en verzuim werd al snel duidelijk dat er geen verbeteringen te verwachten waren gedurende het beleidskader. Geen van de deelprojecten zette specifiek in op dit thema. Het deelproject "Masterplan mbo" heeft good practices in kaart gebracht en kennis hierover verspreid. Er is besloten het thema schooluitval en verzuim niet verder te monitoren gedurende de doorlooptijd van het platform.

Ten slotte kon voor overgewicht dezelfde conclusie worden getrokken. Het overgrote deel van de activiteiten is ingezet op het stimuleren van bewegen. Geen enkel project heeft grootschalige doelgerichte acties ingezet om het eetpatroon van 4 tot 23 jarigen aan te pakken. Hierdoor is het ook niet realistisch gebleken om binnen de korte doorlooptijd van het platform grote effecten te verwachten op overgewicht.

Geconcludeerd kan worden dat het zinvol is om bij vervolgactiviteiten kritisch te kijken naar de haalbaarheid van de te formuleren doelstellingen in relatie tot de

beoogde activiteiten. Belangrijk is om deze doelstellingen pas op te stellen als bekend is op welke thema's en doelgroepen ingezet gaat worden. Binnen het platform SBO is het overgrote deel van de activiteiten ingezet op het stimuleren van bewegen op leerlingniveau, het opzetten van lokale netwerken en het opstellen van effectieve interventies. Hierdoor was op voorhand een sterke relatie met uitkomsten als overgewicht, schooluitval en talentontwikkeling gedurende de platformperiode niet te verwachten.

8.5 Slotwoord en aanbevelingen

Het Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (SBO) heeft zich de afgelopen jaren gericht op het stimuleren van sport en bewegen bij jongeren. Het platform heeft de nadruk gelegd op het versterken van de verbinding tussen sport en onderwijs. Uniek hierbij is dat sectoren op het gebied van sport, onderwijs, kinderopvang, jeugdwelzijnswerk en overheden op integrale wijze met elkaar hebben samengewerkt en daarbij ondersteund zijn door onderzoeks- en kennisinstituten.

Het delen van kennis in een Platform is succesvol gebleken. De deelnemende partijen hebben elkaar daadwerkelijk kunnen versterken, waardoor het eenvoudiger is de gezamenlijk aangenomen doelstellingen te bereiken. Juist dit blijft ook in de toekomst noodzakelijk, omdat enerzijds de geringe beschikbare financiële middelen dat vragen, maar ook omdat het daadwerkelijk versterkend werkt. Dat betekent dat best practices landelijk uitgerold dienen te worden en dat aandacht besteed moet worden aan continueren van de activiteiten die succesvol zijn gebleken. Wanneer vooruit wordt gekeken naar de periode na de looptijd van het Beleidskader kunnen de volgende aanbevelingen worden benoemd.

- Bij vervolgtrajecten moet aandacht worden besteed aan het formuleren van haalbare doelstellingen;
- De doelgroep van het Beleidskader wordt gevormd door 4-23 jarigen. Wanneer bij een vervolgtraject deze doelgroep wordt gehandhaafd, is het van belang dat deelprojecten zich rechtstreeks gaan richten op HAVO/VWO leerlingen of po-leerlingen. Een andere optie is om meer in te zetten op de randvoorwaardelijke projecten. Door het verbeteren van sport- en beweegrandvoorwaarden kan in een vervolg op het huidige Beleidskader op een sterke manier worden ingezet op de doelgroep po.
- Er zijn uiteenlopende factoren die bepalend zijn voor de mate waarin een project succesvol is. Belangrijke factoren die genoemd zijn binnen de diverse projecten zijn: creëren van draagvlak, voldoende financiering, goede samenwerking met partners, aanstellen van een coördinator en het actief betrekken van jongeren bij de vormgeving van het aanbod. Het is aan te bevelen om in vervolgtrajecten aandacht te besteden aan deze factoren.
- Er zijn ook diverse faalfactoren genoemd, waaronder het wegvallen van financiering en het wegvallen van de contactpersoon. Het verdient aanbeveling deze factoren in een vervolgtraject mee te nemen.
- Uit gesprekken met de betrokkenen blijkt dat de rol die het platform bewegen en sport van de MBO Raad heeft vervuld als kennisbron en ondersteuner van de scholen zeer gewaardeerd wordt. Een dergelijke ondersteunende functie zal voortgezet moeten worden om de scholen van kennis te voorzien en de schoolbesturen en directies te overtuigen van de waarde van bewegen en sport binnen de school.

- Het project 'Sportaanbod voor het Onderwijs' heeft geresulteerd in 1.615 schoolactieve verenigingen. Hiermee is de doelstelling van 1.500 schoolactieve verenigingen ruimschoots gehaald. Tevens heeft het project 1.469 potentiële schoolactieve verenigingen geïdentificeerd zijn. Deze verenigingen zijn opgenomen in de database van NOC*NSF. Het is wenselijk om dit project in een vervolgtraject grootschaliger op te zetten en de 1.469 potentiële schoolactieve verenigingen te benaderen om te participeren.
- Bij Sport Lokaal Samen zijn veel ervaringen opgedaan met het bouwen en versterken van netwerken. Ook zijn er diverse instrumenten ontwikkeld om de partijen die werken aan het netwerk daarbij te ondersteunen. Het project Sport Lokaal Samen loopt op zijn einde, maar de redenen waarom het project is gestart blijven actueel en voortzetting is dus gewenst. Het programma Sport en Bewegen in de Buurt kan profiteren van een goed ontwikkeld netwerk op het gebied van sport, bewegen en onderwijs. Het verdient daarom aanbeveling de ontwikkelde kennis, ervaring en instrumenten beschikbaar te houden voor vervolgvactiteiten.
- Binnen het project Effectiviteit Interventies hebben interventies een kwalitatieve vooruitgang geboekt op aspecten als mate van effectiviteit (o.a. theoretische onderbouwing), het vergroten van de bewijskracht, implementatiekracht en strategie voor landelijke uitrol. De ondersteuning van interventies vindt een vervolg binnen het erkenningstraject Effectief Actief. Er zijn/worden meerdere vindplaatsen gecreëerd in afstemming met landelijke partijen, waarbij de Gezonde School als een van de centrale portals wordt gezien om te communiceren richting onderwijs.

Er is een tendens om met name te investeren in de kwaliteit en aangetoonde effectiviteit van interventies. Trajecten als Effectief Actief, erkenningstraject interventies van CGL en NASB en Effectiviteit Interventies zijn hier voorbeelden van. Of een interventie op lokaal niveau ook daadwerkelijk effect sorteert is echter voor een groot deel afhankelijk van de professional/vrijwilliger die de interventie op lokaal niveau uitvoert. Getracht wordt dit enerzijds op te vangen door in de erkenningstrajecten criteria over uitvoerbaarheid en randvoorwaarden nadrukkelijker mee te nemen in de beoordeling van de effectiviteit van een interventie. Anderzijds zal er meer moeten worden geïnvesteerd in professionals en uitvoerders om hen in staat te stellen op maat pakketten van interventies zo te implementeren dat op lokaal niveau in de lokale context maximaal rendement kan worden behaald.
- Het project 'Vmbo in Beweging' is een succesvol project wat jongeren in beweging heeft gekregen en scholen heeft gestimuleerd tot actie. Het project heeft ook middelen ingezet om kennis te verspreiden breder dan de deelnemende scholen. Uit een evaluatie met de regiocoaches bleek namelijk dat opgedane kennis en ervaring ook nuttig is voor andere scholen die niet hebben meegedaan aan het project. Denk aan het stappenplan, de netwerkanalyse, hoe je van theorie naar praktijk gaat, de kennis over motivational interviewing, het artikel van de VO-Raad 'hoe kom ik in het schoolplan', de leerlingenscan en de schoolscan, de vragenlijst voor certificering Sportactieve school en het overzicht van interventies die in te zetten zijn in het VO. Het strekt tot de aanbevelingen om deze verspreiding van kennis verder uit te breiden na afloop van het platform om zo het maximale rendement te halen uit dit succesvolle project. Het is belangrijk om de netwerken van de scholen te continueren volgende jaren. Tijdens de netwerkbijeenkomsten kan er kennis worden uitgewisseld, ervaring worden

gedeeld en deskundigheid worden bevorderd. De onderwijsraden willen dit ondersteunen en opnemen in de vervolgplannen.

Het is van groot belang de in de afgelopen jaren opgebouwde kennis en ervaring niet te laten wegvloeien, maar deze actief in te zetten als basis voor vervolgtrajecten, opdat verdere stappen gemaakt kunnen worden die de geformuleerde (te) ambitieuze doelstellingen voor het huidige traject alsnog kunnen gaan waarmaken.

9 Referenties

AINSWORTH BE, HASKELL WL, WHITT MC, IRWIN ML, SWARTZ AM, STRATH SJ, O'BRIEN WL, BASSET JR DR, SCHMITS KH, EMBLAINCOURT PO, JACOBS JR DR. & LEON AS (2006). Compendium of physical activities: An update of activity codes and MET intensities. *Medicine and Science in Sports and Exercise* 32: S498-504.

BERNAARDS C.M., SLINGER J.D. & NAUTA S.M. Nulmeting VMBO in Beweging (2011). Leiden: TNO Kwaliteit van Leven. Pub. Nr. 2011.001

BERNAARDS C.M., SLINGER J.D. & NAUTA S.M. 1-meting VMBO in Beweging (2012). Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.

BREEDVELD K., VAN DER POEL H., DE JONG M. & COLLARD D (2011). Beleidsdoorlichting Sport. 's Hertogenbosch: Mulier Instituut.

BUSSEMAKER J (2009). De kracht van sport. Den Haag, Ministerie van VWS.

CHORUS AJM EN HILDEBRANDT VH (2010). Bewegen in Nederland: de volwassen bevolking. In: Trendrapport Bewegen en Gezondheid. Leiden, TNO Kwaliteit van Leven.

COLE TJ, BELLIZZI MC, FLEGAL KM, DIETZ WH (2000). Establishing a standard definition for child overweight and obesity worldwide: international survey. *British Medical Journal*: 320: 1-6.

DUIJVESTIJN P., GROOT DE, M. Monitor bewegen en sport in het mbo. Meting 2008. (2008). Amsterdam: DSP.

DUIJVESTIJN P., GROOT DE, M. Monitor bewegen en sport in het mbo. Meting 2012. (2012). Amsterdam: DSP.

FLEUREN M, WIEFFERINK K & PAULUSSEN T (2010). Checklist determinanten van innovaties in gezondheidszorgorganisaties. *Tijdschrift Sport & Geneeskunde*: 88: 51-54.

KEMPER HGC, OOIJENDIJK WTM, STIGGELBOUT M (2000). Consensus over de Nederlandse Norm Gezond Bewegen. *Tijdschrift Sport & Geneeskunde*: 78: 180-183.

NOORDMAN W, STEENBERGEN J, HILHORST J (2012). Implementatie van beweegprogramma's in het mbo 2008-2012. Een evaluatief onderzoek naar de implementatie en begeleiding van mbo-instellingen bij het Masterplan Bewegen en Sport in het mbo. Nijmegen: Kennispraktijk.

LAGENDIJK E, AALST M. VAN, MAARSCHALKERWEERD A., BLOM H., BOLT C & DIJK D. Blijf actief door Vmbo in beweging: tips, aanbevelingen en praktijkvoorbeelden (2012). Ede: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen.

MINISTERIE VAN VWS EN OCW (2008). Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs. <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2008/10/08/beleidskader-sport-bewegen-en-onderwijs.html>. Geraadpleegd op 2 juni 2010.

MINISTERIE VAN VWS EN OCW (2009). Uitblinken op alle niveaus: Kabinetsstandpunt bij het Olympisch Plan 2028. Ministerie van VWS & Ministerie van OCW, Den Haag.

NOC*NSF (2010). Ledental NOC*NSF over 2010. Arnhem: NOC*NSF.

OBERON (2010). Handreiking Bevordering lokale netwerkvorming Sport, Bewegen en Onderwijs. Utrecht, Oberon.

PLATFORM SPORT, BEWEGEN EN ONDERWIJS (2009). Uitvoeringsplan Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.

RIJPSTRA A., BERNAARDS C. (2011) Leefstijl van MBO studenten in Nederland 2009/2010. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven Pub. Nr. 2011.014

SLINGER J.D., STUBBE J.H., CHORUS A.M.J., VAN LINDERT C., LUCASSEN, J. (2010). Monitor en Evaluatie Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven Pub. Nr. 2011.049.

SLINGER J.D., STUBBE J.H., VAN LINDERT C., (2011). Monitor en Evaluatie Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs: Tussenmeting. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven Pub. Nr. 2011.027.

NOC*NSF (2012). Sportagenda 2012-2016. Arnhem: NOC*NSF.

VAN BUUREN S. Afkapwaarden van de 'body-mass index' (BMI) voor ondergewicht van Nederlandse kinderen. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 2004, 148(40):1967-72.

VAN BUUREN S, HIRA SING RA. Criteria for severe obesity in children. Ongepubliceerd manuscript 2006.

VAN DER WERFF H., VAN BEDAF A. (2012). Sport Lokaal Samen: monitoring en evaluatie. Utrecht: het Mulier Instituut.

YPEREN, VAN BOMMEL, 2009. Erkenning interventies: criteria 2009 – 2010. Erkenningscommissie (jeugd)interventies. Utrecht / Bilthoven: Nederlands Jeugdinstituut / RIVM.